

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων και η αύξηση της συμμόρφωσής τους ως κεντρικό ζήτημα των Φορολογικών Διοικήσεων της Ε.Ε. Μελέτη στάσεων και αντιλήψεων (tax sensitivity, tax awareness) των φοιτητών του ΠΑΔΑ απέναντι στη φορολογία και το φορολογικό σύστημα

Ακριτίδου Μερώπη

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, Έτος 2021

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων και η αύξηση της συμμόρφωσής τους ως κεντρικό ζήτημα των Φορολογικών Διοικήσεων της Ε.Ε. Μελέτη στάσεων και αντιλήψεων (tax sensitivity, tax awareness) των φοιτητών του ΠΑΔΑ απέναντι στη φορολογία και το φορολογικό σύστημα

Ακριτίδου Μερώπη, Α.Μ. 19001

Επιβλέπουσα: κ. Χατζηδήμα Σταματίνα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πειραιώς Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, Έτος 2021

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy

Enhancing young adults' tax awareness and increasing their compliance as a central issue of the EU Tax Administrations. A study of attitudes and perceptions (tax sensitivity, tax awareness) of UNIWA students towards taxation and the tax system

Akritidou Meropi, R.N.:19001

Supervisor: Hadjidema Stamatina, Professor, University of Piraeus, Department of Economics

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2021

Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων και η αύξηση της συμμόρφωσής τους ως κεντρικό ζήτημα των Φορολογικών Διοικήσεων της Ε.Ε. Μελέτη στάσεων και αντιλήψεων (tax sensitivity, tax awareness) των φοιτητών του ΠΑΔΑ απέναντι στη φορολογία και το φορολογικό σύστημα

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 17-02-2022

A/A	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	Σταματίνα Χατζηδήμα	Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πειραιώς	
2	Αλίνα Χυζ	Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3	Ανδρέας Αλεξόπουλος	Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη **Ακριτίδου Μερώπη** του **Επαμεινώνδα**, με αριθμό μητρώου **19001** φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «**Δημόσια Οικονομική και Πολιτική**» του Τμήματος «Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής» της Σχολής «Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών» του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Ακριτίδου Μερώπη

Στην οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Με την ευκαιρία της ολοκλήρωσης της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική» για την συνεισφορά τους στην επιτυχή υλοποίησή του μέσα σε πρωτόγνωρες και δύσκολες συνθήκες. Ιδιαίτερος θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα Χατζηδήμα που ανέλαβε την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας. Και τέλος οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου για την συμπαράστασή τους σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων και η αύξηση της συμμόρφωσής τους ως κεντρικό ζήτημα των Φορολογικών Διοικήσεων της Ε.Ε. Μελέτη στάσεων και αντιλήψεων (tax sensitivity, tax awareness) των φοιτητών του ΠΑΔΑ απέναντι στη φορολογία και το φορολογικό σύστημα.

Περίληψη

Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην αύξηση της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης και κατά συνέπεια των φορολογικών εσόδων. Η μελέτη αυτή, χρησιμοποιώντας ως θεωρητικό εργαλείο τη συμπεριφορική οικονομική ανάλυση, έχει σκοπό την ανάδειξη των κοινωνικών παραγόντων που επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά και της σημασίας ευαισθητοποίησης των νέων πολιτών σε φορολογικά θέματα.

Η έρευνα στάσεων και αντιλήψεων των φοιτητών του ΠΑΔΑ απέναντι στο κράτος και τη φορολογία είχε ως στόχο τη διερεύνηση του σημερινού επιπέδου φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης και την ανάδειξη των κοινωνικών παραγόντων και χαρακτηριστικών που την επηρεάζουν. Από τις σημαντικές της διαπιστώσεις είναι η αρνητική επίδραση της εργασιακής και φορολογικής εμπειρίας στη φορολογική συνείδηση των ερωτώμενων φοιτητών, το χαμηλό επίπεδο εμπιστοσύνης τους απέναντι στους κρατικούς θεσμούς και φορείς και στη σημαντική συσχέτιση μεταξύ φορολογικής συνείδησης και της αντίληψης περί δικαιοσύνης και ανταποδοτικότητας της φορολογίας. Τα ευρήματά της ανέδειξαν την σημασία της ευαισθητοποίησης τους σε φορολογικά θέματα στη μελλοντική φορολογική συμπεριφορά τους.

Σε θεωρητικό επίπεδο τα αποτελέσματά της αναμένεται να συμβάλουν στην προώθηση της επιστημονικής γνώσης σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική συνείδηση των νέων πολιτών. Από τις τελικές της προτάσεις της ενισχύεται γενικότερα ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση ηθικών αρχών και δημοκρατικών αξιών και στη καλλιέργεια της κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης των φοιτητών, ώστε στην μετέπειτα ζωή τους να αποτελέσουν ενεργούς και υπεύθυνους πολίτες.

Σημαντικοί Όροι: φορολογική συνείδηση , φορολογική ηθική, φορολογική ευαισθητοποίηση, φορολογική επίγνωση, εθελοντική φορολογική συμμόρφωση

Enhancing young adults' tax awareness and increasing their compliance as a central issue of the EU Tax Administrations. A study of attitudes and perceptions (tax sensitivity, tax awareness) of UNIWA students towards taxation and the tax system.

Abstract

Tax awareness enhancing, plays a crucial role in increasing voluntary tax compliance and consequently tax revenue. The study presented here, aims to highlight the social factors that influence tax behavior and the importance of raising young citizens' awareness of tax issues, using behavioral economic analysis as a theoretical tool.

The research of attitudes and perceptions of Uniwa students towards the government and taxation, aimed at investigating the current level of tax awareness and highlighting the social factors and characteristics that affect it. One of its important findings is the negative impact of work and tax experience on the tax consciousness of the surveyed students, their low level of trust in government institutions and agencies and the significant correlation between tax conscience and the perception of tax fairness and reciprocity. The resulting findings highlighted the effect that raising the students' tax awareness has on their future tax behavior. In theory, its results are expected to contribute to the promotion of scientific knowledge regarding the factors that affect the tax conscience of young citizens. Its final proposals generally strengthen the role of education in shaping moral principles and democratic values and in cultivating social and political consciousness in students, so that they become active and responsible citizens later in life.

Keywords: tax consciousness, tax moral, tax sensitivity, tax awareness, voluntary tax compliance.

Περιεχόμενα

Περίληψη	xv
Abstract	xvii
Περιεχόμενα	xix
Κατάλογος εικόνων	xxi
Κατάλογος πινάκων	xxiii
Κατάλογος διαγραμμάτων.....	xxvii
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Θεματική περιοχή.....	1
1.2 Σκοπός – Σημαντικότητα του θέματος.....	1
1.2.1 Σκοπός.....	1
1.2.2 Σημαντικότητα	2
1.3 Δομή.....	2
1.3.1 Βιβλιογραφική επισκόπηση	2
1.3.2 Η ερευνητική προσέγγιση θέματος- Μέθοδος έρευνας.....	3
1.3.3 Αναμενόμενα αποτελέσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	3
2 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	5
2.1 Η έννοια της φορολογικής συμμόρφωσης	5
2.2 Οι έννοιες της φορολογικής συνείδησης και φορολογικής ηθικής	5
2.3 Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά	6
2.4 Έρευνες σε Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο.....	6
2.4.1 Το νεοκλασικό μοντέλο της οικονομικής ανάλυσης.....	6
2.4.2 Το μοντέλο της συμπεριφορικής οικονομικής ανάλυσης	8
2.5 Εξουσία και εμπιστοσύνη: Οι δύο διαστάσεις της φορολογικής συμμόρφωσης στο πλαίσιο «ολισθηρή κλίση» του Kirchler	10
3 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ	13
3.1 Πρακτικές των φορολογικών διοικήσεων των κρατών μελών της Ε.Ε. και του ΟΟΣΑ 13	
3.2 Η εκπαίδευση των φορολογουμένων ως διεθνής πρακτική ενίσχυσης της φορολογικής συμμόρφωσης.....	15
3.3 Το κόστος συμμόρφωσης.....	17
3.4 Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων στο πλαίσιο της πολιτικής της Ε.Ε. 17	
4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ	19
4.1 Σκοπός της έρευνας.....	19
4.2 Ερευνητικά δεδομένα.....	19
4.2.1 Στόχοι	19
4.2.2 Ερευνητικά ερωτήματα	19
4.2.3 Οι ερευνητικές υποθέσεις.....	20

4.3	Μεθοδολογία.....	20
4.3.1	Δευτερογενής έρευνα	20
4.3.2	Σύνταξη ερωτηματολογίου.....	22
4.3.3	Ερευνητική μέθοδος συλλογής δεδομένων	22
4.3.4	Διαδικασία αποστολής ερωτηματολογίων	23
5	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	25
5.1	Γενικές πληροφορίες/δημογραφικά στοιχεία	25
5.2	Φορολογική συνείδηση	34
5.3	Φορολογική επίγνωση.....	44
5.4	Εμπιστοσύνη στο κράτος/κυβέρνηση	51
5.5	Φορολογική συμπεριφορά.....	65
6	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	69
6.1	Αξιοπιστία Ερωτηματολογίου – Στάθμιση	69
6.2	Έλεγχοι ανεξαρτησίας, γραμμικής τάσης και συντελεστές συσχέτισης	72
7	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	89
7.1	Έλεγχος ερευνητικών υποθέσεων	89
7.2	Συμπεράσματα - προτάσεις.....	93
8	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	95
9	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99
9.1	Ελληνική/Βιβλία- Δημοσιεύσεις.....	99
9.2	Ξενόγλωσση / Βιβλία- Δημοσιεύσεις.....	99
9.3	Διαδικτυακές πηγές.....	101

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 2.1 The “slippery slope” framework: enforced tax compliance and voluntary tax compliance depending on the power of the authorities and trust in the authorities (Kirchler, Hoelzl and Wahl, 2008, p. 212)	11
Εικόνα 3.1: <i>The guidance note presents the Compliance Management Process as a framework OECD 2010 page 9</i>	13

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 5.1: Κατανομή των απαντήσεων ανά φύλο	25
Πίνακας 5.2: Κατανομή των απαντήσεων ανά ηλικιακή ομάδα	26
Πίνακας 5.3:Κατανομή των απαντήσεων ανά εθνικότητα.....	26
Πίνακας 5.4: Κατανομή των απαντήσεων χρόνου παραμονής στην Ελλάδα	27
Πίνακας 5.5:Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση : Εργάζεσθε τώρα;.....	28
Πίνακας 5.6 Κατανομή των απαντήσεων στη ερώτηση: Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; ..	29
Πίνακας 5.7:Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση: Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;.....	30
Πίνακας 5.8:Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση: Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;	31
Πίνακας 5.9 Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση: Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;.....	31
Πίνακας 5.10: Κατανομή των απαντήσεων στη ερώτηση: Έχετε παιδιά;.....	32
Πίνακας 5.11:Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση : Ποιό είναι το επιστημονικό πεδίο των σπουδών σας;	33
Πίνακας 5.12:Κατανομή απαντήσεων ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης	35
Πίνακας 5.13: Κατανομή απαντήσεων ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση.....	36
Πίνακας 5.14:Κατανομή απαντήσεων οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών	38
Πίνακας 5.15:Κατανομή απαντήσεων οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους	40
Πίνακας 5.16:Κατανομή απαντήσεων οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες	41
Πίνακας 5.17:Κατανομή απαντήσεων εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες	43
Πίνακας 5.18:Κατανομή απαντήσεων είμαι ενημερωμένος για όλους τους φόρους.....	44
Πίνακας 5.19:Κατανομή απαντήσεων έχω αρκετές πληροφορίες για τη φορολογική νομοθεσία	45
Πίνακας 5.20:Κατανομή απαντήσεων έχω αρκετές πληροφορίες για τη φορολογική νομοθεσία	46
Πίνακας 5.21:Κατανομή απαντήσεων οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος.....	47
Πίνακας 5.22:Κατανομή απαντήσεων το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο	48
Πίνακας 5.23: Κατανομή απαντήσεων "Η ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη"	50

Πίνακας 5.24:Κατανομή απαντήσεων "Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο στις ιδιωτικές επενδύσεις"	51
Πίνακας 5.25:Κατανομή απαντήσεων «Εμπιστοσύνη στην Ε.Ε.....	52
Πίνακας 5.26:Κατανομή απαντήσεων «Εμπιστοσύνη στην ελληνική κυβέρνηση»	53
Πίνακας 5.27: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στα ελληνικά δικαστήρια”	54
Πίνακας 5.28:Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στον ελληνικό στρατό"	56
Πίνακας 5.29:Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στην ελληνική αστυνομία”.....	57
Πίνακας 5.30:Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στο Ε.Σ.Υ.".....	58
Πίνακας 5.31:Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στη Φορολογική διοίκηση"	60
Πίνακας 5.32:Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στις ελληνικές τράπεζες"	61
Πίνακας 5.33:Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στην κρατική τηλεόραση".....	63
Πίνακας 5.34: Συγκεντρωτικός πίνακας ανά βαθμολογία όλων των κρατικών θεσμών.....	64
Πίνακας 5.35:Κατανομή απαντήσεων στη συχνότητα συναλλαγών χωρίς απόδειξη.....	65
Πίνακας 5.36:Κατανομή απαντήσεων στη συχνότητα κατεβάσματος μουσικής και ταινιών από το διαδίκτυο.....	66
Πίνακας 5.37:Κατανομή απαντήσεων στη συχνότητα αγορά προϊόντων απομίμησης.....	67
Πίνακας 6.1: Συντελεστής Alpha του Cronbach.....	69
Πίνακας 6.2: Συντελεστής Alpha του Cronbach, εσωτερική συνοχή των ερωτήσεων	69
Πίνακας 6.3:Πίνακας έντασης συσχέτισης μεταξύ δύο μεταβλητών.....	72
Πίνακας 6.4:Συσχέτιση εργασιακής εμπειρίας στο παρόν και στο παρελθόν.....	73
Πίνακας 6.5:Συσχέτιση εργασιακής με φορολογική εμπειρία	73
Πίνακας 6.6 :Συσχέτιση υποβολής φορολογικής δήλωσης και πληρωμής φόρου.....	73
Πίνακας 6.7: Συσχέτιση ηλικίας με εργασιακή και φορολογική εμπειρία.....	74
Πίνακας 6.8: Συσχέτιση επιστημονικού πεδίου σπουδών με φορολογική συνείδηση.....	74
Πίνακας 6.9:Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας με φορολογική συνείδηση, εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση και αγορά προϊόντων απομίμησης.....	75
Πίνακας 6.10:Συσχέτιση εργασιακής εμπειρίας με φορολογική συνείδηση και επίγνωση	76
Πίνακας 6.11:Συσχέτιση εργασιακής εμπειρίας με την εμπιστοσύνη στους κρατικούς φορείς .	76
Πίνακας 6.12:Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (υποβολή δήλωσης) με φορολογική επίγνωση	77
Πίνακας 6.13:Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (πληρωμή φόρου) με τη φορολογική επίγνωση	77
Πίνακας 6.14:Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (υποβολή δήλωσης) με την εμπιστοσύνη στο κράτος/φορείς.....	78
Πίνακας 6.15:Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (πληρωμή φόρου) με την εμπιστοσύνη στο κράτος /φορείς.....	78

Πίνακας 6.16:Συσχέτιση φορολογικής συνείδησης (κοινωνική ευθύνη) με εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/φορείς	79
Πίνακας 6.17:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθική υποχρέωση) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς /φορείς	79
Πίνακας 6.18:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (αυξάνουν το χρέος των επόμενων γενεών) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/φορείς.....	80
Πίνακας 6.19:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (νόμος του κράτους) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς και φορείς	81
Πίνακας 6.20 Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθικές αξίες) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς φορείς	82
Πίνακας 6.21:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (καλές δημόσιες υπηρεσίες) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/ φορείς.....	82
Πίνακας 6.22:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθική υποχρέωση) με φορολογική επίγνωση.....	83
Πίνακας 6.23:Συσχετισμός φορολογική συνείδηση (νόμος του κράτους) με φορολογική επίγνωση.....	84
Πίνακας 6.24: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθικές αξίες) με φορολογική επίγνωση	84
Πίνακας 6.25:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (καλές δημόσιες υπηρεσίες) με φορολογική επίγνωση	84
Πίνακας 6.26: :Συσχετισμός φορολογικής επίγνωσης (οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/φορείς	85
Πίνακας 6.27: Συσχετισμός φορολογικής επίγνωσης (το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς /φορείς	86
Πίνακας 6.28: Συσχετισμός φορολογικής επίγνωσης (το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο) με τις συναλλαγές χωρίς απόδειξη.....	87
Πίνακας 6.29:Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (καλές δημόσιες υπηρεσίες) με τις συναλλαγές χωρίς απόδειξη	87
Πίνακας 7.1: Συσχέτιση επιστημονικών πεδίων με φορολογική συνείδηση	90
Πίνακας 7.2:Συσχέτιση φορολογικής συνείδησης με φορολογική επίγνωση	91
Πίνακας 7.3 Συσχέτιση φορολογικής επίγνωσης με τις συναλλαγές χωρίς απόδειξη	92

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 5.1:Φύλο.....	25
Διάγραμμα 5.2: Ηλικιακή ομάδα	26
Διάγραμμα 5.3: Εθνικότητα	27
Διάγραμμα 5.4:Χρόνος παραμονής στην Ελλάδα.....	28
Διάγραμμα 5.5: Εργασία στο παρόν	29
Διάγραμμα 5.6:Εργασία στο παρελθόν	29
Διάγραμμα 5.7:Υποβολή φορολογικής δήλωσης.....	30
Διάγραμμα 5.8: Πληρωμή φόρου.....	31
Διάγραμμα 5.9: Οικογενειακή κατάσταση.....	32
Διάγραμμα 5.10:Παιδιά.....	33
Διάγραμμα 5.11: Πλήθος απαντήσεων ανά επιστημονικό πεδίο	34
Διάγραμμα 5.12:Ποσοστό απαντήσεων ανά επιστημονικό πεδίο	34
Διάγραμμα 5.13:πλήθος απαντήσεων ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης	35
Διάγραμμα 5.14:Ποσοστά απαντήσεων ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης.....	36
Διάγραμμα 5.15:Πλήθος απαντήσεων ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση	37
Διάγραμμα 5.16: Ποσοστά απαντήσεων ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση	37
Διάγραμμα 5.17:Σύγκριση απαντήσεων ο φόρος είναι κοινωνική ευθύνη και ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση	38
Διάγραμμα 5.18:Πλήθος απαντήσεων οι φόροι αυξάνουν το χρέος των επόμενων γενεών.....	39
Διάγραμμα 5.19: Ποσοστά απαντήσεων οι φόροι αυξάνουν το χρέος των επόμενων γενεών ...	39
Διάγραμμα 5.20:Ποσοστά απαντήσεων οι φόροι είναι νόμος του κράτους	40
Διάγραμμα 5.21: Πλήθος απαντήσεων οι φόροι είναι νόμος του κράτους.....	41
Διάγραμμα 5.22: Πλήθος απαντήσεων οι φόροι βασίζονται σε ηθικές αξίες	42
Διάγραμμα 5.23: Ποσοστά απαντήσεων οι φόροι βασίζονται σε ηθικές αξίες.....	42
Διάγραμμα 5.24:Πλήθος απαντήσεων εάν δεν πληρώνω τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες.....	43
Διάγραμμα 5.25:Ποσοστά σύνδεσης φόρων με καλές δημόσιες υπηρεσίες	44
Διάγραμμα 5.26: Είμαι ενημερωμένος για όλους τους φόρους	45
Διάγραμμα 5.27:Έχω αρκετές πληροφορίες για τη φορολογική νομοθεσία.....	46
Διάγραμμα 5.28:Σύγκριση απαντήσεων στο θέμα της ενημέρωσης / πληροφόρησης.....	46
Διάγραμμα 5.29:Οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος	48
Διάγραμμα 5.30: Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο	49
Διάγραμμα 5.31: Σύγκριση απαντήσεων "οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος" και "το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο	49
Διάγραμμα 5.32:Η ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη	50

Διάγραμμα 5.33:Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο στις ιδιωτικές επενδύσεις	51
Διάγραμμα 5.34: Ποσοστά ανά βαθμολογία “Εμπιστοσύνη στην Ε.Ε.”	52
Διάγραμμα 5.35: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην Ε.Ε."	53
Διάγραμμα 5.36:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική κυβέρνηση"	54
Διάγραμμα 5.37:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση"	54
Διάγραμμα 5.38:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στα ελληνικά δικαστήρια"	55
Διάγραμμα 5.39: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στα ελληνικά δικαστήρια"	55
Διάγραμμα 5.40: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στον Ελληνικό στρατό”	56
Διάγραμμα 5.41:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία “Εμπιστοσύνη στον ελληνικό στρατό”	57
Διάγραμμα 5.42:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική αστυνομία"	58
Διάγραμμα 5.43:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία " Εμπιστοσύνη στην ελληνική αστυνομία”	58
Διάγραμμα 5.44:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στο Ε.Σ.Υ."	59
Διάγραμμα 5.45:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στο Ε.Σ.Υ."	59
Διάγραμμα 5.46:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στη φορολογική διοίκηση"	60
Διάγραμμα 5.47:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στη φορολογική διοίκηση"	61
Διάγραμμα 5.48:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στις ελληνικές Τράπεζες"	62
Διάγραμμα 5.49:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στις ελληνικές Τράπεζες"	62
Διάγραμμα 5.50:Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην κρατική τηλεόραση"	63
Διάγραμμα 5.51:Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική τηλεόραση"	64
Διάγραμμα 5.52: Συγκεντρωτική απεικόνιση βαθμολογίας όλων των κρατικών θεσμών	65
Διάγραμμα 5.53:Συναλλαγές χωρίς απόδειξη	66
Διάγραμμα 5.54:Κατέβασμα μουσικής και ταινιών από το διαδίκτυο	67
Διάγραμμα 5.55:Αγορά προϊόντων απομίμησης.....	68
Διάγραμμα 5.56: Συγκριτική απεικόνιση συχνότητας συναλλαγών	68

Διάγραμμα 7.1:Προσωπική στάση των ερωτώμενων απέναντι σε συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές	92
---	----

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Θεματική περιοχή

Όλες οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών έχουν έναν κοινό στόχο: να εξασφαλίσουν υψηλό επίπεδο συμμόρφωσης ώστε να εκπληρώνουν με επιτυχία τους φορολογικούς και δημοσιονομικούς τους στόχους και να συμβάλλουν με τον τρόπο αυτό στη βιωσιμότητα και στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Εξαιτίας της σημαντικότητας που έχει, στην εκπλήρωση των παραπάνω στόχων, η συμπεριφορά των πολιτών απέναντι στις φορολογικές τους υποχρεώσεις, έχουν πραγματοποιηθεί πάρα πολλές έρευνες, τόσο σε ακαδημαϊκό, όσο και σε επίπεδο διεθνών οργανισμών (ΟΟΣΑ, ΙΟΤΑ, ΕΕ) για τους παράγοντες που οδηγούν στην συμμόρφωση, ή μη, των φορολογουμένων.

Αρχικά οι ερευνητικές προσπάθειες στράφηκαν στον εντοπισμό των κινδύνων μη συμμόρφωσης και στην εφαρμογή στρατηγικών αποτροπής της, ως απάντηση στην αντιμετώπιση του προβλήματος της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Η προσέγγιση της έννοιας της συμμόρφωσης από την πλευρά της φορολογικής διοίκησης ορίστηκε από την αντίθετή της έννοια: *«η φορολογική συμμόρφωση ορίζεται απλώς ως η απουσία φοροδιαφυγής»* (Weber, Fookan and Herrmann, 2014).

Τα τελευταία χρόνια η έμφαση, τόσο της έρευνας όσο και της καταγραφής εμπειριών από τις φορολογικές διοικήσεις, δίνεται στην κατανόηση των κινήτρων που οδηγούν στη συμμόρφωση των φορολογουμένων. Το ενδιαφέρον στρέφεται περισσότερο στην εθελοντική διάσταση της έννοιας: η φορολογική συμμόρφωση ορίζεται ως η προθυμία των φορολογουμένων να εκπληρώνουν με συνέπεια και ειλικρίνεια τις υποχρεώσεις τους. Λόγω της εκούσιας διάστασης η φορολογική συμμόρφωση συνδέεται με έννοιες όπως της φορολογικής συνείδησης ή φορολογικής ηθικής, - *«η φορολογική συνείδηση ορίζεται επίσης ως το εσωτερικό κίνητρο των φορολογουμένων στην καταβολή φόρων»* (YAYAR, BARLAS and GÜNEY, 2019 , p. 312). Από την πλευρά των φορολογικών διοικήσεων η φορολογική συμμόρφωση συνδέεται με την εφαρμογή πρακτικών που έχουν ως στόχο την κατανόηση των κινήτρων της οικονομικής συμπεριφοράς ώστε να είναι δυνατός ο επηρεασμός της.

Στην παρούσα διπλωματική το θέμα της φορολογικής συμμόρφωσης ερευνάται από την σκοπιά της εθελοντικής διάστασης της έννοιας, των νέων πολιτών και των κινήτρων που μπορούν να τους οδηγήσουν σε θετική συμπεριφορά.

1.2 Σκοπός – Σημαντικότητα του θέματος

1.2.1 Σκοπός

Η μελέτη των εσωτερικών παραγόντων (αξιών, κοινωνικών προτύπων, στάσεων) που επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά των νέων. Η ανάδειξη της σημασίας ενίσχυσης της φορολογικής

συνείδησης μέσω της ευαισθητοποίησής των νέων πολιτών σε φορολογικά θέματα για τη βελτίωση, μακροπρόθεσμα, της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης.

1.2.2 Σημαντικότητα

Η ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης και της φορολογικής συνείδησης των πολιτών, ώστε να εκπληρώνουν οικειοθελώς τις φορολογικές τους υποχρεώσεις με ειλικρίνεια και συνέπεια, αποτελεί θέμα μείζονος σημασίας των φορολογικών διοικήσεων των κρατών μελών της Ε.Ε. και παγκοσμίως.

Η έννοια της συμμόρφωσης αναφέρεται ουσιαστικά στην προθυμία των φορολογουμένων να εκπληρώνουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Σύμφωνα με το ορισμό που δίνει ο ΟΟΣΑ φορολογική συμμόρφωση είναι «...ο βαθμός στον οποίο ένας φορολογούμενος συμμορφώνεται (ή δεν συμμορφώνεται) με τους φορολογικούς κανόνες της χώρας του, για παράδειγμα να δηλώνει το εισόδημά του υποβάλλοντας τη δήλωση φορολογίας εισοδήματος και καταβάλλοντας τον οφειλόμενο φόρο εγκαίρως»¹

Από τον παραπάνω ορισμό συμπεραίνεται ότι στις φορολογικές υποχρεώσεις περιλαμβάνονται:

- Η ορθή και έγκαιρη υποβολή των φορολογικών δηλώσεων.
- Η έγκαιρη πληρωμή των φόρων.

Η μη τήρηση των υποχρεώσεων αυτών επιφέρει προβλήματα στην εκπλήρωση των στόχων της φορολογικής διοίκησης με συνέπεια την απώλεια εσόδων, τη μη επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων, τον περιορισμό του κοινωνικού κράτους, (υγεία, παιδεία, υποδομές) την άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών εις βάρος των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, (μισθωτοί, συνταξιούχοι) και εν τέλει την απουσία βιωσιμότητας της εθνικής οικονομίας.

1.3 Δομή

Η εργασία δομείται σε διακριτά κεφάλαια: στη βιβλιογραφική επισκόπηση, στην ερευνητική προσέγγιση του θέματος – μέθοδος έρευνας, στην παρουσίαση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα. Πιο αναλυτικά:

1.3.1 Βιβλιογραφική επισκόπηση

Η βιβλιογραφική επισκόπηση περιλαμβάνει τη θεωρητική ανασκόπηση της ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας και την μελέτη των διεθνών καλών πρακτικών. Η θεωρητική ανασκόπηση εστιάζεται στις έννοιες της φορολογικής συνείδησης, της φορολογικής ηθικής, της φορολογικής ευαισθητοποίησης και της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης με βάση το

¹ ο ορισμός έχει ληφθεί από το «γλωσσάρι φορολογικών όρων» του ΟΟΣΑ
<https://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> τελευταία επίσκεψη 12/05/2021

μοντέλο της συμπεριφορικής οικονομικής ανάλυσης (behavioral economics).² Στη μελέτη των διεθνών καλών πρακτικών παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα ερευνών που έχουν διεξαχθεί από διεθνείς οργανισμούς (ΟΟΣΑ, ΙΟΤΑ) σχετικά με τις πρακτικές ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης που ακολουθούνται από τις φορολογικές διοικήσεις των κρατών σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

1.3.2 Η ερευνητική προσέγγιση θέματος- Μέθοδος έρευνας

Η ερευνητική προσέγγιση του θέματος αφορά αφενός στη διερεύνηση και μελέτη άλλων ερευνών που έχουν διεξαχθεί για το συγκεκριμένο θέμα σε διεθνές επίπεδο (δευτερογενής έρευνα) και αφετέρου στη διεξαγωγή πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας σε φοιτητές του ΠΑΔΑ για τη διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων τους απέναντι στη φορολογία, τη μέτρηση του επιπέδου φορολογικής συνείδησης και τη σύνδεσή του με ευρύτερες κοινωνικές αντιλήψεις και συμπεριφορές.

1.3.3 Αναμενόμενα αποτελέσματα και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα αναμενόμενα αποτελέσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων και εξετάζονται οι υποθέσεις έρευνας. Επιπλέον, διατυπώνονται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

² ο όρος έχει ληφθεί από τη διδακτορική διατριβή του Ν. Βαρότση «Κοινωνιο - ψυχολογικές διαστάσεις οικονομικής συμπεριφοράς: μοντέλα προσομοίωσης φορολογικού σχεδιασμού» Αθήνα 2015
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/35368> τελευταία επίσκεψη 12/05/2021

2 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Η έννοια της φορολογικής συμμόρφωσης

Υπάρχει μια αρκετά μεγάλη βιβλιογραφία σχετικά με τις έννοιες της φορολογικής συμμόρφωσης, της φορολογικής συνείδησης και ηθικής και τον τρόπο που συνδέονται μεταξύ τους. Οι ορισμοί που δίνονται από τους ερευνητές διαφέρουν ανάλογα με την προσέγγιση του θέματος.

Έτσι στο ερώτημα τι είναι φορολογική συμμόρφωση δεν υπάρχει κοινός ορισμός της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας η φορολογική συμμόρφωση αρχικά ορίστηκε ως απουσία φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή πάλι διαφοροποιείται από τη φοροαποφυγή. Ο ΟΟΣΑ ορίζει τη φοροδιαφυγή ως «*τις παράνομες ενέργειες/ρυθμίσεις όπου η φορολογική υποχρέωση κρύβεται ή αγνοείται*» σε αντίθεση με τη φοροαποφυγή, η οποία περιγράφεται ως «*διευθέτηση υποθέσεων φορολογουμένων που αποσκοπούν στη μείωση της υποχρέωσης του και, παρόλο που η διευθέτηση θα μπορούσε να κριθεί νόμιμη, συνήθως έρχεται σε αντίθεση με την πρόθεση του νόμου*»³.

Οι σύγχρονες έρευνες εξετάζουν την φορολογική συμμόρφωση ως μια οικονομική συμπεριφορά που μπορεί να προκύψει από διαφορετικά κίνητρα: είτε ως αποτέλεσμα επιβολής της εξουσίας των φορολογικών αρχών, είτε ως αποτέλεσμα της εμπιστοσύνης στις φορολογικές αρχές. Αυτές οι διαστάσεις και οι αλληλεπιδράσεις τους επηρεάζουν από κοινού το επίπεδο φορολογικής συμμόρφωσης (Kirchler, Hoelzl and Wahl, 2008).

Με βάση την προσέγγιση αυτή μπορούμε να διακρίνουμε δυο διαστάσεις στην έννοια της συμμόρφωσης:

- **την επιβαλλόμενη ή αναγκαστική** που απορρέει αναγκαστικά από τις φορολογικές αρχές λόγω του φόβου αποτροπής και τιμωρίας, και
- **την εθελοντική ή εκούσια συμμόρφωση** που πηγάζει από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, από την αντίληψη ενός δίκαιου φορολογικού συστήματος και από τις αξίες της ειλικρίνειας και της υπευθυνότητας.

2.2 Οι έννοιες της φορολογικής συνείδησης και φορολογικής ηθικής

Με την δεύτερη διάσταση της συμμόρφωσης, την εθελοντική ή εκούσια, συνδέονται οι έννοιες της φορολογικής συνείδησης (*tax consciousness*) και της φορολογικής ηθικής (*tax moral*).

Η Φορολογική ηθική ορίζεται ως «*το εγγενές κίνητρο να πληρώνουμε φόρους. Είναι η προθυμία των ατόμων να πληρώνουν φόρους. Σε αντίθεση με τη φοροδιαφυγή, η φορολογική ηθική δεν μετρά*

³ οι ορισμοί έχουν ληφθεί από το «γλωσσάρι φορολογικών όρων» του ΟΟΣΑ <https://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> τελευταία επίσκεψη 12/05/2021

τη συμπεριφορά, αλλά τη στάση του ατόμου. Μπορεί να θεωρηθεί ως η ηθική υποχρέωση καταβολής φόρων, η πίστη ότι με την καταβολή των φόρων συμβάλλουμε στην κοινωνία.»(Torgler, 2003a)

Επιπλέον ορισμοί που έχουν δοθεί στην διεθνή βιβλιογραφία ορίζουν τη φορολογική συνείδηση ως “το εσωτερικό κίνητρο των φορολογουμένων στην καταβολή φόρων ή ως «την ανταπόκριση των φορολογουμένων, τόσο τη συγκατάθεσή, όσο και την αντίσταση τους και τις συνήθειες συμμόρφωσής τους.» καθώς και ως «το επίπεδο προθυμίας των πολιτών να εκπληρώσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις γνωρίζοντας τη σημασία τους στην παροχή των δημοσίων υπηρεσιών”⁴ Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι και οι δύο έννοιες: της φορολογικής συνείδησης και της φορολογικής ηθικής, χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν ένα εσωτερικό (εγγενές) κίνητρο των ατόμων που οδηγεί στην εκούσια συμμόρφωση.

2.3 Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική συμπεριφορά

Αντίθετα με τη φορολογική συνείδηση ή ηθική που αναφέρεται σε στάσεις και αντιλήψεις, η φορολογική συμμόρφωση αναφέρεται σε συμπεριφορά η οποία εξαρτάται από μια ποικιλία παραγόντων. Οι οικονομολόγοι τονίζουν τη σχέση εξωτερικών μεταβλητών όπως είναι ο φορολογικός συντελεστής, το εισόδημα, η πιθανότητα ελέγχου και η σοβαρότητα των προστίμων, ενώ η ψυχολογική έρευνα δείχνει ότι εσωτερικές μεταβλητές, όπως η γνώση των πολιτών σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία, η στάση τους απέναντι στην κυβέρνηση και τη φορολογία, τα προσωπικά και κοινωνικά πρότυπα, οι κοινωνικοί κανόνες, η αντίληψή τους για τη δικαιοσύνη, έχουν επίσης πολύ μεγάλη σημασία για την φορολογική συμμόρφωση (Hofmann, Hoelzl and Kirchler, 2008).

Επιπλέον, μία από τις προσεγγίσεις για την συμπεριφορά των φορολογουμένων αφορά στη χρησιμότητα της φορολογίας (ανταποδοτικότητα των φόρων) η οποία αυξάνει τη φορολογική συμμόρφωση (Torgler, Schneider and Schaltegger, 2008).

Η φορολογική συμμόρφωση αποτελεί έναν διερευνώμενο τομέα στα οικονομικά, υπογραμμίζοντας τη σημασία που έχει στην άσκηση φορολογικής και γενικότερα οικονομικής πολιτικής καθώς η επίτευξή της σε υψηλό επίπεδο συνδέεται με την ικανότητα του κράτους να παρέχει δημόσια αγαθά και υπηρεσίες.

2.4 Έρευνες σε Ευρωπαϊκό και Διεθνές επίπεδο

2.4.1 Το νεοκλασικό μοντέλο της οικονομικής ανάλυσης

Αρχικά η βιβλιογραφική έρευνα και οι πειραματικές μελέτες σχετικά με τη φορολογική συμμόρφωση, στράφηκαν στον τομέα της φοροδιαφυγής.

⁴ οι ορισμοί έχουν ληφθεί από την μελέτη «Measuring Tax Sensitivity of University Students» των Rüstü Yayar, Emin Barlas Gökhan Guney δημοσιευμένη στο Journal of management and economics

Αρκετά άρθρα, για παράδειγμα Slemrod και Yitzhaki (Slemrod and Yitzhaki, 2002), Alm (Alm, 2012), Slemrod και Weber (Slemrod and Weber, 2012), αναφέρονται σε παραδοσιακές προσεγγίσεις (**νεοκλασικά μοντέλα**) μέτρησης της φοροδιαφυγής και επικεντρώνονται στον περιορισμό της. Το κεντρικό πρόβλημα στην προσέγγιση αυτή είναι ότι η φοροδιαφυγή, εξαιτίας του παράνομου χαρακτήρα της και της απειλής για τιμωρία, είναι γενικά δύσκολο να παρατηρηθεί και να μετρηθεί. Για την μέτρησή της οι οικονομολόγοι έχουν χρησιμοποιήσει διάφορες μεθόδους όπως εκτιμήσεις με δεδομένα της «σκιώδους οικονομίας» ή της κατανάλωσης, τυχαίους φορολογικούς έλεγχους, εργαστηριακά ή επιτόπια πειράματα.

Σε θεωρητικό επίπεδο το παραδοσιακό μοντέλο ανάλυσης της φοροδιαφυγής εισήχθη από τους Allingham και Sandmo (Allingham and Sandmo, 1972). Αργότερα, ο Yitzhaki (Yitzhaki, 1974) εισήγαγε αλλαγές προκειμένου να γίνει πιο ρεαλιστικό. Το μοντέλο στηρίζεται στη θεωρία της *αναμενόμενης χρησιμότητας* (expected utility hypothesis)⁵ και βασίζεται στην υπόθεση ότι οι φορολογούμενοι σκέφτονται και ενεργούν ορθολογικά για να μεγιστοποιήσουν το προσωπικό τους συμφέρον. Συνεπώς η φορολογική τους συμπεριφορά, η επιλογή τους, είτε να δηλώσουν το σύνολο των εισοδημάτων τους και να πληρώσουν τους φόρους τους (συμμόρφωση), είτε να δηλώσουν μειωμένα έσοδα και να αποφύγουν να πληρώσουν τους φόρους τους (φοροδιαφυγή), εξαρτάται από την εκτίμηση της πιθανότητας φορολογικού ελέγχου, από το ύψος του προστίμου, του φορολογικού συντελεστή και του ακαθάριστου εισοδήματός τους.

Η εκτίμηση της πιθανότητας ελέγχου και το ύψος του προστίμου συσχετίζεται θετικά με τη συμμόρφωση: Υψηλότερη πιθανότητα ελέγχου και υψηλότερο πρόστιμο μειώνει τη φοροδιαφυγή και άρα αυξάνει τη συμμόρφωση.

Το ίδιο ισχύει και με το ύψος του φορολογικού συντελεστή με την υπόθεση μείωσης της απόλυτης αποστροφής κινδύνου: ένας υψηλός φορολογικός συντελεστής μειώνει το ασφαλές καθαρό εισόδημα σε περίπτωση συμμόρφωσης. Έτσι, ο φορολογούμενος είναι λιγότερο πρόθυμος να αναλάβει τον κίνδυνο και η φορολογική συμμόρφωση αυξάνεται.

Το ακαθάριστο εισόδημα: Αρνητική συσχέτιση με τη συμμόρφωση σύμφωνα με την υπόθεση μείωσης της απόλυτης αποστροφής κινδύνου (Weber, Fookan and Herrmann, 2014).

Τα πλεονεκτήματα αυτού του μοντέλου είναι οι σχετικά απλές και σαφείς προβλέψεις του. Ωστόσο δέχτηκε επικρίσεις από πολλούς μελετητές ότι:

⁵ ο όρος έχει ληφθεί από το taxation paper N 41 2014 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Θεωρία της αναμενόμενης χρησιμότητας είναι μια οικονομική θεωρία που περιγράφει τη συμπεριφορά και τον τρόπο με τον οποίο οι επενδυτές παίρνουν αποφάσεις κάτω από συνθήκες αβεβαιότητας.

- Αδυνατεί να εξηγήσει πολλές πτυχές της φορολογικής συμμόρφωσης. Εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι η φοροδιαφυγή αυξάνεται όταν αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής (Slemrod & Yitzhaki, 2002 , p.1441).
- Η αντικειμενική πιθανότητα του ελέγχου είναι διαφορετική από την εκτίμηση των φορολογουμένων γι' αυτή π.χ. υπερεκτίμηση (Snow and Warren, 2005).
- Βασίζεται στην παραδοχή ότι οι φορολογούμενοι επωφελούνται μόνο από τα ιδιωτικά τους εισοδήματα παραγνωρίζοντας τα ιδιωτικά οφέλη από την παροχή δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών, καθιστώντας παράλογη οποιαδήποτε πληρωμή στο κράτος.

Κυρίως όμως έχει επικριθεί επειδή δεν εξηγεί τη συμπεριφορά των ατόμων που έχουν πολύ μικρή πιθανότητα ελέγχου. Στην πραγματικότητα οι φορολογούμενοι συμμορφώνονται περισσότερο από ό, τι προβλέπει το μοντέλο. Οι πιθανότητες αντίχρυσης και επιβολής κυρώσεων είναι γενικά τόσο χαμηλές που, σύμφωνα με το μοντέλο, θα ήταν λογικό να φοροδιαφεύγουν (Braithwaite, 2003).

«Εάν οι άνθρωποι έπαιρναν μια ορθολογική απόφαση βασισμένη αποκλειστικά σε οικονομικούς παράγοντες ως προς το αν θα πληρώσουν τους φόρους τους ή όχι, τότε οι περισσότεροι φορολογούμενοι θα έπρεπε να εμπλέκονται σε φοροδιαφυγή ή απάτη λόγω της χαμηλής πιθανότητας εντοπισμού τους και των μικρών κυρώσεων» (Alm, McClelland and Schulze, 1992).

2.4.2 Το μοντέλο της συμπεριφορικής οικονομικής ανάλυσης

Σε αντίθεση με τα κλασικά οικονομικά μοντέλα που βασίζονται σε οικονομικούς παράγοντες και στην άποψη περί ορθολογικής συμπεριφοράς των ατόμων, η συμπεριφορική οικονομική ανάλυση εξετάζει τις επιπτώσεις των κοινωνικών, γνωστικών και συναισθηματικών παραγόντων στις οικονομικές αποφάσεις τους (Βαρότσης, 2015).

Η πρόσφατη βιβλιογραφία εφαρμόζει ευρήματα από τον αναδυόμενο τομέα των οικονομικών συμπεριφοράς στη φορολογική συμμόρφωση (Hashimzade *et al.*, 2014). Στην έρευνα του ο Nigar Hashimzade αναλύει την επίδραση των κοινωνικών δικτύων και των επαγγελματικών επιλογών στις στάσεις και στις αντιλήψεις των κοινωνικών ομάδων σχετικά με την φορολογική συμμόρφωση. Το παραδοσιακό μοντέλο ανάλυσης της φορολογικής συμπεριφοράς των Allingham και Sandmo (Allingham and Sandmo, 1972) μπορεί να παρέχει σαφείς και ακριβείς προβλέψεις σχετικά με τη φορολογική συμπεριφορά όμως αυτές δεν συμβαδίζουν πάντα με τα πραγματικά δεδομένα.

Τα εμπειρικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι η απόφαση για συμμόρφωση επηρεάζεται από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων. *«Οι στάσεις και οι πεποιθήσεις απέναντι στη φοροδιαφυγή δεν είναι εξωγενείς, αλλά προκύπτουν από την αλληλεπίδραση με άλλους φορολογούμενους και με τη*

φορολογική αρχή.. και «.. δεν είναι μόνο σημαντικές για το πώς θα ενεργεί ένας φορολογούμενος όταν έρχεται αντιμέτωπος με μια ευκαιρία φοροδιαφυγής: είναι εξίσου σημαντικοί για τον προσδιορισμό του κατά πόσον ένας φορολογούμενος έχει τέτοια ευκαιρία...». (Hashimzade *et al.*, 2014, p. 135)

Στο πλαίσιο αυτό οι παράγοντες που μελετήθηκαν στην ανάλυση της φορολογικής συμπεριφοράς είναι:

1. υποκειμενικές πεποιθήσεις: Με βάση τη συμπεριφορική οικονομική ανάλυση, οι αποφάσεις λαμβάνονται με υποκειμενικές πιθανότητες κινδύνου που διαφέρουν σημαντικά από τις αντικειμενικές (Kahneman and Tversky, 1979). Ο Hashimzade υποστηρίζει ότι η πιθανότητα ελέγχου ενδέχεται να μην είναι προφανής στον μέσο φορολογούμενο και επομένως οι αποφάσεις του λαμβάνονται υπό συνθήκες αβεβαιότητας (με άγνωστες πιθανότητες) και όχι υπό συνθήκες κινδύνου (με γνωστές πιθανότητες). Με τις υποκειμενικές πεποιθήσεις εξηγείται η συμπεριφορά των φορολογουμένων που έχουν πολύ μικρή πιθανότητα να ελεγχθούν.

2. κοινωνικά έθιμα (συνήθειες): Κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες επηρεάζουν την απόφαση της συμμόρφωσης. Ο Gordon (Gordon, 1989) αναλύει το ψυχικό κόστος της φοροδιαφυγής, οι Myles και Naylor (Myles and Naylor, 1996) εισάγουν την έννοια του κοινωνικού εθίμου (συνήθειας) και ο Torgler (Torgler, 2003b) την έννοια της φορολογικής ηθικής (*tax moral*) η οποία καλύπτει ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και θεσμικών παραγόντων. Τα μοντέλα που προσπαθούν να ενσωματώσουν τους κοινωνικούς παράγοντες βασίζονται στο γεγονός ότι οι αποφάσεις των φορολογουμένων ενδέχεται να επηρεάζονται από το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον τους. Περιλαμβάνουν παράγοντες όπως το ψυχολογικό κόστος, το κύρος, η δικαιοσύνη, οι κοινωνικοί κανόνες και οι επιδράσεις της ομάδας. Για παράδειγμα το ψυχολογικό κόστος μπορεί να προκύψει επειδή οι άνθρωποι φοβούνται να εντοπιστούν ή να ντροπιαστούν δημόσια (Hashimzade, Myles and Tran-Nam, 2013). Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τους κοινωνικούς κανόνες ο Herrmann (Herrmann, Thöni and Gächter, 2008) επισημαίνει την επίδραση των διαφορετικών κανόνων στη συνεργασία των πολιτών με το κράτος, ο Traxler (Traxler, 2010) αναπτύσσει θεωρητικά πώς οι φορολογούμενοι συνεργάζονται υπό όρους και εξαρτούν τις αποφάσεις τους από τους κοινωνικούς κανόνες που ισχύουν για την καταβολή των φόρων και ο Wenzel (Wenzel, 2004) προσθέτει ότι οι κοινωνικοί κανόνες αυξάνουν ή μειώνουν τη φορολογική συμμόρφωση ανάλογα με το εάν τα άτομα αισθάνονται ότι ανήκουν στην κοινωνία ή στην κοινωνική ομάδα που ασπάζεται τους συγκεκριμένους κανόνες ή όχι.

3. επαγγελματικές επιλογές: Οι ευκαιρίες για φοροδιαφυγή δεν είναι ίδιες για όλα τα επαγγέλματα και επομένως όταν ένα άτομο κάνει την επαγγελματική του επιλογή λαμβάνει υπ' όψιν του και την πιθανότητα (οφέλη) της φοροδιαφυγής «Ο ενδογενής διαχωρισμός των

φορολογουμένων σε επαγγέλματα με διαφορετικές ευκαιρίες φοροδιαφυγής δημιουργεί διαφορετικούς τύπους συμπεριφοράς που έχουν διαφορετικούς βαθμούς συμμόρφωσης και μπορούν να αναπτύξουν διαφορετικές στάσεις και πεποιθήσεις» (Hashimzade *et al.*, 2014, p. 136).

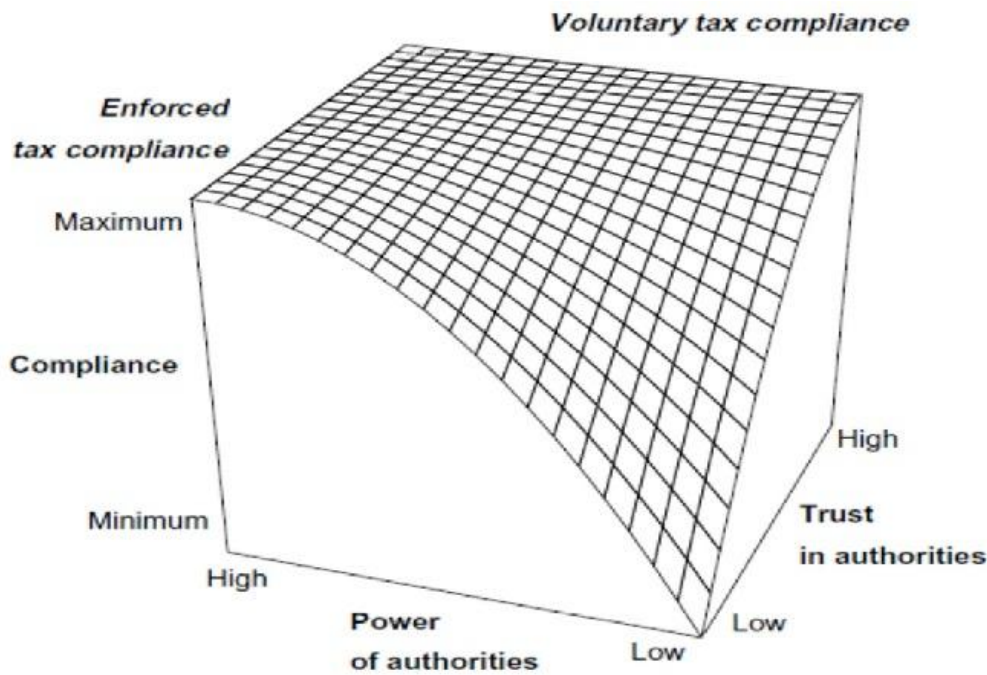
4. Κοινωνικό δίκτυο μέσω του οποίου μεταδίδονται τα κοινωνικά έθιμα/συνήθειες (*Social customs*), ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας και παρέχεται η πληροφόρηση για την πολιτική ελέγχου που ακολουθείται από τις φορολογικές αρχές καθώς και τις εμπειρίες ελέγχου των μελών της ομάδας (Hashimzade *et al.*, 2014, p. 136).

5. Αμοιβαιότητα: Ο Chaudhuri (Chaudhuri, 2011) απέδειξε, σε εργαστηριακό πείραμα, ότι τα άτομα συνεργάζονται όταν αναμένουν και από τους άλλους να συνεργαστούν και το αντίθετο. Η διαπίστωση αυτή, μεταφερόμενη στον τομέα της συμμόρφωσης, σημαίνει ότι η εθελοντική φορολογική συμμόρφωση είναι υψηλότερη όταν οι φορολογούμενοι περιμένουν ότι και άλλοι θα συμμορφωθούν και το αντίθετο δηλαδή θα προσπαθήσουν να φοροδιαφύγουν εάν περιμένουν ότι και οι άλλοι θα φοροδιαφύγουν. Αυτή η «υπό όρους» συνεργασία επιβεβαιώνεται από τους Frey και Torgler (Frey and Torgler, 2007) οι οποίοι χρησιμοποιώντας την εμπειρική ανάλυση της Ευρωπαϊκής Έρευνας Αξιών από τα έτη 1999 και 2000 αναφέρουν μια υψηλή συσχέτιση μεταξύ της φορολογικής ηθικής (αιτιολόγηση της φοροδιαφυγής) και του αντιλαμβανόμενου επιπέδου της φοροδιαφυγής.

6. Δικαιοσύνη: Το ζήτημα της δικαιοσύνης διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στη φορολογική συμμόρφωση των ατόμων. Ο Wenzel (Wenzel, 2003) διακρίνει τις τρεις διαστάσεις της :τη διανεμητική, τη διαδικαστική και την ανταποδοτική δικαιοσύνη. Οι Frey και Torgler δείχνουν ότι η υψηλή ποιότητα των θεσμών σχετίζεται με υψηλή φορολογική συμμόρφωση και οι Feld και Frey (Frey and Feld, 2002) υποστηρίζουν ότι η εμπιστοσύνη και ο σεβασμός στην αντιμετώπιση των φορολογουμένων συνδέεται με τη φορολογική συμμόρφωση.

2.5 Εξουσία και εμπιστοσύνη: Οι δύο διαστάσεις της φορολογικής συμμόρφωσης στο πλαίσιο «ολισθηρή κλίση» του Kirchler

Το ζήτημα των δύο διαστάσεων της φορολογικής συμμόρφωσης απεικονίζεται γραφικά στο πλαίσιο «ολισθηρή κλίση» του Kirchler (Kirchler, Hoelzl and Wahl, 2008). Η φορολογική συμμόρφωση μπορεί να επιτευχθεί μέσω αυξανόμενων επιπέδων εξουσίας και εμπιστοσύνης. Στην πρώτη περίπτωση η συμμόρφωση επιβάλλεται ενώ στη δεύτερη προκύπτει εθελοντικά. Οι επιπτώσεις των αλλαγών στη μία διάσταση εξαρτώνται από το επίπεδο της άλλης διάστασης. Στο παρακάτω σχήμα απεικονίζεται γραφικά, σε έναν τρισδιάστατο χώρο, η επίδραση της εξουσίας και της εμπιστοσύνης στις αρχές στη φορολογική συμμόρφωση

Εικόνα 2.1 The “slippery slope” framework: enforced tax compliance and voluntary tax compliance depending on the power of the authorities and trust in the authorities (Kirchler, Hoelzl and Wahl, 2008, p. 212)

- Σε συνθήκες χαμηλής εμπιστοσύνης, η συμμόρφωση αυξάνεται αφού αυξάνονται οι πιθανότητες ελέγχου: Η αυξανόμενη εξουσία των αρχών πιθανόν να οδηγήσει σε αναγκαστική συμμόρφωση.
- Σε συνθήκες χαμηλής ισχύος, η συμμόρφωση αυξάνεται επειδή αυξάνεται ο βαθμός εμπιστοσύνης: Η αύξηση της εμπιστοσύνης πιθανόν να οδηγήσει σε εθελοντική συμμόρφωση.
- Υψηλή συμμόρφωση μπορεί να προκύψει τόσο υπό συνθήκες ισχυρής εξουσίας των αρχών όσο και υπό συνθήκες έντονης εμπιστοσύνης στις αρχές. Ωστόσο, οι λόγοι συμμόρφωσης διαφέρουν, υπάρχει δηλαδή ποιοτική διαφορά μεταξύ της αναγκαστικής και της εθελοντικής συμμόρφωσης.
- Οι διαστάσεις ισχύος και εμπιστοσύνης αλληλοπεριορίζονται: όταν η ισχύς είναι στο μέγιστο, οι διαφορές στην εμπιστοσύνη δεν έχουν σημασία, επειδή οι αρχές μπορούν να επιβάλουν τη μέγιστη συμμόρφωση. Το ίδιο συμβαίνει και όταν η εμπιστοσύνη είναι στο μέγιστο, οι διαφορές στην εξουσία δεν έχουν σημασία επειδή οι πολίτες συνεισφέρουν το μερίδιό τους ανεξάρτητα από την δύναμη των αρχών για επιβολή. Αντίθετα οι διαφορές στην εμπιστοσύνη έχουν μεγαλύτερη σημασία όταν η ισχύς είναι χαμηλή και (αντιστοίχως) οι διαφορές στην ισχύ έχουν μεγαλύτερη σημασία όταν η εμπιστοσύνη είναι χαμηλή.
- Η διασύνδεση της εξουσίας και της εμπιστοσύνης προσθέτουν μια δυναμική προοπτική στο μοντέλο: οι αλλαγές στην εμπιστοσύνη επηρεάζουν το επίπεδο ισχύος και το αντίστροφο πχ η

αύξηση της εμπιστοσύνης μπορεί να αυξήσει τη δύναμη των αρχών, επειδή οι πολίτες υποστηρίζουν τους φορολογικούς υπαλλήλους και διευκολύνουν το έργο τους.

➤ Σταθερές περιοχές υψηλής συμμόρφωσης βρίσκονται μόνο στα άκρα της μέγιστης ισχύος ή της μέγιστης εμπιστοσύνης, που στην πραγματικότητα είναι ανέφικτες. Στις υπόλοιπες περιοχές, η έλξη προς τα κάτω τείνει να μειώσει τη συμμόρφωση. Αυτή η έλξη (υπόθεση της φθίνουσας απόδοσης) προκύπτει από τις αμοιβαίες επιδράσεις της εξουσίας και της εμπιστοσύνης: Εάν μειωθεί η εμπιστοσύνη στις φορολογικές αρχές, οποιαδήποτε ενέργεια εκ μέρους τους ερμηνεύεται ως λιγότερο νόμιμη από πριν. Ο έλεγχος θεωρείται σκόπιμη ενέργεια και ένδειξη δυσπιστίας, το οποίο με τη σειρά του οδηγεί στην αναζήτηση ευκαιριών για μείωση των φορολογικών πληρωμών και της υποστήριξης προς τις φορολογικές αρχές. Οι αρχές με τη σειρά τους αντιδρούν με αύξηση των φορολογικών ελέγχων το οποίο πάλι, με τη σειρά του θεωρείται απόδειξη άδικης μεταχείρισης και αυτό μειώνει εκ νέου την εμπιστοσύνη και τη συνεργασία.

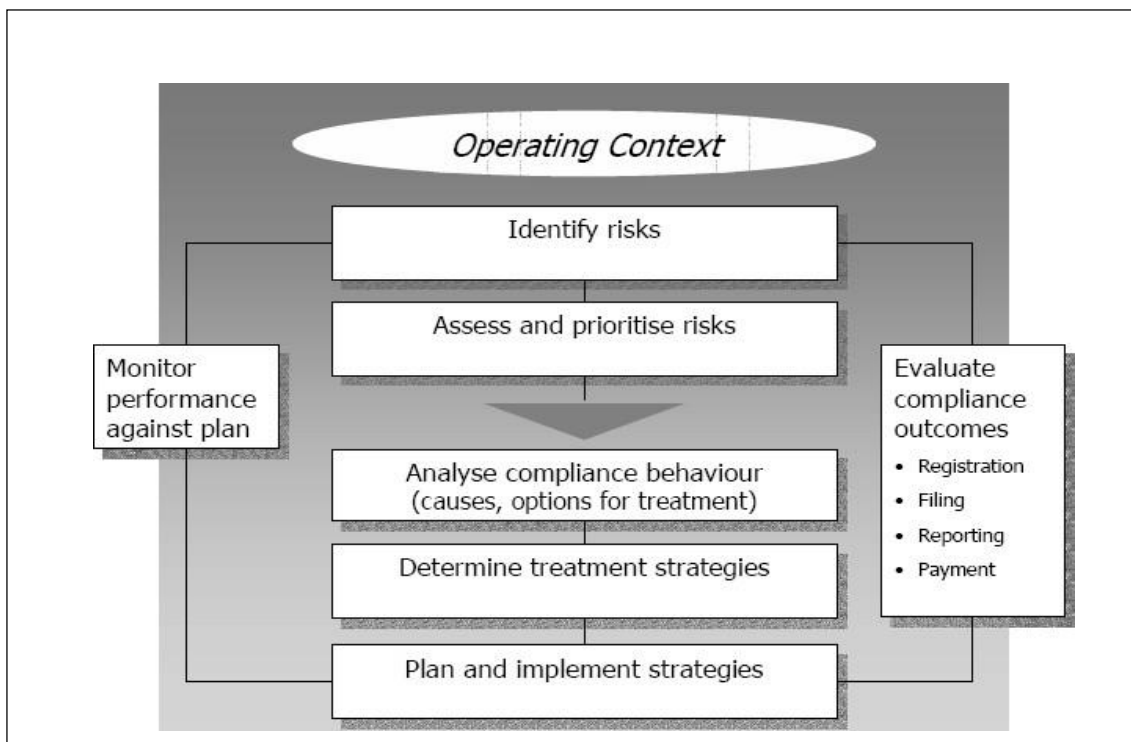
➤ Η αύξηση της εμπιστοσύνης είναι δυνατόν να επιτευχθεί αλλά είναι πιο δύσκολη από την απώλεια. Ωστόσο, όταν επιτευχθεί, μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της υποστήριξης της εξουσίας των αρχών από τους έντιμους φορολογούμενους και στη μείωση των πόρων για την παρακολούθηση/έλεγχο.

➤ Το κλίμα (ανταγωνιστικό ή συνεργατικό) σχετίζεται με τις διαστάσεις του πλαισίου: Ένα συνεργατικό κλίμα, με προσέγγιση «υπηρεσίας- πελάτη», μπορεί να αυξήσει τόσο την εμπιστοσύνη όσο και την εξουσία των αρχών. Ταυτόχρονα τα μέτρα που αυξάνουν την εμπιστοσύνη μπορούν επίσης να συμβάλουν στη διαμόρφωση συνεργατικού κλίματος.

3 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

3.1 Πρακτικές των φορολογικών διοικήσεων των κρατών μελών της Ε.Ε. και του ΟΟΣΑ

Τα τελευταία χρόνια, τόσο τα ευρήματα της έρευνας όσο και της καταγραφής εμπειριών από τις φορολογικές διοικήσεις δείχνουν την μετάθεση του βάρους από την αντιμετώπιση του κινδύνου μη-συμμόρφωσης (risk of non-compliance) στην κατανόηση της συμπεριφοράς των φορολογουμένων με σκοπό τον αποτελεσματικό επηρεασμό της. Όπως αναφέρεται στη μελέτη του ΟΟΣΑ (OECD, 2010), η κατανόηση της συμπεριφοράς των φορολογουμένων έχει κεντρικό ρόλο στη διαδικασία διαχείρισης της φορολογικής συμμόρφωσης:

Εικόνα 3.1: *The guidance note presents the Compliance Management Process as a framework OECD 2010 page 9*

Όλες οι φορολογικές διοικήσεις στοχεύουν γενικά στην αύξηση του επιπέδου της εθελοντικής συμμόρφωσης. Αυτό είναι σημαντικό επειδή υπάρχει διαφορά μεταξύ της ενίσχυσης της εθελοντικής συμμόρφωσης και της επιβολής της. Ο επηρεασμός της συμπεριφοράς των φορολογουμένων αναφέρεται στην αύξηση της προθυμίας των φορολογουμένων για συμμόρφωση (εθελοντική) και στην επιβολή της, όπου είναι απαραίτητο. Στο πλαίσιο αυτό δίνεται έμφαση στον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η εμπιστοσύνη, αφού επηρεάζει θετικά τους φορολογούμενους προς τη συμμόρφωση. Όταν οι φορολογούμενοι ζουν και ενεργούν σε ένα περιβάλλον που

χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης, τότε είναι πιο πρόθυμοι να συμμορφωθούν οικειοθελώς. Αντίθετα, όταν το περιβάλλον είναι ανταγωνιστικό, με χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης, η συμμόρφωση κυρίως επιβάλλεται.

Οι πρακτικές ενίσχυσης της φορολογικής συνείδησης/συμμόρφωσης καταγράφονται σε διεθνές επίπεδο στην έρευνα που διεξήγαγε ο ΟΟΣΑ (Νοέμβριος 2010) μέσω των φορολογικών διοικήσεων των κρατών μελών που συμμετείχαν στο «φόρουμ» της υπό-ομάδας συμμόρφωσης με σκοπό την καταγραφή των εμπειριών τους σε θέματα φορολογικής συμμόρφωσης. Από τις δεκαοκτώ χώρες, οι δεκαέξι δήλωσαν ότι έχουν διεξάγει σχετικές έρευνες, οι περισσότερες μάλιστα με τη βοήθεια εξωτερικών φορέων. Με βάση τα ευρήματα των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν από τα κράτη μέλη, οι παράγοντες που οδηγούν στη συμμόρφωση των φορολογουμένων μπορούν να ταξινομηθούν σε πέντε κύριες κατηγορίες:

✓ **Αποτροπή-έλεγχοι:** Αφορά στην αντίληψη για τον κίνδυνο εντοπισμού και τη σοβαρότητα των κυρώσεων. Οι μελέτες καταδεικνύουν αντικρουόμενα στοιχεία σχετικά με το κατά πόσο οι στρατηγικές αποτροπής έχουν την επιθυμητή επίδραση στη συμπεριφορά των φορολογουμένων. Ορισμένοι οργανισμοί ανέφεραν ότι οι ενέργειες αποτροπής ενθάρρυναν περισσότερο τη μη συμμόρφωση στα επόμενα χρόνια. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα ότι η αποτροπή είναι πιο αποτελεσματική όταν υπάρχουν ισχυροί κοινωνικοί κανόνες. Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι η επικοινωνία παίζει κρίσιμο ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οι φορολογούμενοι αντιλαμβάνονται μια στρατηγική αποτροπής.

✓ **Προσωπικά και κοινωνικά πρότυπα.** Οι κανόνες, τόσο οι προσωπικοί όσο και οι κοινωνικοί, θεωρούνται από τις φορολογικές διοικήσεις ως οι πιο σημαντικοί παράγοντες συμμόρφωσης.

✓ **Ευκαιρία, τόσο για συμμόρφωση όσο και για μη συμμόρφωση:** αναφέρεται στις δυνατότητες-ευκαιρίες για φοροδιαφυγή, στο κόστος συμμόρφωσης, στην πολυπλοκότητα των φορολογικών νόμων και του φορολογικού συστήματος. Παραδοσιακά οι φορολογικές διοικήσεις επιδιώκουν να περιορίσουν τις ευκαιρίες μη συμμόρφωσης μέσω διαφόρων τρόπων: παρακρατήσεων, λήψη στοιχείων από τρίτες πηγές, προ-συμπληρωμένων δηλώσεων αλλά και μέσω της απλοποίησης των φορολογικών νόμων ή της χρησιμοποίησης απλής γλώσσας στις επικοινωνίες.

✓ **Δικαιοσύνη:** δίκαιη μεταχείριση (αντιμετώπιση) από τη φορολογική διοίκηση και το φορολογικό σύστημα. Ευρύτερα σχετίζεται με την εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση ή/και σε άλλους φορολογούμενους. Η έρευνα δείχνει ότι η δίκαιη μεταχείριση από τις φορολογικές διοικήσεις ή την κυβέρνηση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά των φορολογουμένων (Wenzel, 2003).

✓ **Οικονομικοί παράγοντες** που περιέχουν γενικούς οικονομικούς όρους ή παράγοντες που σχετίζονται με την επιχείρηση ή το οφειλόμενο ποσό φόρου. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι παράγοντες που προάγουν γενικότερα την οικονομική ανάπτυξη προάγουν επίσης τη φορολογική συμμόρφωση.

✓ **Αλληλεπιδράσεις:** Η κατανόηση της αλληλεπίδρασης των διαφόρων παραγόντων είναι επίσης πολύ σημαντική για τις φορολογικές διοικήσεις. Εάν πχ η προσέγγιση είναι πολύ ελεγκτική μπορεί να προκαλέσει δυσπιστία στους φορολογούμενους και να μειώσει τη συμμόρφωση (OECD, 2010).

3.2 Η εκπαίδευση των φορολογουμένων ως διεθνής πρακτική ενίσχυσης της φορολογικής συμμόρφωσης

Σε μία πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ για την «Οικοδόμηση της φορολογικής κουλτούρας» που πραγματοποιήθηκε το 2015 σε συνεργασία με το πρόγραμμα Eurososial II της Ε.Ε. και το Ιβηρο-αμερικανικό Ίδρυμα FIIAPP, αναφέρονται χαρακτηριστικά παραδείγματα πρακτικών που ακολουθούνται από τις φορολογικές διοικήσεις 28 αναπτυσσόμενων χωρών σχετικά με την εκπαίδευση των φορολογουμένων. Στη μελέτη αυτή καταγράφεται η αλλαγή προσέγγισης των φορολογουμένων σε χώρες της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Η προώθηση της «κουλτούρας» συμμόρφωσης σ' αυτές τις χώρες αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την αύξηση των ιδίων πόρων τους, την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, την ανακούφιση της φτώχειας, τη μείωση των ανισοτήτων, τη δημιουργία υποδομών και την παροχή δημόσιων υπηρεσιών (OECD/The International and Ibero-American Foundation for Administration and Public Policies (FIIAPP), 2015).

Η «δημοσιονομική εκπαίδευση των νέων» ήταν το θέμα διερεύνησης της Ομάδας Εργασίας του ΙΟΤΑ (workshop) κατά την περίοδο 2007-2008 ('IOTA Report for Tax Administrations: Fiscal Education for the Young', 2008). Στόχος της έρευνας αυτής ήταν να συλλέξει πληροφορίες από τις φορολογικές διοικήσεις των κρατών μελών του σχετικά με την εκπαίδευση των νέων φορολογουμένων (εφήβων) με απώτερο σκοπό την συγκέντρωση των βέλτιστων πρακτικών και μεθόδων που ακολουθούνται στον τομέα αυτό. Στην αναφορά της ομάδας εργασίας αναπτύσσονται θεωρητικές απόψεις για τους στρατηγικούς στόχους της εκπαίδευσης των νέων μεταξύ των οποίων είναι:

- η αλλαγή της κοινής αντίληψης ότι η πληρωμή των φόρων δεν είναι απαραίτητη. Η αλλαγή αυτή είναι πιο εύκολο να πραγματοποιηθεί στους νέους απ' ότι στους μεγαλύτερους ανθρώπους.

- η αύξηση του επιπέδου ευθύνης των φορολογουμένων για την έγκαιρη πληρωμή των φόρων. Βασική επιδίωξη είναι η βοήθεια στους νέους για την κατανόηση των φορολογικών εννοιών και υποχρεώσεων.
- η γνώση βασικών επιχειρηματικών διαδικασιών της διοίκησης, της στρατηγικής και της οργανωτικής κουλτούρας της φορολογικής διοίκησης.

Στο πρακτικό μέρος της αναφοράς δίνονται πολλές πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο υλοποιήθηκαν τα σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα (σχεδιασμός - υλοποίηση - αξιολόγηση) από τις φορολογικές διοικήσεις 30 κρατών μελών του ΙΟΤΑ που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο. Τα κυριότερα σημεία συνοψίζονται στα εξής:

- Πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα οργανώθηκαν, τουλάχιστον στην αρχή, με τη μορφή έργου. Ο σχεδιασμός και η υλοποίησή τους πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία των φορολογικών διοικήσεων με το Υπουργείο Παιδείας ή/και άλλους οργανισμούς/ιδρύματα.
- Οι περισσότερες χώρες επέλεξαν ως ομάδα στόχο τους έφηβους αλλά υπάρχουν επίσης χώρες (Ιταλία, Λετονία, Ρουμανία Ουκρανία) που η εκπαίδευση των νέων ξεκίνησε από την ηλικία των 5-6 ετών. Επίσης σε ορισμένες χώρες η εκπαίδευση των νέων αφορούσε την ομάδα των νέων ενηλίκων (λίγο πριν να αρχίσουν να εργάζονται). Με τον τρόπο αυτό μειώνεται ο χρόνος αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης (εκπαίδευση «just-in-time»).
- Το εκπαιδευτικό υλικό ήταν κυρίως ψηφιακό, αναρτημένο σε διαδικτυακές πλατφόρμες και αφορούσε ταινίες, παιχνίδια, comic, αλλά και Power Point παιχνίδια ρόλων, φυλλάδια κ.α.
- Οι κύριες εκπαιδευτικές μέθοδοι αφορούν στον συνδυασμό της εκπαίδευσης στην τάξη, της μελέτης με τη βοήθεια υπολογιστή ή/και βιβλίων αλλά και ζωντανή επαφή μέσω εκπαιδευτικών επισκέψεων στελεχών της φορολογικής διοίκησης στα σχολεία.
- Από την άποψη της αξιολόγησης των προγραμμάτων, η εκπαίδευση των νέων αποτελεί έναν μακροπρόθεσμο στρατηγικό στόχο και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να εκτιμηθεί η επίδρασή τους στην φορολογική συμπεριφορά σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο ('IOTA Report for Tax Administrations: Fiscal Education for the Young', 2008).

Σύμφωνα με τις ανωτέρω μελέτες οι φορολογικές Διοικήσεις πολλών χωρών επέλεξαν να αυξήσουν τη φορολογική συνείδηση στοχεύοντας στον ευρύτερο πληθυσμό ενώ δεν είναι λίγες οι χώρες που έδωσαν έμφαση στην φορολογική εκπαίδευση της νεότερης γενιάς. Σε ότι αφορά στην εκπαίδευση των νέων στόχος τους ήταν η βελτίωση της φορολογικής τους συνείδησης πριν την μετάβασή τους στην αγορά εργασίας. Στο τμήμα αυτό του πληθυσμού βασίζεται η μελλοντική κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και για τον λόγο αυτό η ευαισθητοποίησή του σε

φορολογικά θέματα έχει συσχετισθεί με την ενίσχυση του ρόλου του ενεργού πολίτη, γεγονός που επισημαίνεται σε πάρα πολλά σχετικά άρθρα.

3.3 Το κόστος συμμόρφωσης

Η εκπαίδευση των νέων και η βελτίωση της φορολογικής γνώσης επιπρόσθετα συνδέεται με την μείωση του κόστους συμμόρφωσης των επιχειρήσεων. Η έννοια του κόστους συμμόρφωσης με τη φορολογία αναφέρεται στο κόστος με το οποίο επιβαρύνονται οι επιχειρήσεις για την εκπλήρωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων, πλέον αυτού που προκύπτει από την καταβολή των φόρων⁶.

Μία σημαντική πανεπιστημιακή έρευνα που διεξήχθη στην Ελλάδα αφορά στη μέτρηση του κόστους φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων σε σχέση με την υποβολή δήλωσης φορολογίας εισοδήματος Ν.Π. καθώς και στη διερεύνηση των καθοριστικών παραγόντων που συσχετίζονται με το κόστος και αφορούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εταιρειών όπως το μέγεθος, η ηλικία, ο αριθμός εργαζομένων, ο τομέας στον οποίο δραστηριοποιούνται, η τοποθεσία και η νομική μορφή. Βασικές συνιστώσες που ερευνήθηκαν αφορούσαν στη μέτρηση των εσωτερικών δαπανών προσωπικού (χρόνος που αφιερώθηκε σε διάφορες διοικητικές δραστηριότητες), των εξωτερικών δαπανών, (οικονομικό κόστος εξωτερικών συμβούλων), στο εκπαιδευτικό κόστος (εκπαίδευση των εργαζομένων στη νομοθεσία) και στο κόστος απόκτησης (συντήρηση λογισμικού, συνδρομές σε ιστοτόπους, περιοδικά κ.α.). Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το μέσο κόστος συμμόρφωσης των ερωτηθέντων εταιρειών είναι υψηλό και στα μέτρα που προτείνονται για τη διατήρησή του σε χαμηλό επίπεδο περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την παροχή βασικών πληροφοριών μέσω ιστοτόπου, τη δημιουργία γραφείου βοήθειας, τη διοργάνωση σεμιναρίων κ.α. καταδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την σημασία της ενημέρωσης στις στρατηγικές επιλογές των επιχειρήσεων για οικονομική ανάπτυξη (Stamatoropoulos, Hadjidema and Eleftheriou, 2017).

3.4 Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων στο πλαίσιο της πολιτικής της Ε.Ε.

Η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης των νέων πολιτών της Ευρώπης αποτέλεσε στόχο του πιλοτικού έργου TAXEDU (TAX και EDUCATION) της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πρόγραμμα TAXEDU σχεδιάστηκε μετά από αίτημα και προϋπολογισμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επικεφαλής του έργου ήταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης), ενώ στην υλοποίησή του συμμετείχαν

⁶ ο ορισμός έχει ληφθεί από την μελέτη «Corporate Income Tax Compliance Costs and their Determinants: Evidence from Greece» των Σταματόπουλου Ι, Χατζηδήμα Στ. και Ελευθερίου Κ. δημοσιευμένη στο Munich Personal RePEc Archive τον Δεκέμβριο του 2016.

οι φορολογικές διοικήσεις των κρατών μελών μέσω της διευρωπαϊκής ομάδας εργασίας που δημιουργήθηκε για τον σκοπό αυτό.

Το έργο "Ψηφιακή Φορολογική Εκπαίδευση για τους νέους στην Ευρώπη" (digital tax education project) επιχειρεί να ενισχύσει την φορολογική συνείδηση των Ευρωπαίων πολιτών, ειδικά των νεαρών σε ηλικία.

Με κύριο όχημα για την υλοποίησή του την ψηφιακή διαδικτυακή πλατφόρμα TAXEDU της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία χρησιμεύει ως κέντρο πληροφόρησης, σχεδιάστηκε και αναρτήθηκε εκπαιδευτικό υλικό ειδικά διαμορφωμένο για τρεις ηλικιακές ομάδες (Παιδιά, Έφηβοι και Νέοι Ενήλικες) με αντίστοιχες στοχευμένες πληροφορίες. Οι πληροφορίες προσφέρονται μέσω παιχνιδιών, υλικού ηλεκτρονικής μάθησης και βίντεο μικρομάθησης (*microclips*) ώστε οι νέοι και οι νέες της Ευρώπης να ενημερώνονται για φορολογικά θέματα με διασκεδαστικό και ενδιαφέροντα τρόπο. Επιπλέον η γωνιά των εκπαιδευτικών περιέχει συμβουλές και τεχνάσματα για τη διδασκαλία φορολογικών θεμάτων στο σχολείο (*Διαδικτυακή πύλη TAXEDU*, no date).

Η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής επιτροπής με την συμμετοχή των φορολογικών διοικήσεων όλων των κρατών μελών αναδεικνύει τις θετικές επιπτώσεις που έχει η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης κυρίως των νέων πολιτών στην αύξηση μέσο-μακροπρόθεσμα της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης. Άλλωστε οι περισσότερες φορολογικές διοικήσεις των κρατών μελών της Ε.Ε. έχουν ήδη προχωρήσει στη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού και εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε συνεργασία με την εκπαιδευτική κοινότητα με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των νέων και κυρίως των παιδιών μικρής ηλικίας.

4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

4.1 Σκοπός της έρευνας

Από την βιβλιογραφική επισκόπηση του θέματος διαπιστώθηκε ότι ένα μεγάλο πλήθος κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων επηρεάζει και διαμορφώνει σε ένα βαθμό τη φορολογική συνείδηση των πολιτών. Λόγω της σημασίας που έχει η ενίσχυση της φορολογικής συνείδησης ιδιαίτερα στους νέους ανθρώπους, η προτεινόμενη έρευνα αφορά στην διεξαγωγή πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας, σε προπτυχιακούς Φοιτητές του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων τους απέναντι στη φορολογία (*tax consciousness, tax awareness*) και ο βαθμός που οι αντιλήψεις αυτές συσχετίζονται με τις ευρύτερες κοινωνικές αντιλήψεις τους και στάσεις απέναντι στο κράτος και τους θεσμούς του.

Ευρύτερα τα αποτελέσματα της έρευνας σκοπεύουν να αναδείξουν τη σπουδαιότητα του υπό διερεύνηση θέματος και τη συσχέτιση κοινωνικών παραγόντων που φέρονται να επηρεάζουν το επίπεδο φορολογικής συνείδησης των νέων πολιτών. Ταυτόχρονα η έρευνα αυτή δύναται να χρησιμεύσει ως πιλότος για τη διεξαγωγή άλλων μελλοντικών ερευνών και να δώσει τη δυνατότητα σχεδιασμού βελτιωμένων εκδοχών τους.

4.2 Ερευνητικά δεδομένα

4.2.1 Στόχοι

Επιμέρους στόχος 1: η διερεύνηση του επιπέδου φορολογικής συνείδησης των φοιτητών του ΠΑΔΑ και των κοινωνικών παραγόντων που το επηρεάζουν.

Επιμέρους στόχος 2: η διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση της φορολογικής συνείδησης των νέων και την αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσής τους μέσο-μακροπρόθεσμα.

4.2.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Λόγω της πληθώρας των παραγόντων που επιδρούν στο επίπεδο φορολογικής συνείδησης των νέων πολιτών, οι οποίοι δεν δύναται να αναλυθούν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η έρευνα επικεντρώνεται σε συγκεκριμένους κοινωνικούς παράγοντες που αναδεικνύονται από τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποια είναι η επίδραση των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών στο επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης;
- Ποιος είναι ο βαθμός επίδρασης της εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς στο επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης;

- Σε ποιο βαθμό συνδέεται το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης με το επίπεδο της φορολογικής επίγνωσης;
- Ποια είναι η προσωπική στάση των ερωτώμενων απέναντι σε συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές;

4.2.3 Οι ερευνητικές υποθέσεις

Οι ερευνητικές υποθέσεις που υποστηρίζονται από τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα είναι οι εξής:

H₀₁: Το επίπεδο φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης διαφοροποιείται βάσει κοινωνικών ή/και δημογραφικών χαρακτηριστικών των ερωτώμενων.

H₀₂: Το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης συσχετίζεται θετικά με το επίπεδο της εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς και φορείς.

H₀₃: Το επίπεδο της φορολογικής επίγνωσης των ερωτώμενων συσχετίζεται θετικά με το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης.

H₀₄: Το επίπεδο φορολογικής συνείδησης ή/και επίγνωσης συνδέεται με συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές.

4.3 Μεθοδολογία

4.3.1 Δευτερογενής έρευνα

Για την σύνταξη του ερωτηματολογίου μελετήθηκαν δύο έρευνες που έχουν ήδη διεξαχθεί σε διεθνές επίπεδο για το υπό διερεύνηση θέμα:

Η πρώτη έρευνα «*Improving Tax Literacy and Tax Morale of Young Adults*» (Alexander PBalavac MMukherjee SLYmer AMassey D, 2018) πραγματοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο, χρηματοδοτήθηκε από το Chartered Institute of Taxation (CIOT) και αφορούσε 377 φοιτητές του δεύτερου και τρίτου έτους δύο πανεπιστημίων του ΗΒ. Οι φοιτητές χωρίστηκαν σε δύο ομάδες: η μία πήρε φορολογική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια του έτους, ενώ η άλλη όχι. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο τέλος του οικείου έτους επικεντρώθηκε στις σχέσεις μεταξύ της οικονομικής/φορολογικής παιδείας, φορολογικής ηθικής και φορολογικής συμμόρφωσης των νέων ενηλίκων.

Οι παράγοντες που διερευνήθηκαν αφορούσαν:

- Τα κοινωνικά και δημογραφικά στοιχεία (φύλο, ηλικία, εθνικότητα, κατοικία, απασχόληση, οικογενειακή κατάσταση, θρήσκευμα).
- Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους (ήσυχος, ενθουσιώδης, φιλόνικος, σταθερός, αξιόπιστος, συμπαθητικός απρόσεκτος κ.α.).
- Η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση: ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να ταξινομήσουν την

αξιοπιστία διαφόρων κρατικών φορέων/οργανισμών: (Κυβέρνηση, Δικαστήρια, Αστυνομία, Στρατός, Εθνικό Σύστημα Υγείας, Τράπεζες, Κρατική ραδιοτηλεοπτική εταιρεία).

▪ Το επίπεδο της Φορολογικής ηθικής: ερευνήθηκαν 18 προτάσεις/δηλώσεις σχετικά με την δικαιολογητική βάση καταβολής των φόρων.

Στα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας περιλαμβάνονται οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- ✓ Οι κοινωνικοί και δημογραφικοί παράγοντες επηρεάζουν τη φορολογική ηθική καθώς και η εργασιακή εμπειρία.
- ✓ Υπάρχει γενικότερα η αντίληψη ότι το φορολογικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου είναι δίκαιο, αλλά περίπλοκο και ότι οι φορολογικοί συντελεστές είναι πολύ υψηλοί.
- ✓ Η πλειονότητα των ερωτηθέντων φοιτητών δεν δίνει μεγάλη σημασία στη φορολογική συμμόρφωση των άλλων, δεδομένου ότι υποθέτουν ότι 21%-60% των φορολογουμένων δεν πληρώνουν τους φόρους τους.
- ✓ Οι περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες θα πραγματοποιούσαν συναλλαγές σε μετρητά προκειμένου να μη πληρώσουν ΦΠΑ.
- ✓ Παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις όσον αφορά στις φορολογικές γνώσεις μεταξύ των ομάδων.
- ✓ Παρατηρήθηκαν σημαντικές βελτιώσεις στη γενική γνώση της φορολογικής ορολογίας και στην ικανότητά τους να υπολογίζουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις στην ομάδα που παρακολούθησε τα σχετικά μαθήματα.

Η δεύτερη έρευνα «*Measuring Tax Sensitivity of University Students*» (YAYAR, BARLAS and GÜNEY, 2019) πραγματοποιήθηκε στην Τουρκία σε 290 φοιτητές του Πανεπιστημίου «Tokat Gaziosmanpaşa» Οικονομικών και Διοικητικών Επιστημών που επιλέχθηκαν τυχαία, με προσωπική συνέντευξη και ένα ερωτηματολόγιο 19 ερωτήσεων με προ-κωδικοποιημένες απαντήσεις της κλίμακας Likert.

Για την μέτρηση της φορολογικής ευαισθησίας (tax sensitivity) διερευνήθηκαν πέντε διαφορετικές διαστάσεις:

- ✓ η φορολογική συνείδηση (*Tax Consciousness*),
- ✓ η φορολογική επίγνωση (*Tax Awareness*),
- ✓ η φοροδιαφυγή (*Tax Avoidance*),
- ✓ η αντίσταση στην φορολογία (*Tax resistance*) και
- ✓ η γνώση του φορολογικού συστήματος (*Knowing the Tax system*)

Οι κύριες διαπιστώσεις της έρευνας είναι ότι:

- ❖ Η φορολογική ευαισθησία των φοιτητών πανεπιστημίου διαφέρει ανάλογα με τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους.
- ❖ Στην ανάλυση της φορολογικής συνείδησης και της αντίστασης στη φορολογία υπάρχουν διαφορές μεταξύ φοιτητών των οικονομικών και των υπολοίπων τμημάτων ενώ δεν υπάρχει σημαντική διαφορά όσον αφορά στο φύλο.
- ❖ Στην ανάλυση της φορολογικής επίγνωσης (tax awareness) υπάρχει διαφορά ανάλογα με την περιοχή στην οποία ζουν οι φοιτητές και ανάλογα με το επίπεδο του εισοδήματος.

4.3.2 Σύνταξη ερωτηματολογίου

Η δομή του ερωτηματολογίου βασίζεται κυρίως στην δεύτερη έρευνα «*Measuring Tax Sensitivity of University Students*». Αποτελείται από τέσσερις ενότητες όπου διερευνώνται οι εξής παράγοντες και η μεταξύ τους σχέση:

1. **Τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά** (φύλο, ηλικία, εθνικότητα, απασχόληση, οικογενειακή κατάσταση).
2. **Το επίπεδο φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης:** Στην ενότητα αυτή διερευνώνται οι στάσεις τους απέναντι στη δικαιολογητική βάση των φόρων καθώς και ο βαθμός επίγνωσης/αντίληψης της φορολογικής νομοθεσίας και της χρησιμότητας/ανταποδοτικότητας των φόρων.
3. **Το επίπεδο εμπιστοσύνης στο κράτος/κυβέρνηση** μέσα από την μέτρηση της αξιοπιστίας διαφόρων κρατικών φορέων/οργανισμών. Η εμπιστοσύνη προς την κυβέρνηση είναι ένας αναγνωρισμένος κοινωνικός καθοριστικός παράγοντας για τη φορολογική ηθική (Torgler, 2003b) ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μία από τις διαστάσεις της φορολογικής συμμόρφωσης σύμφωνα με το πλαίσιο «ολισθηρή κλίση» του Kirchler που αναλύθηκε στην ενότητα 2.5.
4. **Η προσωπική τους στάση** απέναντι σε συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές.

Στο παράρτημα παρατίθεται το ερωτηματολόγιο βάσει του οποίου θα γίνει η σχετική ανάλυση.

4.3.3 Ερευνητική μέθοδος συλλογής δεδομένων

Το ερωτηματολόγιο είναι ηλεκτρονικό και δομημένο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Για την μέτρηση στάσεων και αντιλήψεων χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις με προ-κωδικοποιημένες απαντήσεις της κλίμακας Likert. Σχεδιάστηκε στην online εφαρμογή Google Forms, ώστε τόσο η αποστολή του όσο και η συλλογή των δεδομένων του να γίνεται αυτοματοποιημένα.

Ο ηλεκτρονικός σχεδιασμός του έχει σαφή πλεονεκτήματα εκ των οποίων τα κυριότερα αφορούν στην εξοικονόμηση χρόνου και ανθρώπινων πόρων, στη διασφάλιση της ανωνυμίας των ερωτώμενων, στο μηδενικό κόστος, στην ελκυστικότητά του (ιδιαίτερα στις νεαρές ηλικίες) και στην εξάλειψη σφαλμάτων από την αυτόματη εισαγωγή των δεδομένων.

Ταυτόχρονα παρουσιάζει ορισμένα μειονεκτήματα εκ των οποίων το βασικότερο αφορά σε πιθανό σφάλμα κάλυψης του πληθυσμού και στην δυσκολία να το ελέγξεις εκ των προτέρων. Γι αυτό και τα συμπεράσματα της έρευνας αυτής υπόκειται σε περιορισμό σε ότι αφορά τη δυνατότητα γενίκευσής τους στο συνολικό πληθυσμό (εξωτερική εγκυρότητα). Παρά τον παραπάνω περιορισμό η εσωτερική εγκυρότητα της έρευνας στηρίζεται αφενός σε σημαντικό μέρος των ευρημάτων της δευτερογενούς έρευνας δηλαδή της συγκέντρωσης επιστημονικών μελετών γύρω από το θέμα ενδιαφέροντος και αφετέρου στη μελέτη δύο παρόμοιων ερευνών που έχουν διεξαχθεί σε διεθνές επίπεδο για το ίδιο θέμα (βλέπε κεφάλαιο 4.3.1). Επίσης είναι υπαρκτός ο κίνδυνος μη ανταπόκρισης των υποψήφιων ερωτώμενων σ αυτή. Ο κίνδυνος αυτός αντιμετωπίστηκε με την αποστολή υπενθυμιστικού μηνύματος.

Ένα άλλο μειονέκτημα αφορά στην απουσία προσωπικής επαφής με τους ερωτώμενους για την επίλυση τυχόν προβλημάτων κατανόησης των ερωτήσεων. Για την αντιμετώπιση του μειονεκτήματος αυτού ακολουθήθηκε η διαδικασία της πιλοτικής έρευνας (ή προ έρευνας) δηλαδή διαμοιρασμού του ερωτηματολογίου, σε χειρόγραφη μορφή, σε μικρό αριθμό γνωστών φοιτητών από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον. Κατόπιν των παρατηρήσεών τους έγιναν οι απαιτούμενες προσαρμογές στην διατύπωση ορισμένων ερωτήσεων.

4.3.4 Διαδικασία αποστολής ερωτηματολογίων

Η διαδικασία αποστολής των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε με την ανάρτησή του στην ομάδα facebook των φοιτητών του ΠΑΔΑ στο σύνολο των εγγεγραμμένων φοιτητών της. Το ερωτηματολόγιο συνοδευόταν από ηλεκτρονική επιστολή μέσω της οποίας έγινε γνωστό ο τίτλος και ο σκοπός της έρευνας, ο απαιτούμενος χρόνος συμπλήρωσης, η ανώνυμη και προαιρετική συμμετοχή των φοιτητών καθώς και η δυνατότητά διακοπής της σε οποιοδήποτε στάδιό. Η ηλεκτρονική επιστολή παρατίθεται στο παράρτημα.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στις αρχές του ακαδημαϊκού έτους 2021-2022 (Σεπτέμβριος και Οκτώβριος 2021). Η επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων της ξεκίνησε αμέσως μετά τη λήξη και ολοκληρώθηκε εντός του επόμενου μήνα.

Σημειώνεται ότι, λόγω της αποκλειστικής χρήσης ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου και δεδομένου ότι απευθύνεται αποκλειστικά σε ενήλικες και σε άτομα ικανά να δώσουν την συγκατάθεσή τους, δεν απαιτήθηκε επισύναψη ξεχωριστού έντυπο ενυπόγραφης συγκατάθεσης των ερωτώμενων καθώς και εντύπου παραπόνων ή καταγγελιών

5 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πακέτο IBM SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v26.

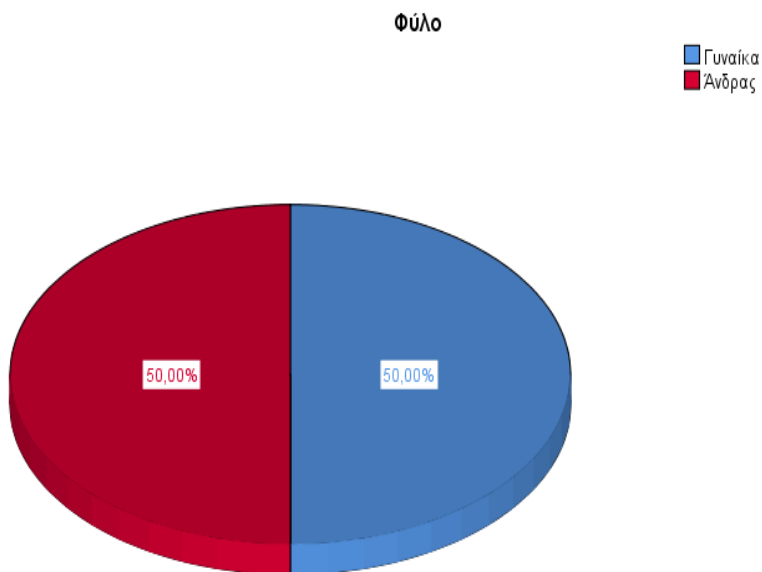
5.1 Γενικές πληροφορίες/δημογραφικά στοιχεία

Ερώτηση 1^η: Φύλο

Στην έρευνα συμμετείχαν 108 άτομα εκ των οποίων το 50% (54 άτομα) ήταν άνδρες και το υπόλοιπο 50% (54 άτομα) ήταν γυναίκες. Όπως αποτυπώνεται στον πίνακα 5.1 και τα δύο φύλα εκπροσωπούνται σε ικανοποιητικό βαθμό.

Πίνακας 5.1: Κατανομή των απαντήσεων ανά φύλο

Φύλο		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Γυναίκα	54	50,0	50,0	50,0
	Άνδρας	54	50,0	50,0	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.1: Φύλο

Ερώτηση 2^η: Ηλικιακή ομάδα

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (5.2) το 36,1% (39 άτομα) ήταν ηλικίας από 18 έως 20 ετών, το 38% (41 άτομα) ήταν ηλικίας από 21 έως 25 ετών ενώ το υπόλοιπο

25,9% (28 άτομα) ήταν ηλικίας άνω των 25 ετών. Από την κατανομή των ερωτώμενων στις διαφαίνεται ότι εκπροσωπήθηκαν ικανοποιητικά όλες οι ηλικιακές ομάδες.

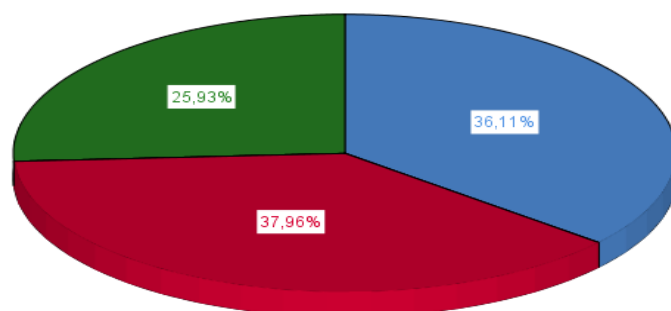
Πίνακας 5.2: Κατανομή των απαντήσεων ανά ηλικιακή ομάδα

Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-20	39	36,1	36,1	36,1
	21-25	41	38,0	38,0	74,1
	Άνω των 25	28	25,9	25,9	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

■ 18-20
■ 21-25
■ Άνω των 25

Διάγραμμα 5.2: Ηλικιακή ομάδα

Ερώτηση 3^η: Εθνικότητα

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 5.3 και το αντίστοιχο διάγραμμα όλοι οι ερωτώμενοι είχαν ελληνική εθνικότητα. Επομένως δεν θα πραγματοποιηθεί καμία περαιτέρω ανάλυση σε σχέση με το χαρακτηριστικό αυτό

Πίνακας 5.3: Κατανομή των απαντήσεων ανά εθνικότητα

Ποια είναι η εθνικότητά σας;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ελληνική	108	100,0	100,0	100,0

Διάγραμμα 5.3: Εθνικότητα

Ερώτηση 4^η: Χρόνος Παραμονής στην Ελλάδα

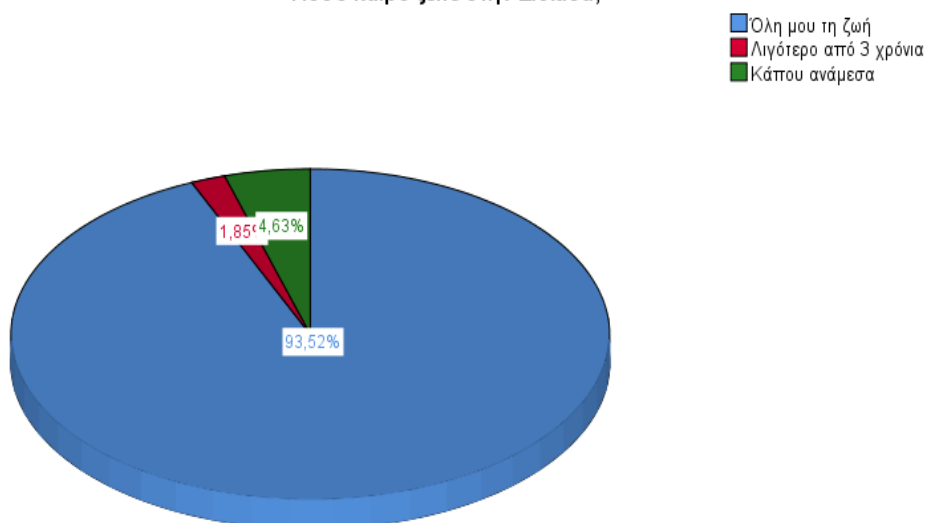
Το 93,5% (101 άτομα) ζουν στην Ελλάδα όλη τους τη ζωή, το 1,9% (2 άτομα) ζουν στην Ελλάδα λιγότερο από 3 χρόνια ενώ το υπόλοιπο 4,6% (5 άτομα) ζει στην Ελλάδα κάπου ανάμεσα. Όπως διαφαίνεται στον πίνακα 5.4 και το αντίστοιχο διάγραμμα η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων (101 από τα 108 άτομα) ζει στην Ελλάδα όλη τους τη ζωή

Πίνακας 5.4: Κατανομή των απαντήσεων χρόνου παραμονής στην Ελλάδα

Πόσο καιρό ζείτε στην Ελλάδα;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όλη μου τη ζωή	101	93,5	93,5	93,5
	Λιγότερο από 3 χρόνια	2	1,9	1,9	95,4
	Κάπου ανάμεσα	5	4,6	4,6	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

Πόσο καιρό ζείτε στην Ελλάδα;

Διάγραμμα 5.4: Χρόνος παραμονής στην Ελλάδα

Οι επόμενες δύο ερωτήσεις αφορούν την εργασιακή εμπειρία των ερωτώμενων

Ερώτηση 5^η: Εργασία στο παρόν

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα (5.5) και διάγραμμα 5.5 το 38,9% (42 άτομα) εργάζονται τώρα ενώ το υπόλοιπο 61,1% (66 άτομα) όχι. Υπάρχει ικανοποιητική εκπροσώπηση και των δύο κατηγοριών στο δείγμα.

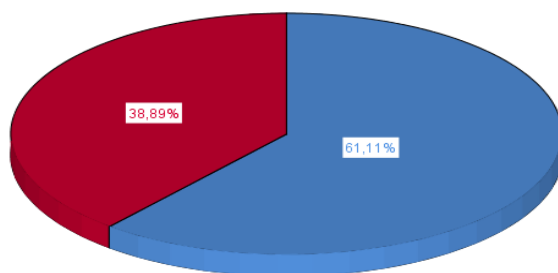
Πίνακας 5.5: Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση : Εργάζεσθε τώρα;

Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	66	61,1	61,1	61,1
	Ναι	42	38,9	38,9	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)

Οχι
Ναι

Διάγραμμα 5.5: Εργασία στο παρόν

Ερώτηση 6^η: Εργασία στο παρελθόν

Το 51,9% (56 άτομα) έχουν εργαστεί στο παρελθόν ενώ το υπόλοιπο 48,1% (52 άτομα) όχι.

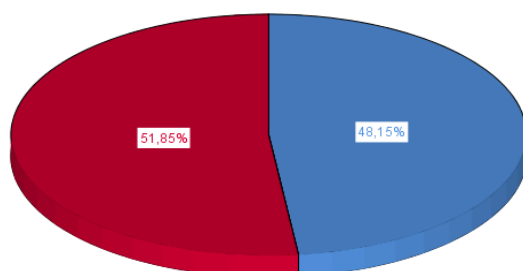
Πίνακας 5.6 Κατανομή των απαντήσεων στη ερώτηση: Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν;

Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Οχι	52	48,1	48,1	48,1
	Ναι	56	51,9	51,9	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)

Οχι
Ναι

Διάγραμμα 5.6: Εργασία στο παρελθόν

Οι δύο επόμενες ερωτήσεις αφορούν τη φορολογική εμπειρία των ερωτώμενων.

Ερώτηση 7^η: έχετε υποβάλει φορολογική δήλωση;

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις οι μισοί από τους ερωτώμενους το 50% (54 άτομα) έχουν υποβάλει φορολογική δήλωση ενώ το υπόλοιπο 50% (54 άτομα) όχι. Η διαπίστωση αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την ανάλυση που θα ακολουθήσει.

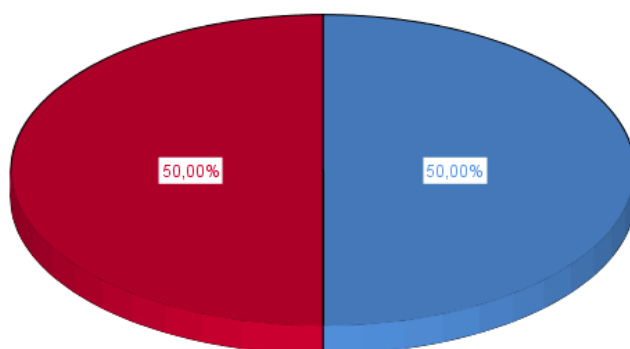
Πίνακας 5.7: Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση: Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;

Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	54	50,0	50,0	50,0
	Ναι	54	50,0	50,0	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

;

Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;

■ Όχι
■ Ναι

Διάγραμμα 5.7: Υποβολή φορολογικής δήλωσης

Ερώτηση 8^η: Έχετε πληρώσει φόρο για το εισόδημα ή για την περιουσία σας;

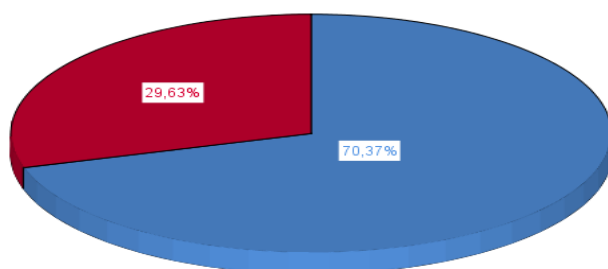
Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα το 29,6% (32 άτομα) έχουν πληρώσει φόρο είτε για το εισόδημα είτε για την περιουσία τους ενώ το υπόλοιπο 70,4% (76 άτομα) όχι. Το γεγονός ότι τα ποσοστά αυτά δεν ταυτίζονται απολύτως με αυτά της προηγούμενης ερώτησης είναι φυσιολογικό αφού από την υποβολή των φορολογικών δηλώσεων μπορεί να μη προκύπτει φόρος για καταβολή.

Πίνακας 5.8: Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση: Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;

<i>Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	76	70,4	70,4	70,4
	Ναι	32	29,6	29,6	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;

■ Όχι
■ Ναι

Διάγραμμα 5.8: Πληρωμή φόρου

Οι επόμενες ερωτήσεις αφορούν την οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων. Σε περίπτωση που το άτομο δήλωνε έγγαμο ή διαζευγμένος/χήρος άνοιγε επιπλέον ερώτηση για το αν έχουν παιδιά.

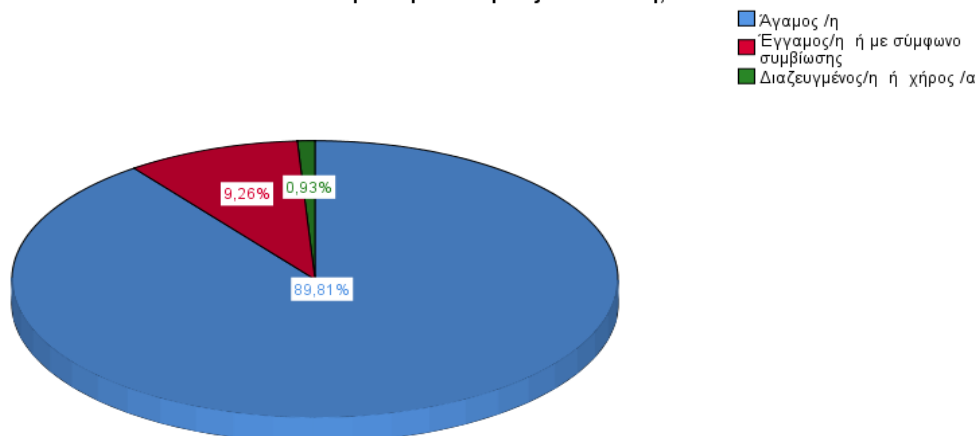
Ερώτηση 9^η: Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων το 89,8% (97 άτομα) ήταν άγαμοι, 10 άτομα το 9,3% ήταν έγγαμοι ενώ μόλις 1 άτομο, το 0,9% ήταν διαζευγμένος/η ή χήρος/α.

Πίνακας 5.9 Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση: Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

<i>Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άγαμος /η	97	89,8	89,8	89,8
	Έγγαμος/η ή με σύμφωνο συμβίωσης	10	9,3	9,3	99,1
	Διαζευγμένος/η ή χήρος /α	1	,9	,9	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

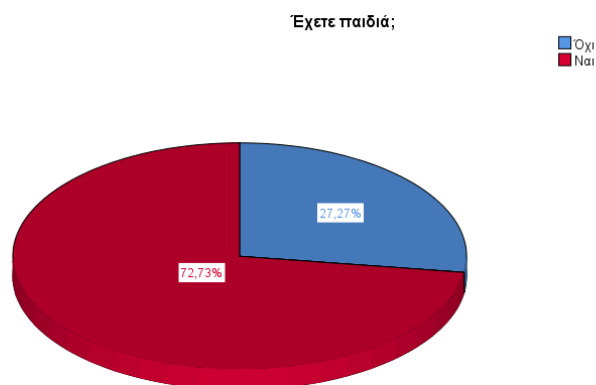
Διάγραμμα 5.9: Οικογενειακή κατάσταση

Ερώτηση 10η: Έχετε παιδιά;

Η ερώτηση αυτή είναι φίλτρο και άνοιγε μόνο στην περίπτωση των έγγαμων και διαζευγμένων/χήρων. Από τους 11 ερωτώμενους (έγγαμους και διαζευγμένους) οι 8 είχαν παιδιά (το 72,7%) ενώ οι υπόλοιποι 3 (27,3%) όχι.

Πίνακας 5.10: Κατανομή των απαντήσεων στη ερώτηση: Έχετε παιδιά;

Έχετε παιδιά;		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	3	2,8	27,3	27,3
	Ναι	8	7,4	72,7	100,0
	Total	11	10,2	100,0	
Missing	System	97	89,8		
Total		108	100,0		

Διάγραμμα 5.10: Παιδιά

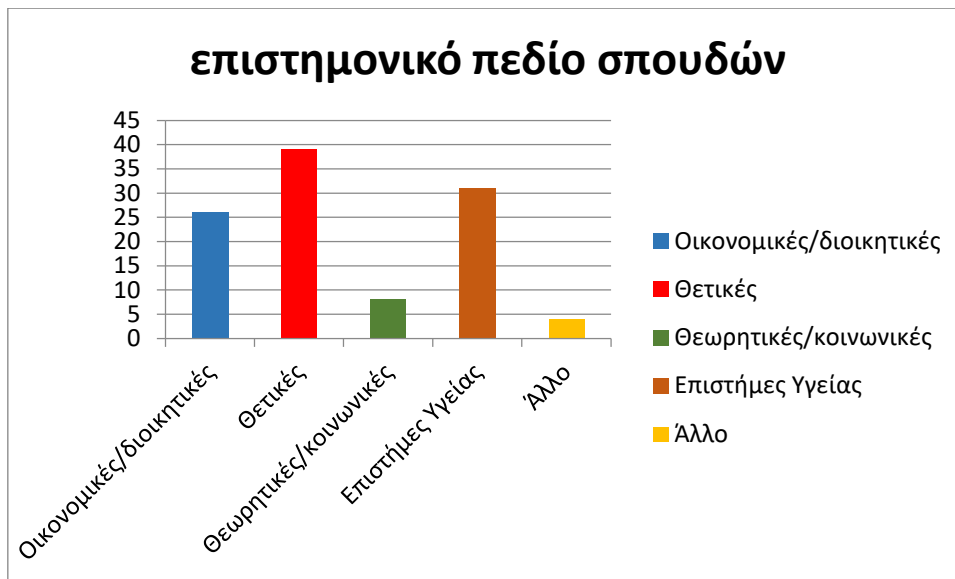
Ερώτηση 11^η: Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των τωρινών σπουδών σας

Το 24,1% (26 άτομα) είχαν οικονομικό/ διοικητικό επιστημονικό πεδίο, το 36,1% (39 άτομα) είχαν θετικό επιστημονικό πεδίο, το 7,4% (8 άτομα) είχαν θεωρητικό/ κοινωνικό επιστημονικό πεδίο, το 28,7% (31 άτομα) ήταν σε επιστήμες υγείας ενώ το υπόλοιπο 3,7% (4 άτομα) απάντησαν άλλο.

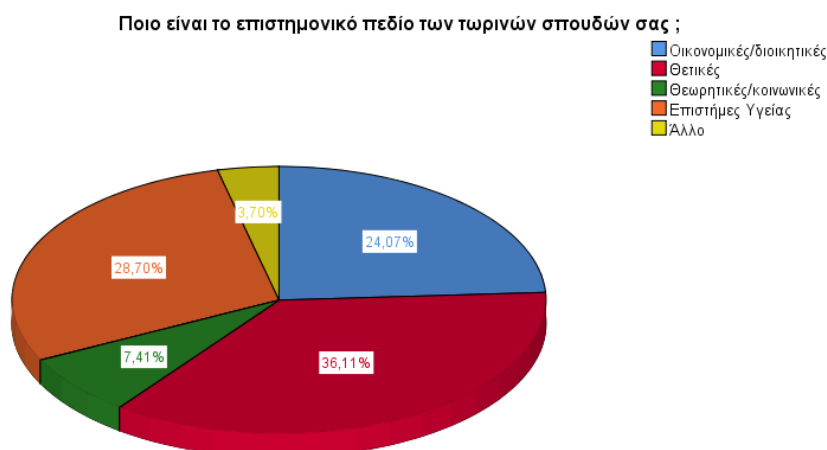
Πίνακας 5.11: Κατανομή των απαντήσεων στην ερώτηση : Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των σπουδών σας;

Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των τωρινών σπουδών σας ;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Οικονομικές/διοικητικές	26	24,1	24,1	24,1
	Θετικές	39	36,1	36,1	60,2
	Θεωρητικές/κοινωνικές	8	7,4	7,4	67,6
	Επιστήμες Υγείας	31	28,7	28,7	96,3
	Άλλο	4	3,7	3,7	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.11: Πλήθος απαντήσεων ανά επιστημονικό πεδίο

Διάγραμμα 5.12: Ποσοστό απαντήσεων ανά επιστημονικό πεδίο

Από τα αποτελέσματα όπως απεικονίζονται στον πίνακα 5.11 και στα διαγράμματα 5.11 και 5.12 διαπιστώνεται ότι εκπροσωπήθηκαν ικανοποιητικά όλα τα επιστημονικά πεδία.

5.2 Φορολογική συνείδηση

Η δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου περιλαμβάνει 6 δηλώσεις που αφορούν στη δικαιολογητική βάση των φόρων και συνδέονται με τις έννοιες της φορολογικής συνείδησης (*tax consciousness*) και της φορολογικής ηθικής (*tax moral*). Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν χρησιμοποιώντας τη βαθμολογική κλίμακα Likert να εκφράσουν το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους με αυτές.

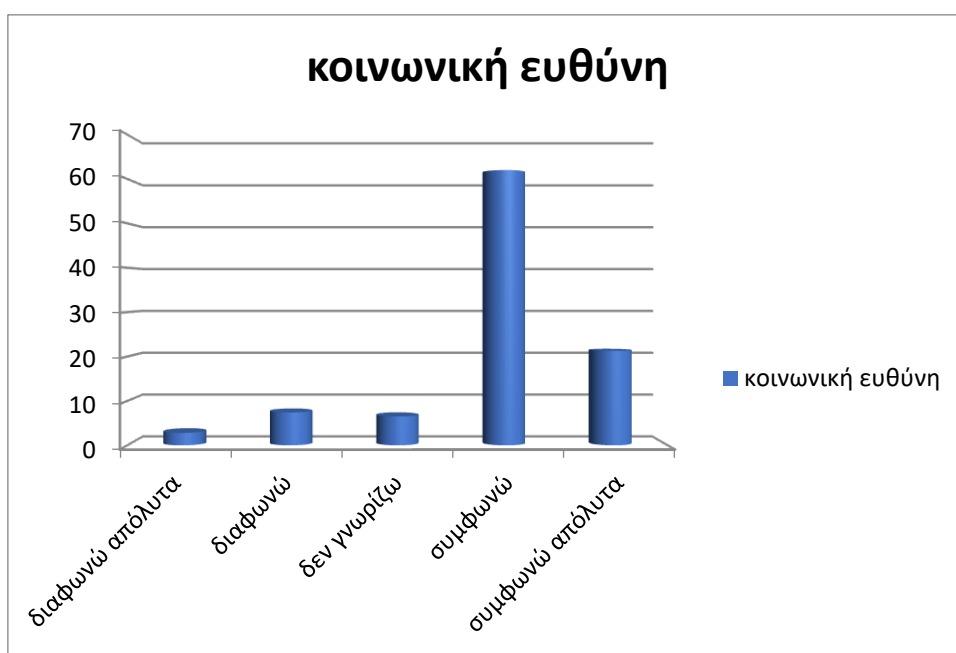
Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων στην ενότητα φορολογική συνείδηση.

Δήλωση 1^η :Ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης

Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώνεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων φοιτητών (83,3%) θεωρούν ότι ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης.

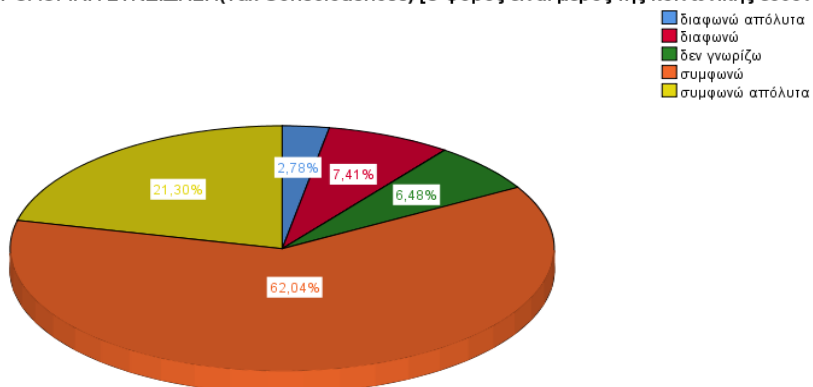
Πίνακας 5.12:Κατανομή απαντήσεων ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	3	2,8	2,8	2,8
	διαφωνώ	8	7,4	7,4	10,2
	δεν γνωρίζω	7	6,5	6,5	16,7
	συμφωνώ	67	62,0	62,0	78,7
	συμφωνώ απόλυτα	23	21,3	21,3	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.13:πλήθος απαντήσεων ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης]

Διάγραμμα 5.14:Ποσοστά απαντήσεων ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης

Δήλωση 2^η : Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση

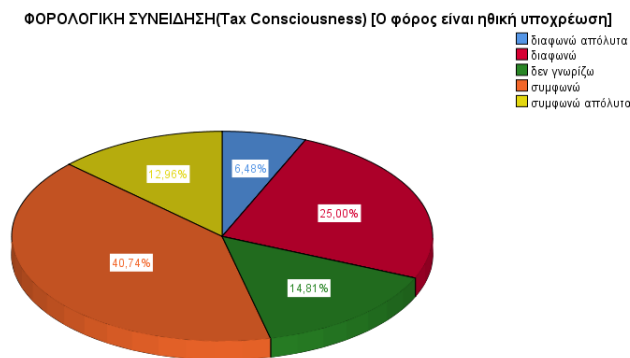
Πίνακας 5.13: Κατανομή απαντήσεων ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	7	6,5	6,5	6,5
	διαφωνώ	27	25,0	25,0	31,5
	δεν γνωρίζω	16	14,8	14,8	46,3
	συμφωνώ	44	40,7	40,7	87,0
	συμφωνώ απόλυτα	14	13,0	13,0	100,0
Total		108	100,0	100,0	

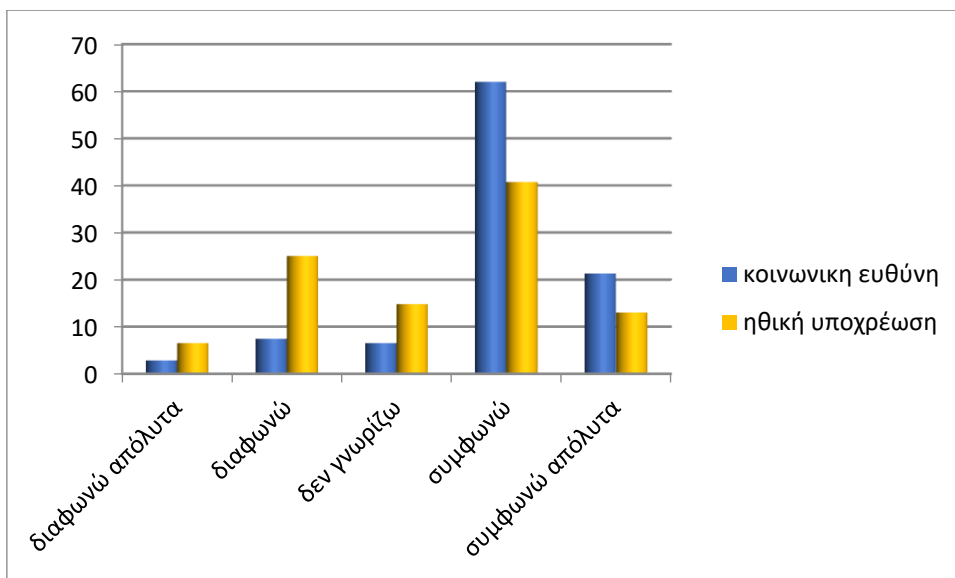

Διάγραμμα 5.15: Πλήθος απαντήσεων ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση

Διάγραμμα 5.16: Ποσοστά απαντήσεων ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση

Συγκρίνοντας τις απαντήσεις των ερωτώμενων όπως φαίνεται στις δύο αυτές δηλώσεις παρατηρείται ότι είναι μεγαλύτερο το ποσοστό (83,3%) που αντιλαμβάνεται τον φόρο ως μέρος κοινωνικής ευθύνης από ότι ως ηθική υποχρέωση (53,7%) κι αυτό έχει ενδιαφέρον διότι η κοινωνική ευθύνη σχετίζεται με κανόνες οι οποίοι επιβάλλονται από το κοινωνικό σύστημα ενώ η ηθική υποχρέωση σχετίζεται με κανόνες οι οποίοι έχουν εσωτερικευθεί βρίσκονται μέσα στο αξιακό σύστημα του ατόμου.

Διάγραμμα 5.17: Σύγκριση απαντήσεων ο φόρος είναι κοινωνική ευθύνη και ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση

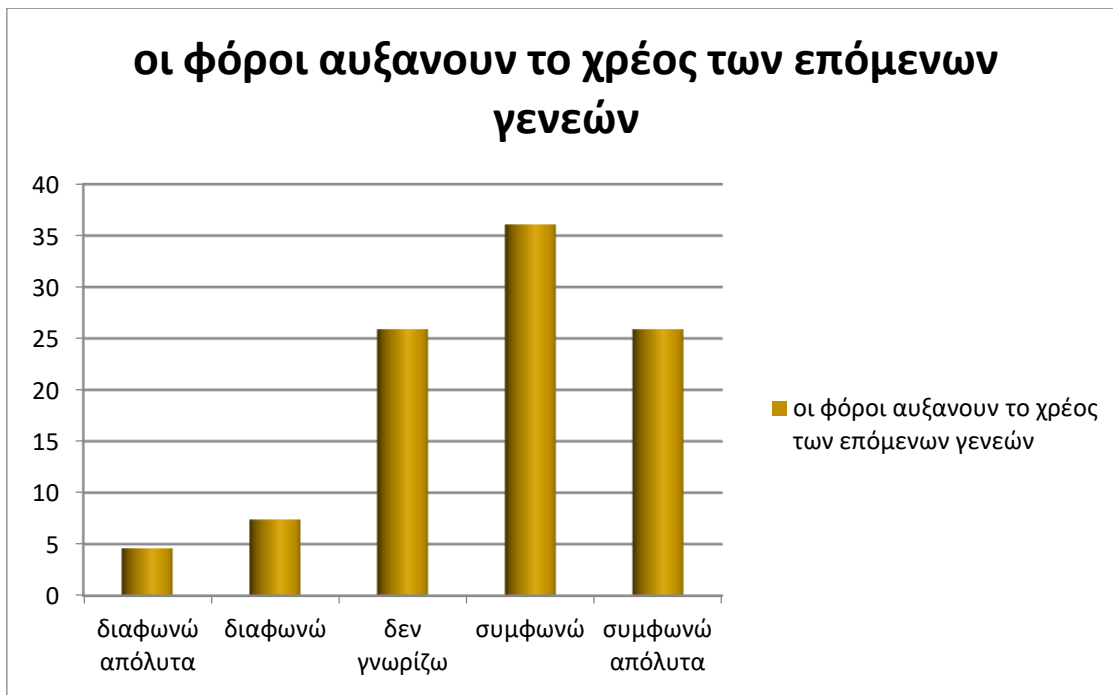
Δήλωση 3^η : Οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών

Το 62% των ερωτώμενων συμφωνούν με τη δήλωση αυτή αλλά ένα αξιόλογο ποσοστό (26%) απάντησε :Δεν γνωρίζω. Δηλαδή ένας στους τέσσερις ερωτώμενους εμφανίζεται να μη γνωρίζει τις μελλοντικές συνέπειες της φοροδιαφυγής/φοροαποφυγής.

Πίνακας 5.14: Κατανομή απαντήσεων οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών

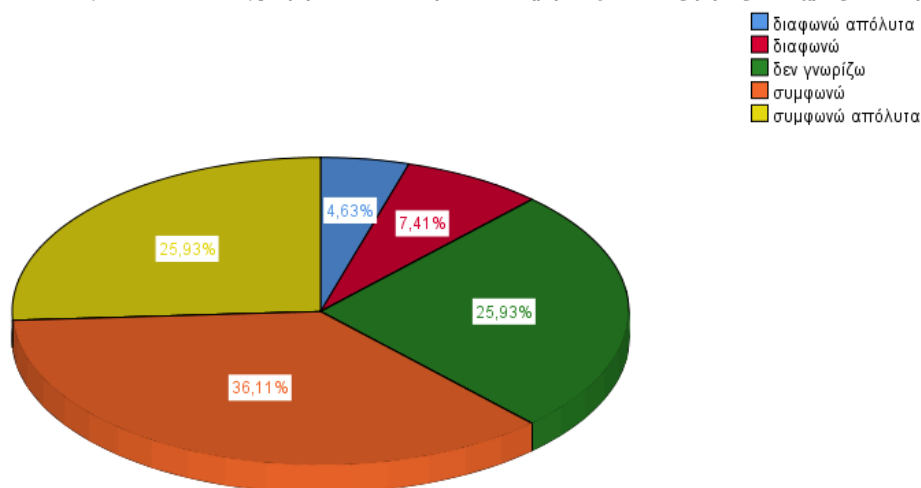
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	5	4,6	4,6	4,6
	διαφωνώ	8	7,4	7,4	12,0
	δεν γνωρίζω	28	25,9	25,9	38,0
	συμφωνώ	39	36,1	36,1	74,1
	συμφωνώ απόλυτα	28	25,9	25,9	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.18: Πλήθος απαντήσεων οι φόροι αυξάνουν το χρέος των επόμενων γενεών

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών]

Διάγραμμα 5.19: Ποσοστά απαντήσεων οι φόροι αυξάνουν το χρέος των επόμενων γενεών

Δήλωση 4^η : Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους

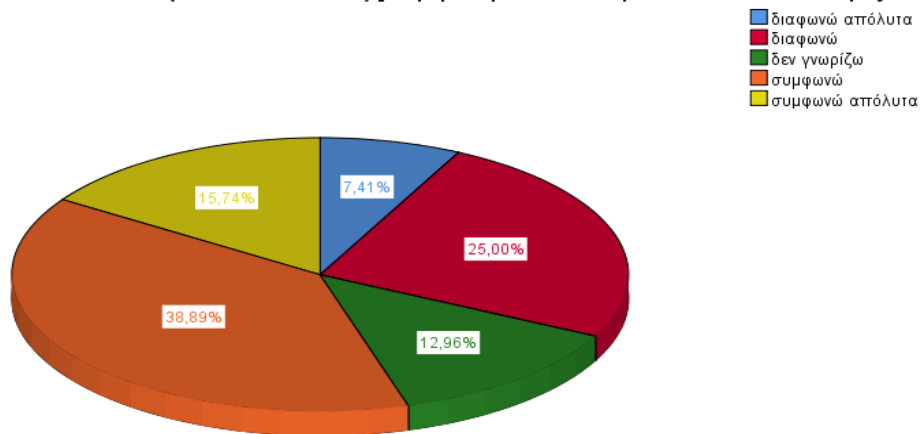
Με τη δήλωση αυτή συμφωνεί το 54,6% των ερωτηθέντων αλλά παρατηρείται επίσης ένα αξιόλογο ποσοστό 32,4% οι οποίοι διαφωνούν με τη δήλωση αυτή δηλαδή δεν αποδέχονται την κρατική εξουσία ως δικαιολογητική βάση των φόρων.

Πίνακας 5.15: Κατανομή απαντήσεων οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους

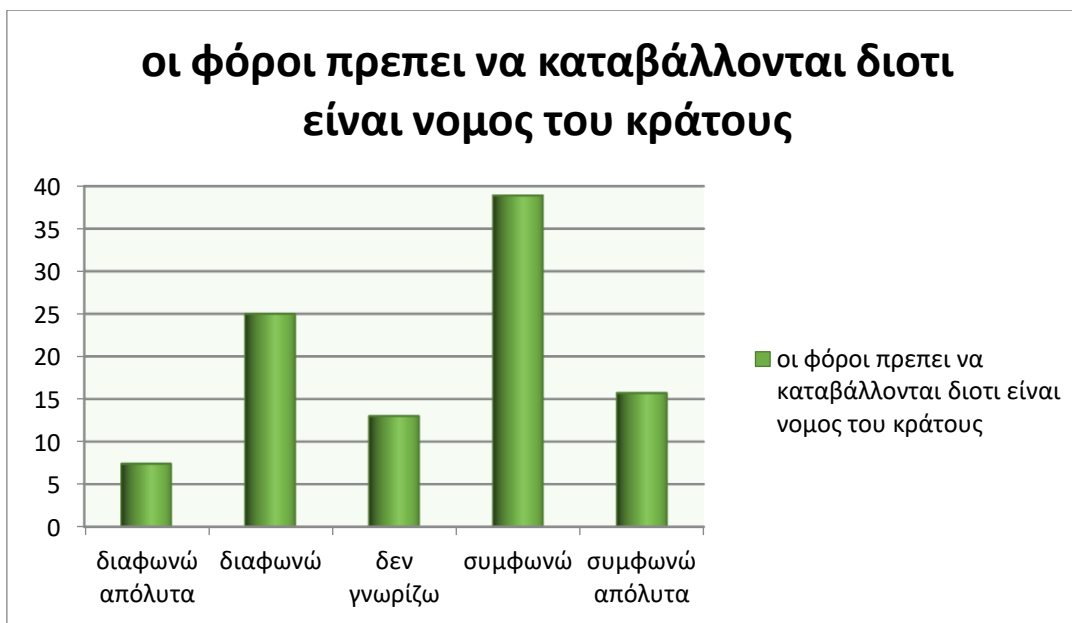
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	8	7,4	7,4	7,4
	διαφωνώ	27	25,0	25,0	32,4
	δεν γνωρίζω	14	13,0	13,0	45,4
	συμφωνώ	42	38,9	38,9	84,3
	συμφωνώ απόλυτα	17	15,7	15,7	100,0
Total		108	100,0	100,0	

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους]

Διάγραμμα 5.20: Ποσοστά απαντήσεων οι φόροι είναι νόμος του κράτους

Διάγραμμα 5.21: Πλήθος απαντήσεων οι φόροι είναι νόμος του κράτους

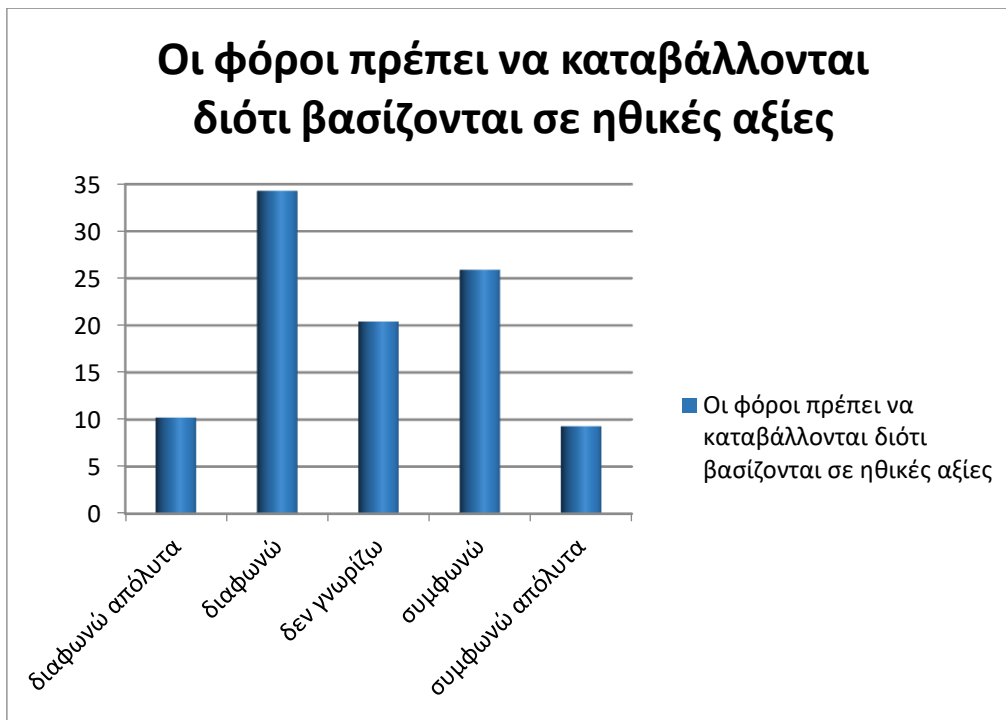
Δήλωση 5^η : Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες

Με την ηθική διάσταση των φόρων διαφωνούν περισσότεροι από όσους συμφωνούν. Συγκεκριμένα διαφωνεί το 44,4% των ερωτώμενων ενώ συμφωνεί το 35,2%. Τέλος σημαντικό είναι και το ποσοστό (20,4%) που δήλωσαν ότι δεν το γνωρίζουν.

Πίνακας 5.16: Κατανομή απαντήσεων οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες

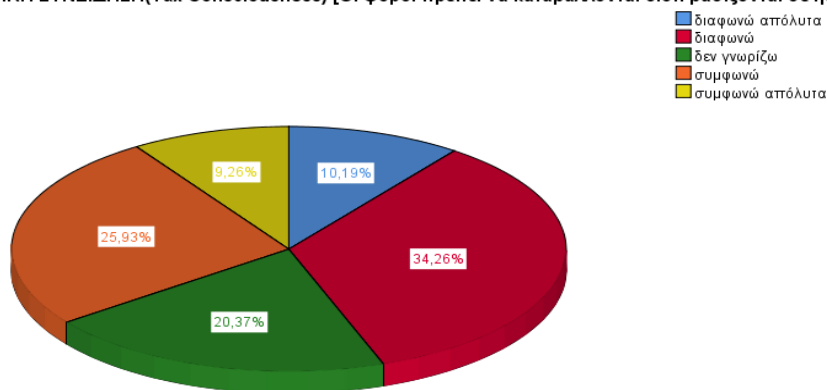
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	11	10,2	10,2	10,2
	διαφωνώ	37	34,3	34,3	44,4
	δεν γνωρίζω	22	20,4	20,4	64,8
	συμφωνώ	28	25,9	25,9	90,7
	συμφωνώ απόλυτα	10	9,3	9,3	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.22: Πλήθος απαντήσεων οι φόροι βασίζονται σε ηθικές αξίες

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]

Διάγραμμα 5.23: Ποσοστά απαντήσεων οι φόροι βασίζονται σε ηθικές αξίες

Δήλωση 6^η : Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες

Σε ότι αφορά τη σύνδεση των φόρων με τις δημόσιες υπηρεσίες η εικόνα δεν είναι ξεκάθαρη αφού το 43% περίπου συμφωνεί με τη δήλωση αυτή και το 38% περίπου διαφωνεί. Ένα μεγάλο επίσης ποσοστό 20% περίπου δήλωσε ότι δεν γνωρίζει. Το ποσοστό αυτό αν αθροιστεί με τους διαφωνούντες μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι ερωτώμενοι δεν αναγνωρίζουν στο κοινωνικό τους περιβάλλον τη χρησιμότητα των φόρων στην παροχή κοινωνικών αγαθών και υπηρεσιών από το κράτος.

Πίνακας 5.17: Κατανομή απαντήσεων εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες

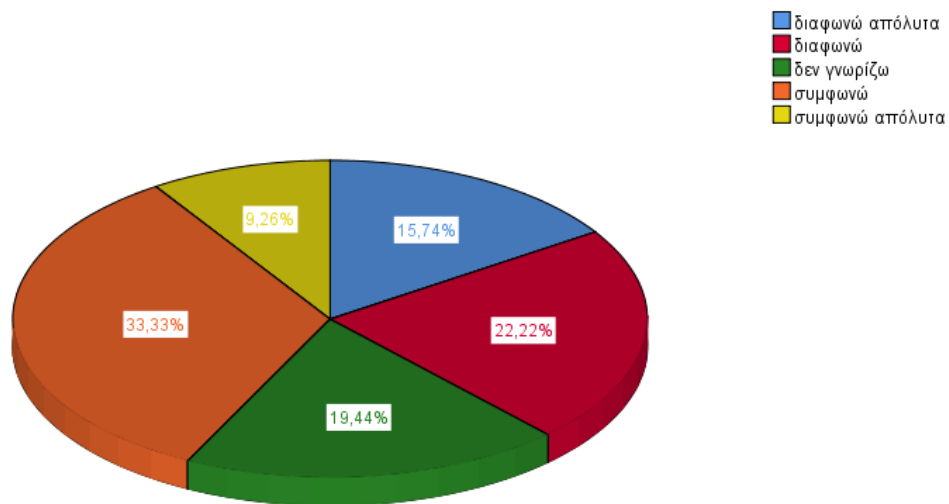
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	17	15,7	15,7	15,7
	διαφωνώ	24	22,2	22,2	38,0
	δεν γνωρίζω	21	19,4	19,4	57,4
	συμφωνώ	36	33,3	33,3	90,7
	συμφωνώ απόλυτα	10	9,3	9,3	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.24: Πλήθος απαντήσεων εάν δεν πληρώνω τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες]

Διάγραμμα 5.25: Ποσοστά σύνδεσης φόρων με καλές δημόσιες υπηρεσίες

5.3 Φορολογική επίγνωση

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων στην ενότητα φορολογική επίγνωση. Στην ενότητα αυτή επιχειρείτε να διερευνηθεί ο βαθμός φορολογικής επίγνωσης (αντίληψη για τη γνώση/ενημέρωση) καθώς και ο βαθμός φορολογικής ευαισθησίας (αντίληψη για τη χρησιμότητα /ανταποδοτικότητα) της φορολογίας και του φορολογικού συστήματος.

Δήλωση 1^η: Είμαι ενημερωμένος/η για όλους τους φόρους που πληρώνω ως φορολογούμενος πολίτης

Συμψηφίζοντας, τις γνώμες συμφωνώ απόλυτα/συμφωνώ και διαφωνώ απόλυτα/διαφωνώ διαπιστώνεται ότι περίπου το 30% (29,6%) θεωρεί τον εαυτό του ενημερωμένο σχετικά με τους φόρους αλλά οι μισοί περίπου 48,1% θεωρούν ότι δεν είναι ενήμεροι για τους φόρους ως φορολογούμενοι πολίτες. Τέλος ένα 22% δήλωσε ότι δεν γνωρίζω το οποίο λόγω της φύσης της ερώτησης τείνει προς τη μη ενημέρωση.

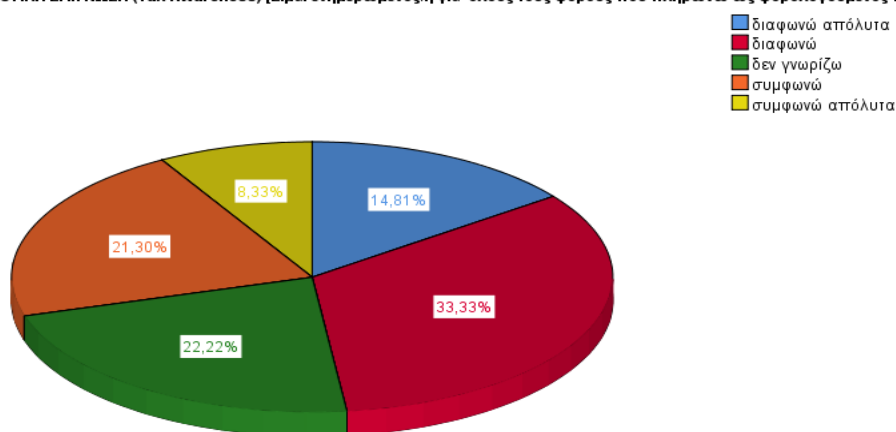
Πίνακας 5.18: Κατανομή απαντήσεων είμαι ενημερωμένος για όλους τους φόρους

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Είμαι ενημερωμένος/η για όλους τους φόρους που πληρώνω ως φορολογούμενος πολίτης]

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	διαφωνώ απόλυτα	16	14,8	14,8	14,8
	διαφωνώ	36	33,3	33,3	48,1
	δεν γνωρίζω	24	22,2	22,2	70,4
	συμφωνώ	23	21,3	21,3	91,7
	συμφωνώ απόλυτα	9	8,3	8,3	100,0
Total		108	100,0	100,0	

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Είμαι ενημερωμένος/η για όλους τους φόρους που πληρώνω ως φορολογούμενος πολίτης]

Διάγραμμα 5.26: Είμαι ενημερωμένος για όλους τους φόρους

Δήλωση 2^η: Έχω αρκετές πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία

Σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης συζητώντας τις γνώμες συμφωνώ απόλυτα/συμφωνώ και διαφωνώ απόλυτα/διαφωνώ διαπιστώνεται ότι περίπου το 26% δηλώνει ότι έχει αρκετές πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό 58,3% δηλώνει το αντίθετο. Τέλος επίσης υψηλό είναι το ποσοστό που δήλωσε δεν γνωρίζω 15,7% το οποίο επίσης τείνει προς τη μη πληροφόρηση.

Πίνακας 5.19: Κατανομή απαντήσεων έχω αρκετές πληροφορίες για τη φορολογική νομοθεσία

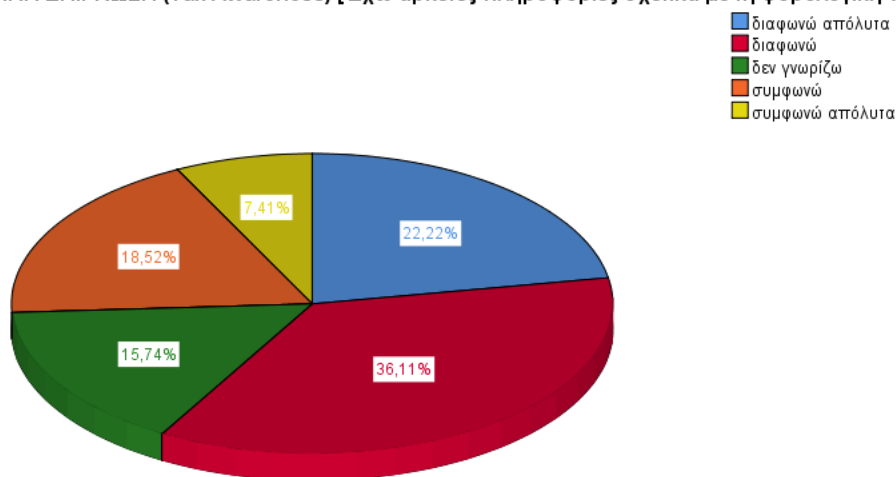
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Έχω αρκετές πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	24	22,2	22,2	22,2
	διαφωνώ	39	36,1	36,1	58,3

δεν γνωρίζω	17	15,7	15,7	74,1
συμφωνώ	20	18,5	18,5	92,6
συμφωνώ απόλυτα	8	7,4	7,4	100,0
Total	108	100,0	100,0	

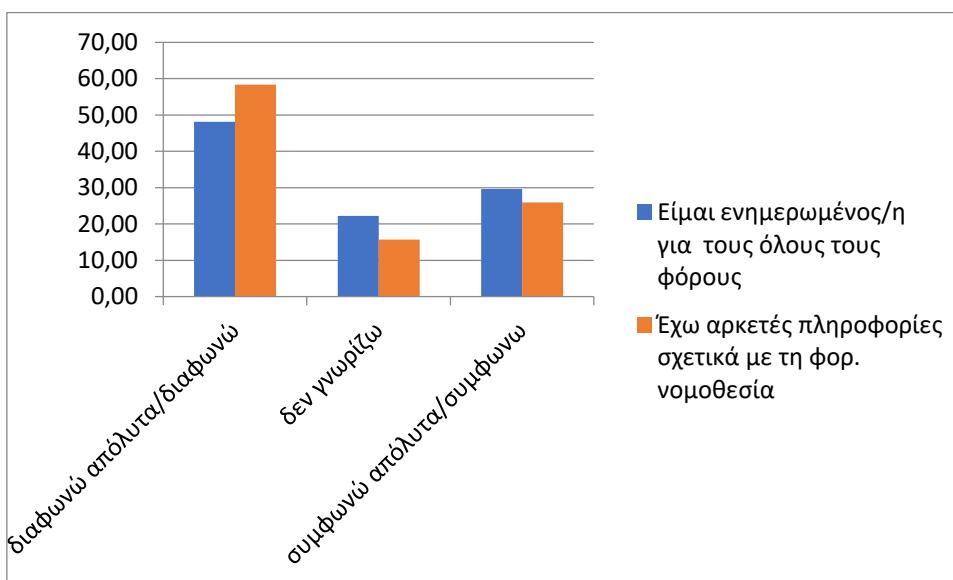
Πίνακας 5.20: Κατανομή απαντήσεων έχω αρκετές πληροφορίες για τη φορολογική νομοθεσία

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Έχω αρκετές πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία]

Διάγραμμα 5.27: Έχω αρκετές πληροφορίες για τη φορολογική νομοθεσία

Συγκρίνοντας τις δύο ερωτήσεις και παρά τις επιμέρους μικρές διαφοροποιήσεις παρατηρείται συνέπεια ως προς το θέμα της μη ενημέρωσης /πληροφόρησης.

Διάγραμμα 5.28: Σύγκριση απαντήσεων στο θέμα της ενημέρωσης / πληροφόρησης

Οι επόμενες τέσσερις δηλώσεις αφορούν τις αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ανταποδοτικότητα/χρησιμότητα των φόρων και τη δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος

Δήλωση 3^η: Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος

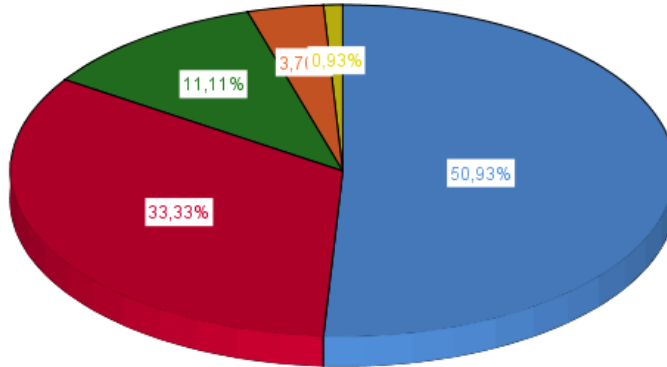
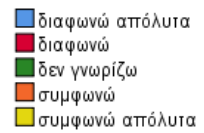
Οι ερωτώμενοι φοιτητές στη συντριπτική τους πλειοψηφία 84,2% πιστεύουν ότι οι φόροι δεν χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος ενώ στο αντίποδα βρίσκεται μόλις το 4,6%. Το ζήτημα της μη ορθής κατανομής των φόρων συνδέεται με το ζήτημα της ανταποδοτικότητας και με την εκούσια φορολογική συμμόρφωση.

Πίνακας 5.21: Κατανομή απαντήσεων οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	55	50,9	50,9	50,9
	διαφωνώ	36	33,3	33,3	84,3
	δεν γνωρίζω	12	11,1	11,1	95,4
	συμφωνώ	4	3,7	3,7	99,1
	συμφωνώ απόλυτα	1	,9	,9	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]

Διάγραμμα 5.29: Οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος

Δήλωση 4η: Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο

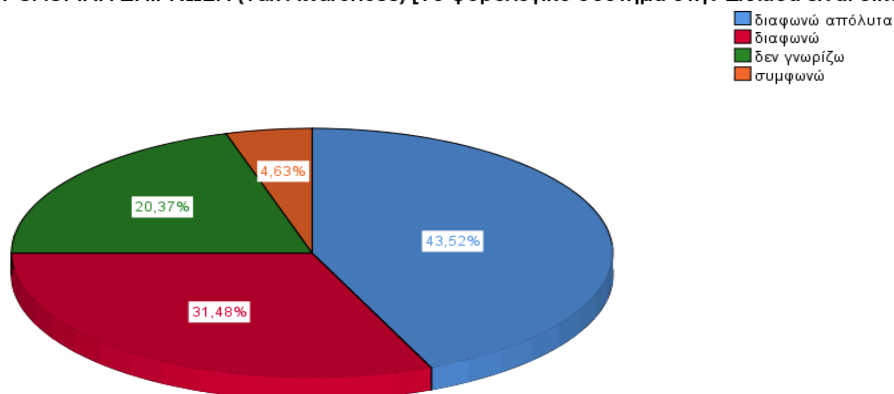
Από τον πίνακα και τα αντίστοιχα διάγραμμα προκύπτει πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δηλαδή το 75%, θεωρεί ότι το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα δεν είναι δίκαιο ενώ μόλις το 4,6% έχει την αντίθετη άποψη.

Πίνακας 5.22: Κατανομή απαντήσεων το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]

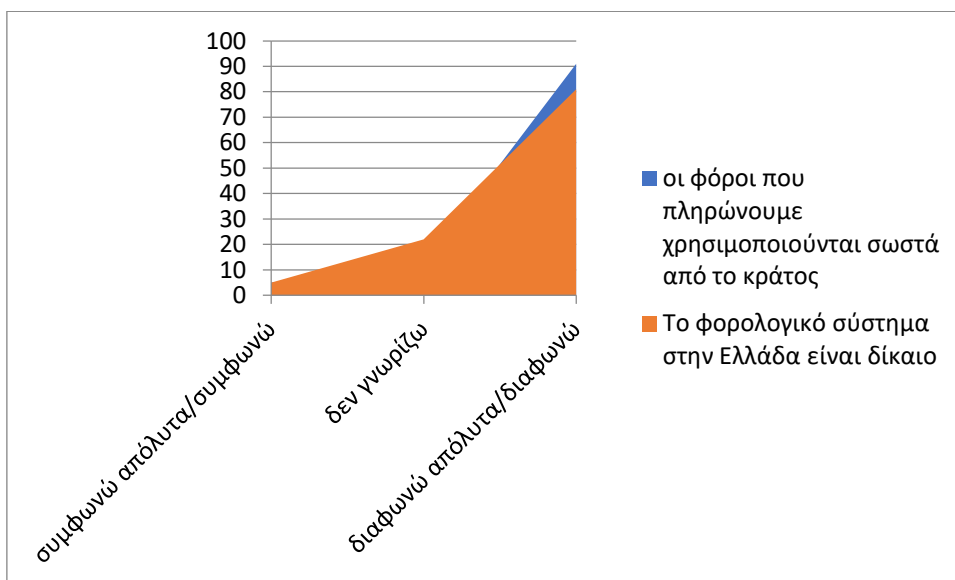
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	47	43,5	43,5	43,5
	διαφωνώ	34	31,5	31,5	75,0
	δεν γνωρίζω	22	20,4	20,4	95,4
	συμφωνώ	5	4,6	4,6	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]

Διάγραμμα 5.30: Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο

Συνδυαστικά από τις δηλώσεις αυτές όπως παρατηρείται στο παρακάτω γράφημα το πλήθος που θεωρεί ότι οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος (5) ταυτίζεται απόλυτα με το πλήθος που θεωρούν ότι το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο (5) καθώς και στο αντίποδα το πλήθος των ερωτώμενων που δηλώνει ότι οι φόροι δεν χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος (91) είναι πολύ κοντά στο πλήθος αυτών που δηλώνουν ότι το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα δεν είναι δίκαιο (81). Η μεταξύ τους μικρή διαφορά είναι στην επιλογή Δεν γνωρίζω.

Διάγραμμα 5.31: Σύγκριση απαντήσεων "οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος" και "το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο"

Δήλωση 5^η: Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη

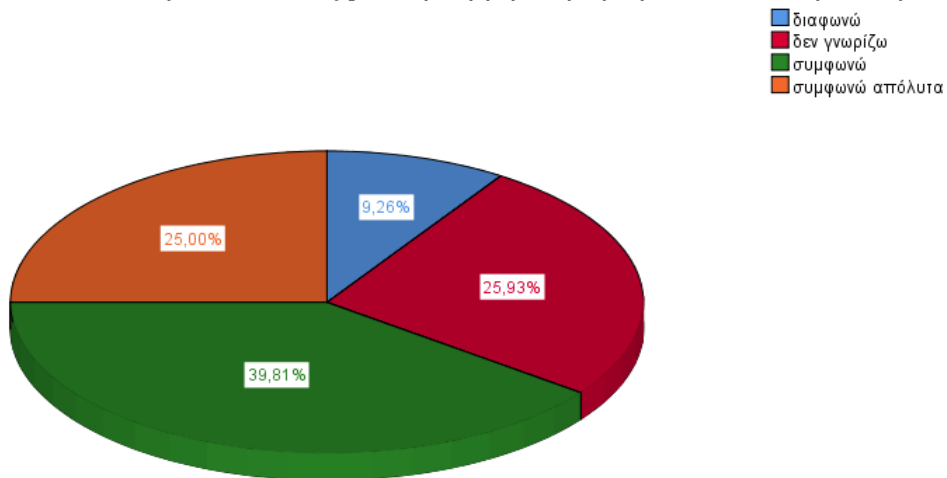
Η πλειοψηφία των ερωτώμενων 64,8% αντιλαμβάνεται τη φορολογική νομοθεσία ως πολύπλοκη και δυσνόητη ενώ στο αντίποδα βρίσκεται μόλις το 10%. Τέλος περίπου 1 στους τρεις δεν μπόρεσαν να εκφράσουν άποψη για το θέμα.

Πίνακας 5.23: Κατανομή απαντήσεων "Η ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη"

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ	10	9,3	9,3	9,3
	δεν γνωρίζω	28	25,9	25,9	35,2
	συμφωνώ	43	39,8	39,8	75,0
	συμφωνώ απόλυτα	27	25,0	25,0	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη]

Διάγραμμα 5.32: Η ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη

Δήλωση 6^η: Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις

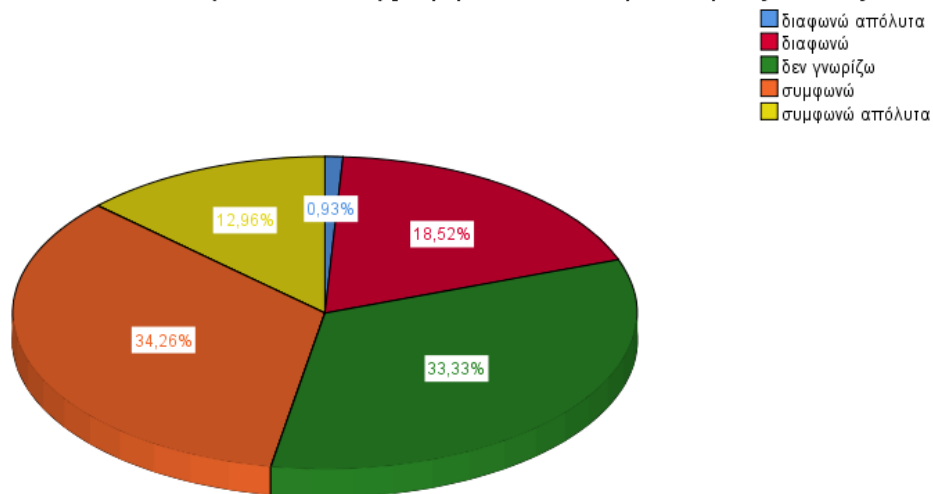
Στην ερώτηση αν οι φόροι αποτελούν εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις το 47,3% θεωρεί ότι η φορολογία στερεί χρήματα από τον ιδιωτικό τομέα που σε διαφορετική περίπτωση θα χρησιμοποιούνταν για επένδυση και κατά συνέπεια για οικονομική

ανάπτυξη. Επίσης ένας στους τρεις (33%) δεν εκφράζει άποψη για το συγκεκριμένο θέμα και μόνο ένας στους πέντε έχει την άποψη ότι η φορολογία δεν αποτελεί τροχοπέδη για την επένδυση και την οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

Πίνακας 5.24: Κατανομή απαντήσεων "Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο στις ιδιωτικές επενδύσεις"
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	διαφωνώ απόλυτα	1	,9	,9	,9
	διαφωνώ	20	18,5	18,5	19,4
	δεν γνωρίζω	36	33,3	33,3	52,8
	συμφωνώ	37	34,3	34,3	87,0
	συμφωνώ απόλυτα	14	13,0	13,0	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις]

Διάγραμμα 5.33: Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο στις ιδιωτικές επενδύσεις

5.4 Εμπιστοσύνη στο κράτος/κυβέρνηση

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων στην ενότητα εμπιστοσύνη στο κράτος/κυβέρνηση. Στην ενότητα αυτή οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να βαθμολογήσουν σε μία δεκαβάθμια κλίμακα την αξιοπιστία εννέα κρατικών θεσμών και οργανισμών (όπου το 1 είναι πολύ αναξιόπιστο και το 10 είναι πολύ αξιόπιστο).

Ευρωπαϊκή Ένωση.

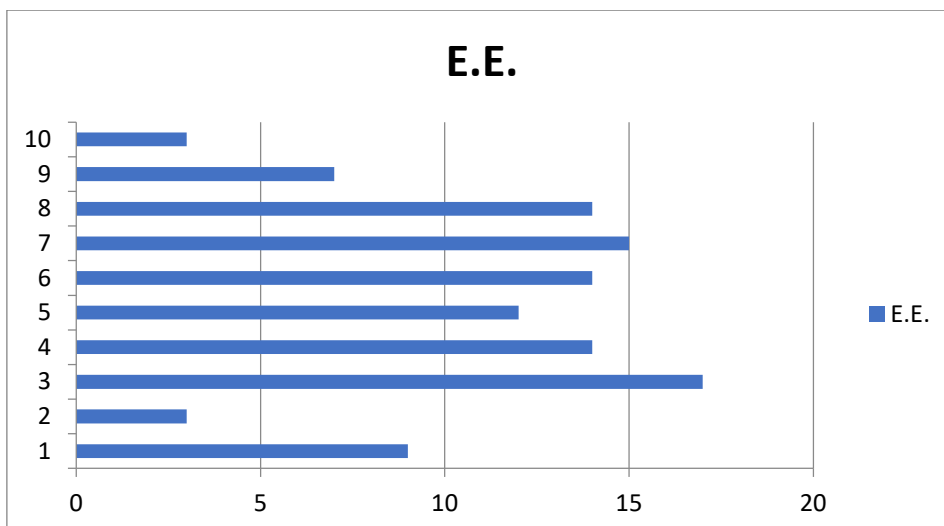
Οι βαθμολογίες για τον θεσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι διαμοιρασμένες μεταξύ του 3 έως το 8 ενώ αποφεύχθηκαν οι ακραίες τιμές με το 40% περίπου να τη βαθμολογεί κάτω από το 5.

Πίνακας 5.25: Κατανομή απαντήσεων «Εμπιστοσύνη στην Ε.Ε.

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	9	8,3	8,3	8,3
	2	3	2,8	2,8	11,1
	3	17	15,7	15,7	26,9
	4	14	13,0	13,0	39,8
	5	12	11,1	11,1	50,9
	6	14	13,0	13,0	63,9
	7	15	13,9	13,9	77,8
	8	14	13,0	13,0	90,7
	9	7	6,5	6,5	97,2
	10	3	2,8	2,8	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.34: Ποσοστά ανά βαθμολογία “Εμπιστοσύνη στην Ε.Ε.”

Διάγραμμα 5.35: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην Ε.Ε."

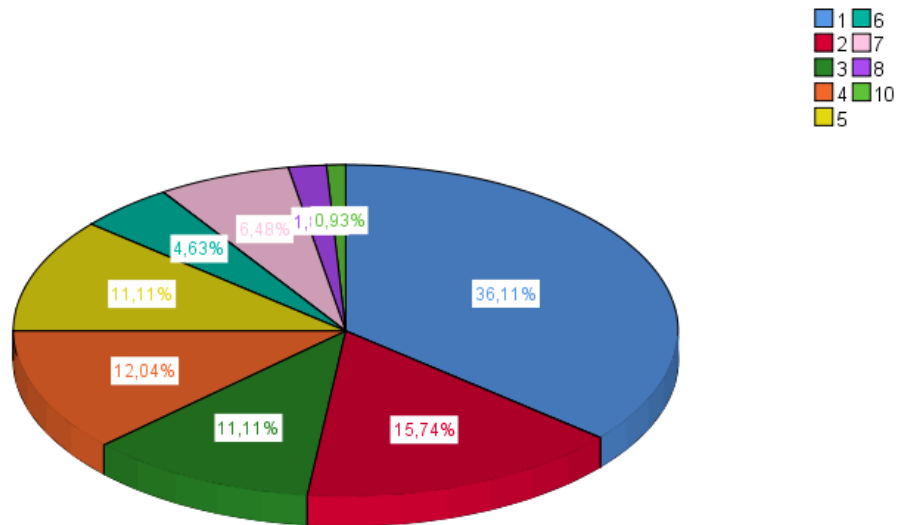
Ελληνική κυβέρνηση

Η βαθμολογία της Ελληνικής Κυβέρνησης όπως φαίνεται από τον παρακάτω πίνακα και το αντίστοιχο γράφημα συγκεντρώνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα (75% κάτω από το 5).

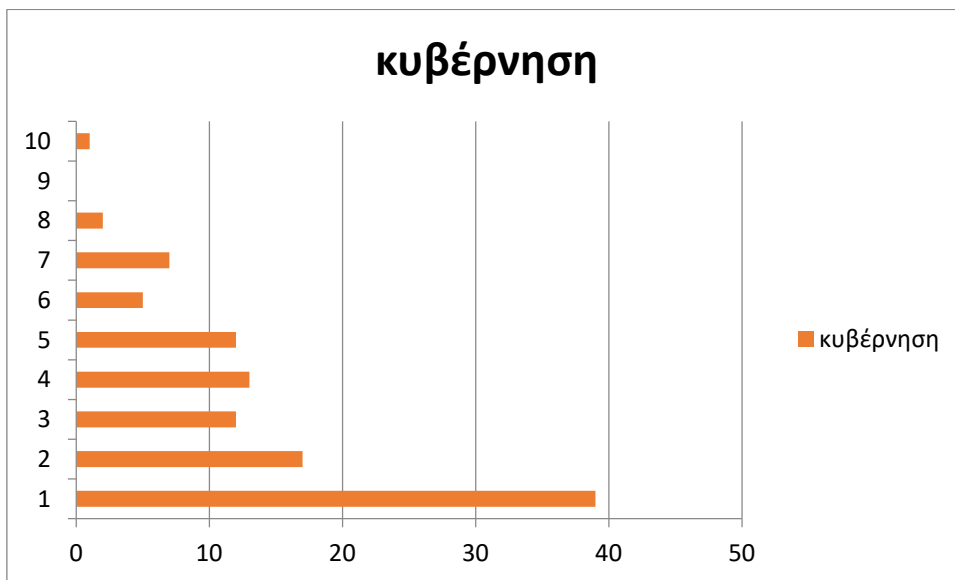
Πίνακας 5.26: Κατανομή απαντήσεων «Εμπιστοσύνη στην ελληνική κυβέρνηση»

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	39	36,1	36,1	36,1
	2	17	15,7	15,7	51,9
	3	12	11,1	11,1	63,0
	4	13	12,0	12,0	75,0
	5	12	11,1	11,1	86,1
	6	5	4,6	4,6	90,7
	7	7	6,5	6,5	97,2
	8	2	1,9	1,9	99,1
	10	1	,9	,9	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]

Διάγραμμα 5.36: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική κυβέρνηση"

Διάγραμμα 5.37: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση"

Ελληνικά δικαστήρια

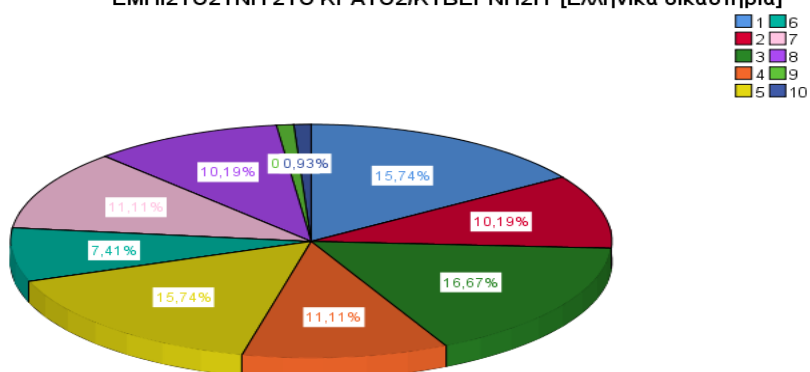
Χαμηλή είναι η εμπιστοσύνη των ερωτώμενων απέναντι στο δικαστικό σύστημα αφού περισσότεροι από τους μισούς (53,7%) το βαθμολογούν κάτω από τη «βάση».

Πίνακας 5.27: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στα ελληνικά δικαστήρια"

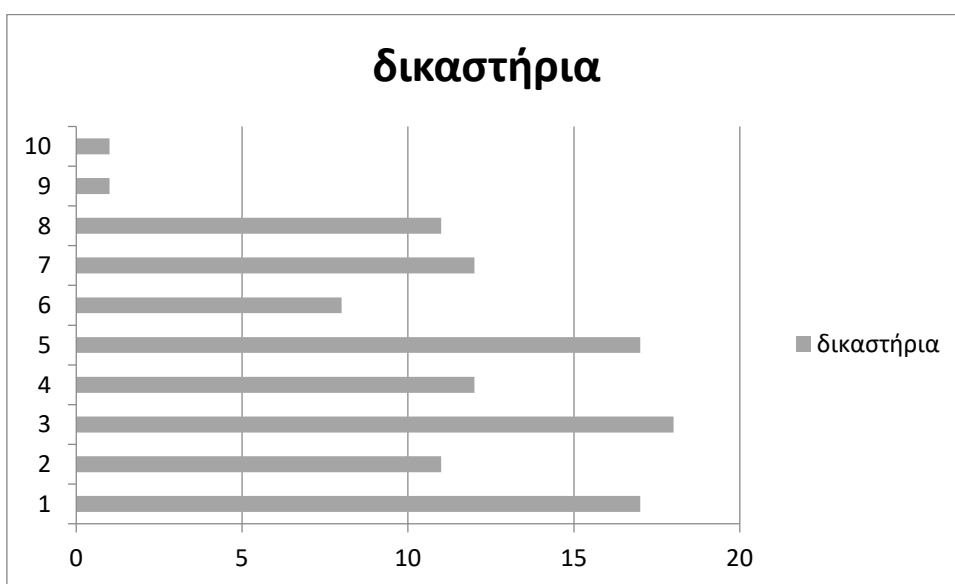
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	17	15,7	15,7	15,7

2	11	10,2	10,2	25,9
3	18	16,7	16,7	42,6
4	12	11,1	11,1	53,7
5	17	15,7	15,7	69,4
6	8	7,4	7,4	76,9
7	12	11,1	11,1	88,0
8	11	10,2	10,2	98,1
9	1	,9	,9	99,1
10	1	,9	,9	100,0
Total	108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]

Διάγραμμα 5.38: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στα ελληνικά δικαστήρια"

Διάγραμμα 5.39: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στα ελληνικά δικαστήρια"

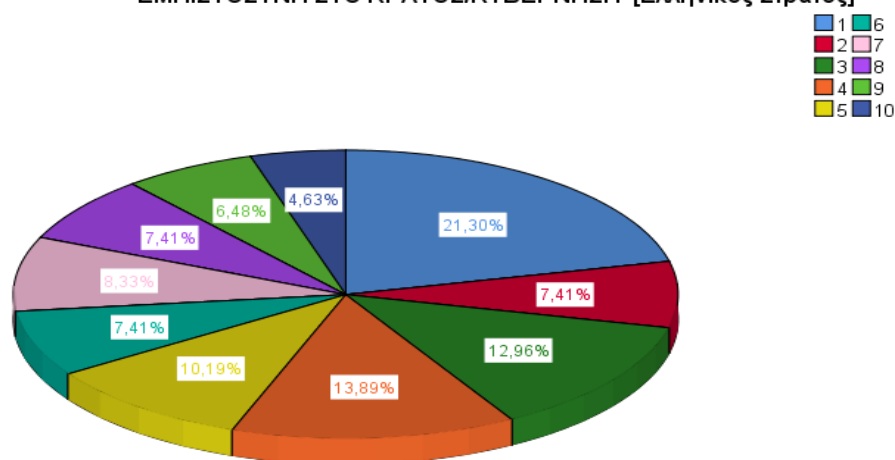
Ελληνικός Στρατός

Ανάλογη είναι και η εικόνα της εμπιστοσύνης προς τον Ελληνικό στρατό αφού συγκεντρώνει χαμηλή βαθμολογία σε ποσοστό 55,6%

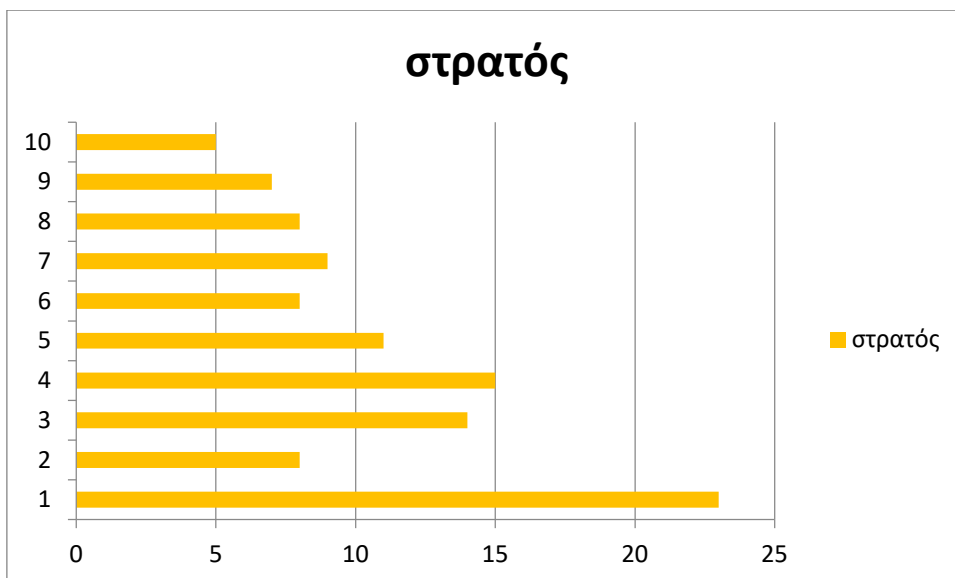
Πίνακας 5.28: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στον ελληνικό στρατό"

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	23	21,3	21,3	21,3
	2	8	7,4	7,4	28,7
	3	14	13,0	13,0	41,7
	4	15	13,9	13,9	55,6
	5	11	10,2	10,2	65,7
	6	8	7,4	7,4	73,1
	7	9	8,3	8,3	81,5
	8	8	7,4	7,4	88,9
	9	7	6,5	6,5	95,4
	10	5	4,6	4,6	100,0
Total		108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]

Διάγραμμα 5.40: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στον Ελληνικό στρατό"

Διάγραμμα 5.41: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στον ελληνικό στρατό"

Ελληνική Αστυνομία

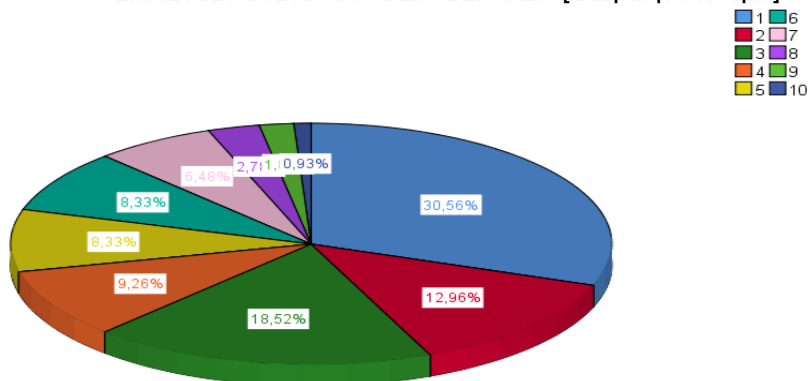
Η Ελληνική Αστυνομία επίσης θεωρείται από τους πλέον αναξιόπιστους κρατικούς φορείς αφού έχει συγκεντρώσει χαμηλή βαθμολογία από τη συντριπτική πλειοψηφία 71,3% .

Πίνακας 5.29: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στην ελληνική αστυνομία"

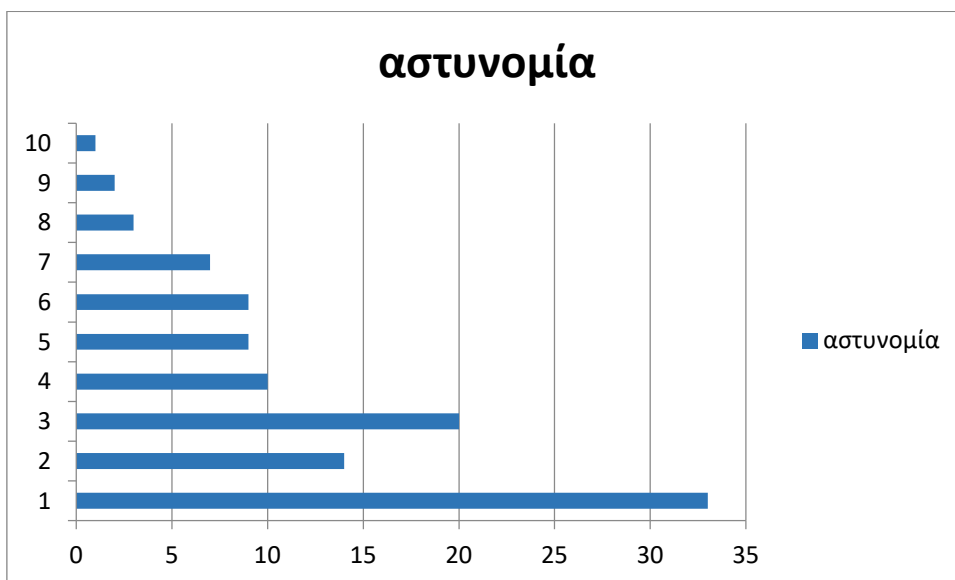
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	33	30,6	30,6	30,6
	2	14	13,0	13,0	43,5
	3	20	18,5	18,5	62,0
	4	10	9,3	9,3	71,3
	5	9	8,3	8,3	79,6
	6	9	8,3	8,3	88,0
	7	7	6,5	6,5	94,4
	8	3	2,8	2,8	97,2
	9	2	1,9	1,9	99,1
	10	1	,9	,9	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]

Διάγραμμα 5.42: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική αστυνομία"

Διάγραμμα 5.43: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική αστυνομία"

Εθνικό Σύστημα Υγείας

Σε λίγο καλύτερη θέση σε σχέση με τους υπόλοιπους θεσμούς βρίσκεται το Ε.Σ.Υ. με το 40% των ερωτώμενων να το βαθμολογούν κάτω από τη βάση

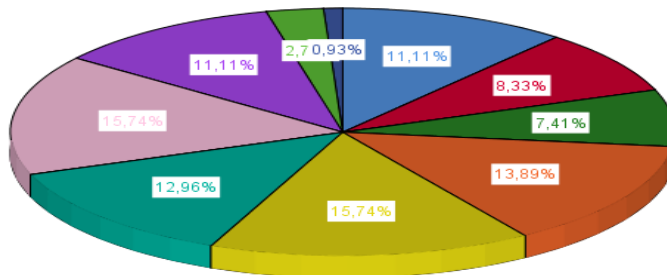
Πίνακας 5.30: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στο Ε.Σ.Υ."

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]

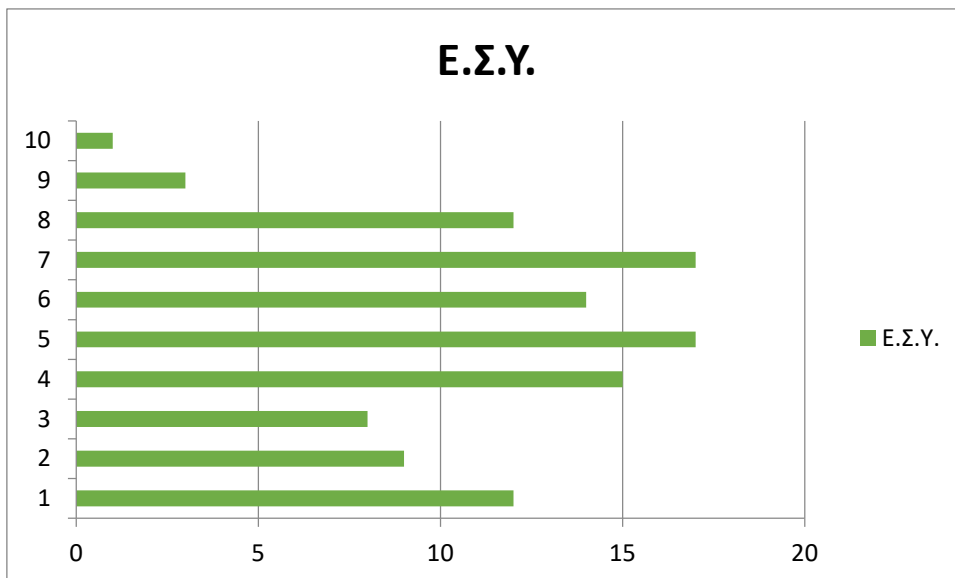
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	12	11,1	11,1	11,1
	2	9	8,3	8,3	19,4
	3	8	7,4	7,4	26,9

4	15	13,9	13,9	40,7
5	17	15,7	15,7	56,5
6	14	13,0	13,0	69,4
7	17	15,7	15,7	85,2
8	12	11,1	11,1	96,3
9	3	2,8	2,8	99,1
10	1	,9	,9	100,0
Total	108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]

Διάγραμμα 5.44: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στο Ε.Σ.Υ."

Διάγραμμα 5.45: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στο Ε.Σ.Υ."

Φορολογική Διοίκηση

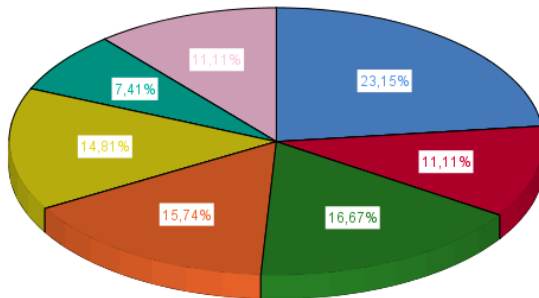
Ιδιαίτερα κακή είναι η εικόνα της φορολογικής διοίκησης αφού συγκεντρώνει χαμηλή βαθμολογία σε ποσοστό 66,7%

Πίνακας 5.31: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στη Φορολογική διοίκηση"

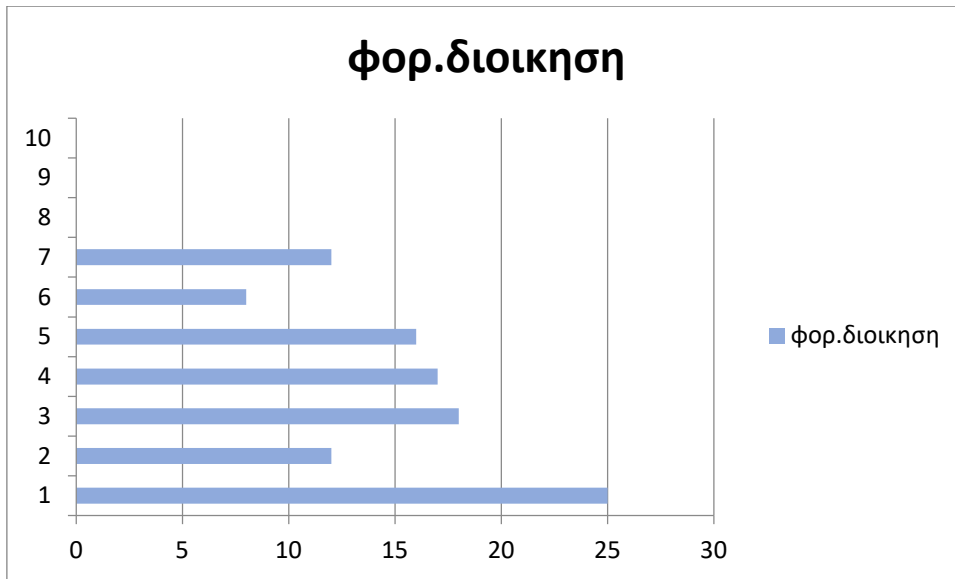
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	25	23,1	23,1	23,1
	2	12	11,1	11,1	34,3
	3	18	16,7	16,7	50,9
	4	17	15,7	15,7	66,7
	5	16	14,8	14,8	81,5
	6	8	7,4	7,4	88,9
	7	12	11,1	11,1	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]

Διάγραμμα 5.46: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στη φορολογική διοίκηση"

Διάγραμμα 5.47: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στη φορολογική διοίκηση"

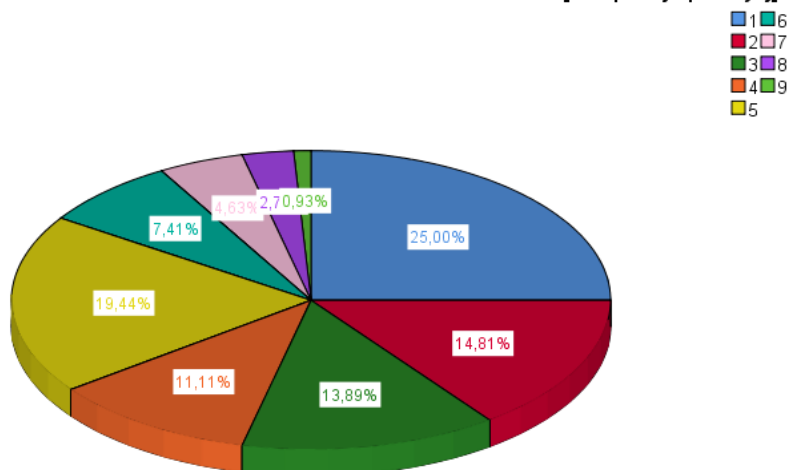
Ελληνικές τράπεζες

Παρόμοια είναι και η εικόνα στις Ελληνικές Τράπεζες με το 64,8% να τις βαθμολογούν χαμηλά.

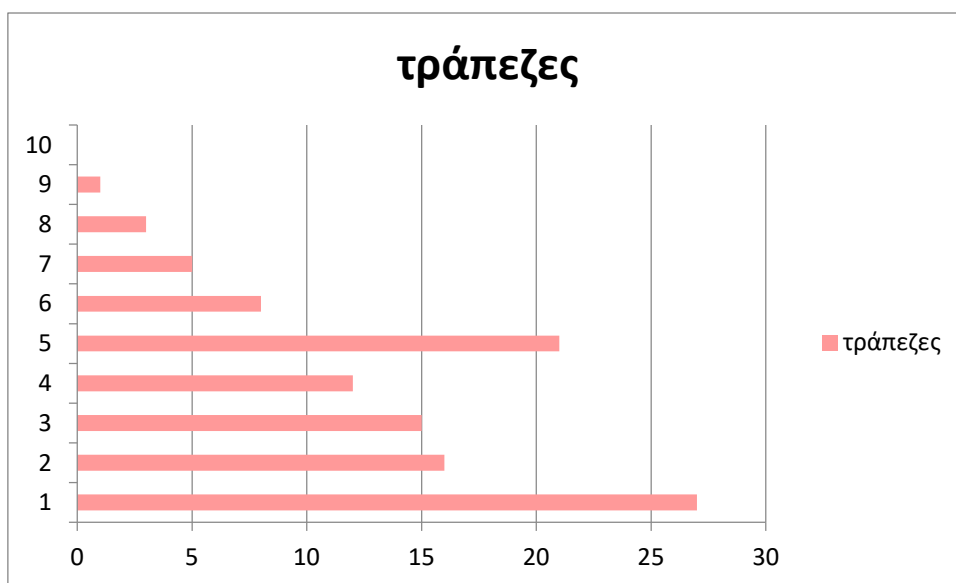
Πίνακας 5.32: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στις ελληνικές τράπεζες"

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	27	25,0	25,0	25,0
	2	16	14,8	14,8	39,8
	3	15	13,9	13,9	53,7
	4	12	11,1	11,1	64,8
	5	21	19,4	19,4	84,3
	6	8	7,4	7,4	91,7
	7	5	4,6	4,6	96,3
	8	3	2,8	2,8	99,1
	9	1	,9	,9	100,0
Total		108	100,0	100,0	

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]

Διάγραμμα 5.48: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στις ελληνικές Τράπεζες"

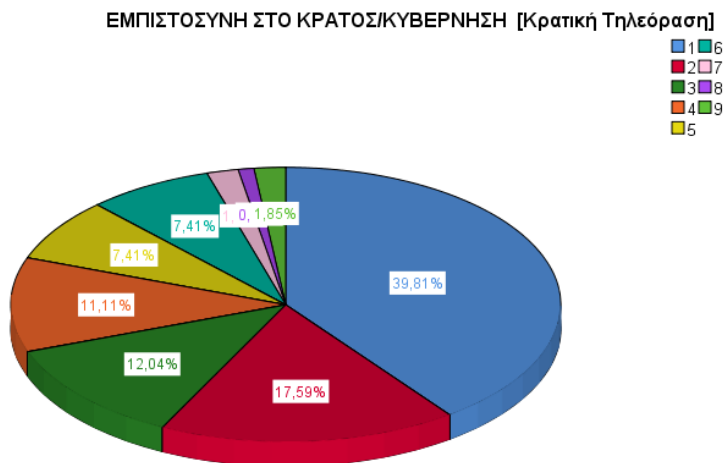
Διάγραμμα 5.49: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στις ελληνικές Τράπεζες"

Κρατική Τηλεόραση

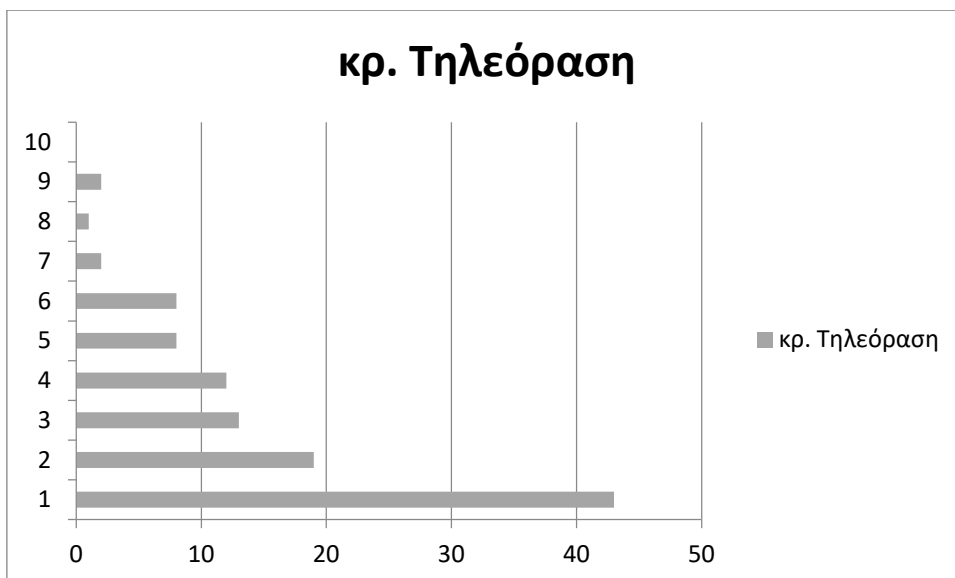
Τέλος ο πλέον αναξιόπιστος θεσμός θεωρείται η κρατική τηλεόραση η οποία σε ποσοστό 80% βαθμολογήθηκε κάτω από τη βάση ενώ επίσης το 40% της έχει δώσει τη χαμηλότερη βαθμολογία

Πίνακας 5.33: Κατανομή απαντήσεων "Εμπιστοσύνη στην κρατική τηλεόραση"

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Κρατική Τηλεόραση]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	43	39,8	39,8	39,8
	2	19	17,6	17,6	57,4
	3	13	12,0	12,0	69,4
	4	12	11,1	11,1	80,6
	5	8	7,4	7,4	88,0
	6	8	7,4	7,4	95,4
	7	2	1,9	1,9	97,2
	8	1	,9	,9	98,1
	9	2	1,9	1,9	100,0
Total		108	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5.50: Ποσοστά απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην κρατική τηλεόραση"

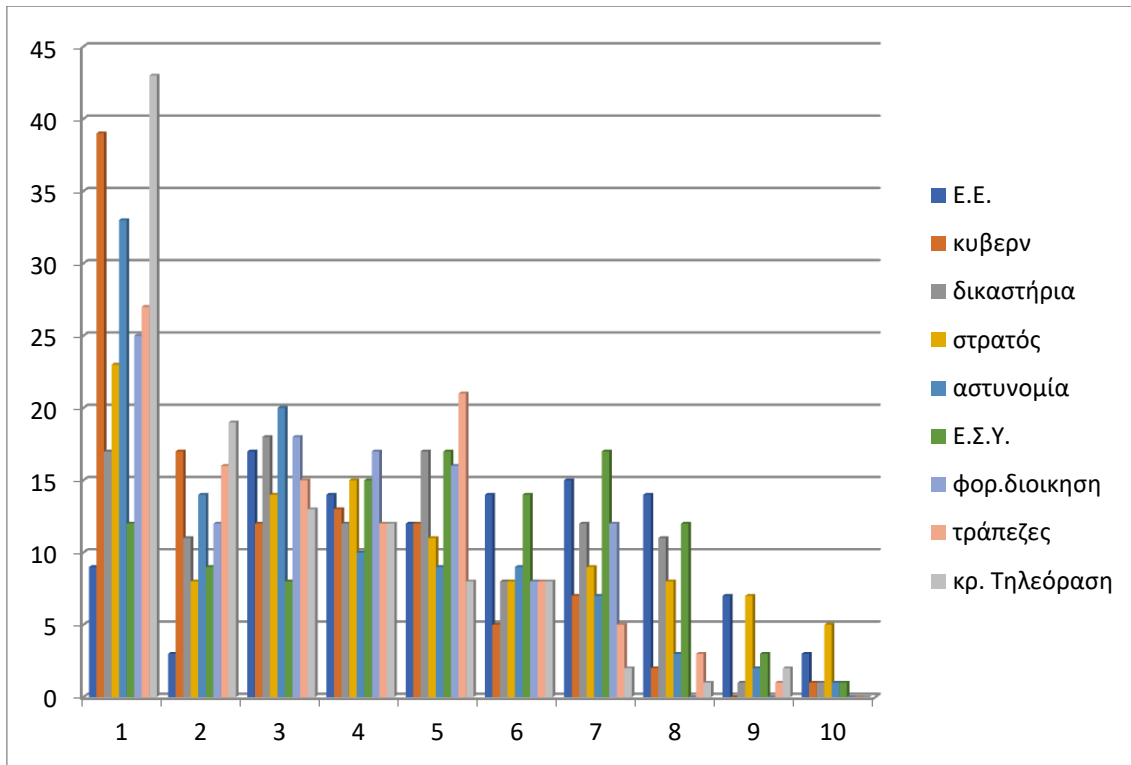

Διάγραμμα 5.51: Πλήθος απαντήσεων ανά βαθμολογία "Εμπιστοσύνη στην ελληνική τηλεόραση"

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συγκεντρωτικά η βαθμολογία για όλους τους κρατικούς θεσμούς και οργανισμούς. Όπως διαφαίνεται από τον παρακάτω πίνακα με το αντίστοιχο γράφημα, παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις, υπάρχει συγκέντρωση της βαθμολογίας σε πολύ χαμηλά επίπεδα γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εμπιστοσύνη στις αρχές είναι αντίστοιχα πολύ χαμηλή .

Πίνακας 5.34: Συγκεντρωτικός πίνακας ανά βαθμολογία όλων των κρατικών θεσμών

	Ε.Ε.	κυβέρνηση	δικαστήρια	στρατός	αστυνομία	Ε.Σ.Υ.	φορολ. διοικηση	τράπεζες	κρατική τηλεόραση
1	9	39	17	23	33	12	25	27	43
2	3	17	11	8	14	9	12	16	19
3	17	12	18	14	20	8	18	15	13
4	14	13	12	15	10	15	17	12	12
5	12	12	17	11	9	17	16	21	8
6	14	5	8	8	9	14	8	8	8
7	15	7	12	9	7	17	12	5	2
8	14	2	11	8	3	12	0	3	1
9	7	0	1	7	2	3	0	1	2
10	3	1	1	5	1	1	0	0	0

Διάγραμμα 5.52: Συγκεντρωτική απεικόνιση βαθμολογίας όλων των κρατικών θεσμών

5.5 Φορολογική συμπεριφορά

Στην τελευταία ενότητα ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να απαντήσουν με ποια συχνότητα ακολουθούν συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές. Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται η κατανομή των απαντήσεων στην ενότητα φορολογική συμπεριφορά.

Συναλλαγή χωρίς απόδειξη

Η συναλλαγή με μετρητά χωρίς απόδειξη είναι η πλέον προφανής φορολογική συμπεριφορά και ακολουθείται από το 30% συχνά, από το 25% περιστασιακά και από το 32% σπάνια. Μόνο 1 στους 10 ερωτώμενους δήλωσε ότι δεν πραγματοποιεί συναλλαγές χωρίς απόδειξη

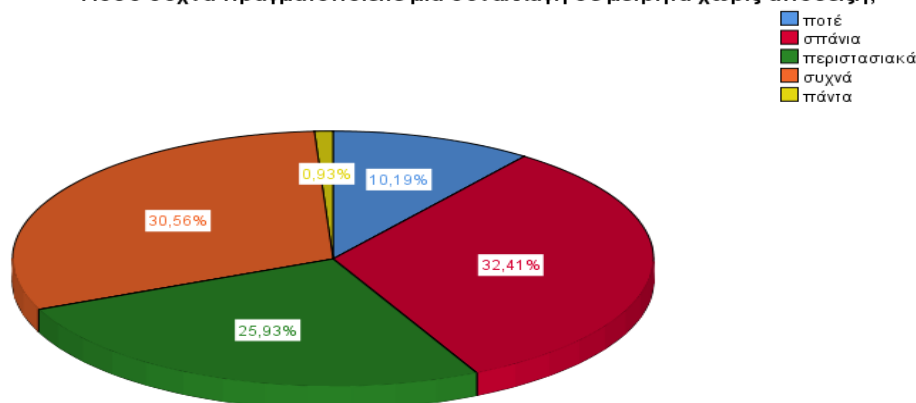
Πίνακας 5.35: Κατανομή απαντήσεων στη συχνότητα συναλλαγών χωρίς απόδειξη

Πόσο συχνά πραγματοποιείτε μία συναλλαγή σε μετρητά χωρίς απόδειξη;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	11	10,2	10,2	10,2
	σπάνια	35	32,4	32,4	42,6

περιστασιακά	28	25,9	25,9	68,5
συχνά	33	30,6	30,6	99,1
πάντα	1	,9	,9	100,0
Total	108	100,0	100,0	

Πόσο συχνά πραγματοποιείτε μία συναλλαγή σε μετρητά χωρίς απόδειξη;

Διάγραμμα 5.53: Συναλλαγές χωρίς απόδειξη

Κατέβασμα μουσικής και ταινιών από το διαδίκτυο

Το κατέβασμα μουσικής και ταινιών από το διαδίκτυο που είναι πολύ δημοφιλής που στους νέους ακολουθείται από το 44,74% με μεγάλη συχνότητα (συχνά ή πάντα) ενώ από ένα επιπλέον 20 % ακολουθείται περιστασιακά. Τέλος ένα 15% δεν πραγματοποιεί ποτέ αυτή τη συναλλαγή.

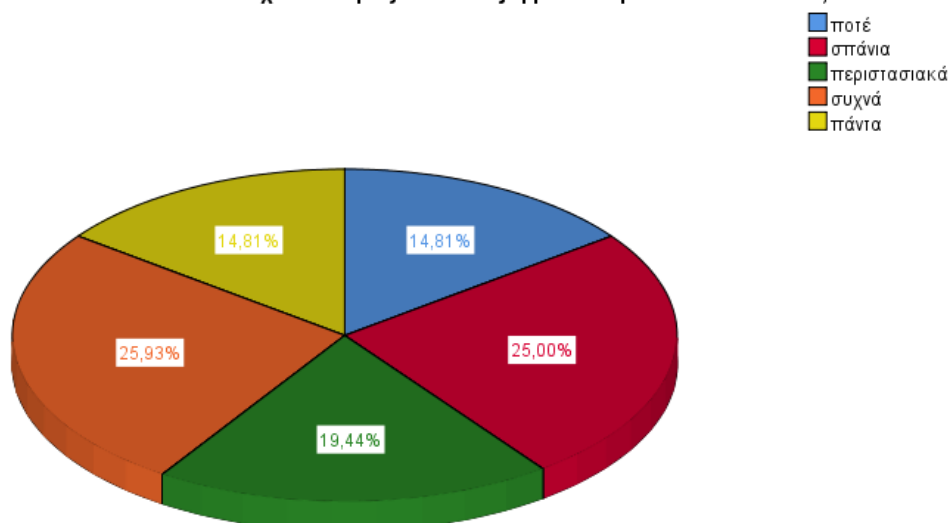
Πίνακας 5.36: Κατανομή απαντήσεων στη συχνότητα κατεβάσματος μουσικής και ταινιών από το διαδίκτυο

Πόσο συχνά κατεβάζετε ταινίες ή μουσική από το διαδίκτυο;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	16	14,8	14,8	14,8
	σπάνια	27	25,0	25,0	39,8
	περιστασιακά	21	19,4	19,4	59,3
	συχνά	28	25,9	25,9	85,2
	πάντα	16	14,8	14,8	100,0

Total 108 100,0 100,0

Πόσο συχνά κατεβάζετε ταινίες ή μουσική από το διαδίκτυο;

Διάγραμμα 5.54: Κατέβασμα μουσικής και ταινιών από το διαδίκτυο

Αγορά προϊόντων απομίμησης από πλανόδιους

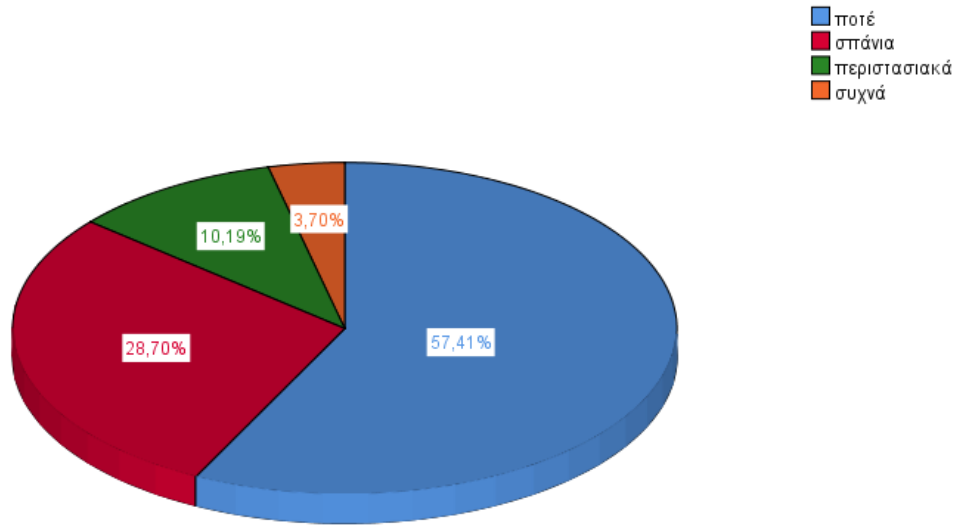
Αντίθετα από τις προηγούμενες συμπεριφορές η αγορά προϊόντων απομίμησης δεν ακολουθείται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων. Περίπου το 58% δήλωσε ότι δεν πραγματοποιεί ποτέ τέτοιου είδους συναλλαγές ενώ η επιλογή πάντα δεν επιλέχθηκε από κανένα ερωτώμενο. Ο λόγος της αποστροφής πιθανόν να οφείλεται περισσότερο στις αγοραστικές συνήθειές των νέων παρά σε φορολογικά αίτια.

Πίνακας 5.37: Κατανομή απαντήσεων στη συχνότητα αγορά προϊόντων απομίμησης

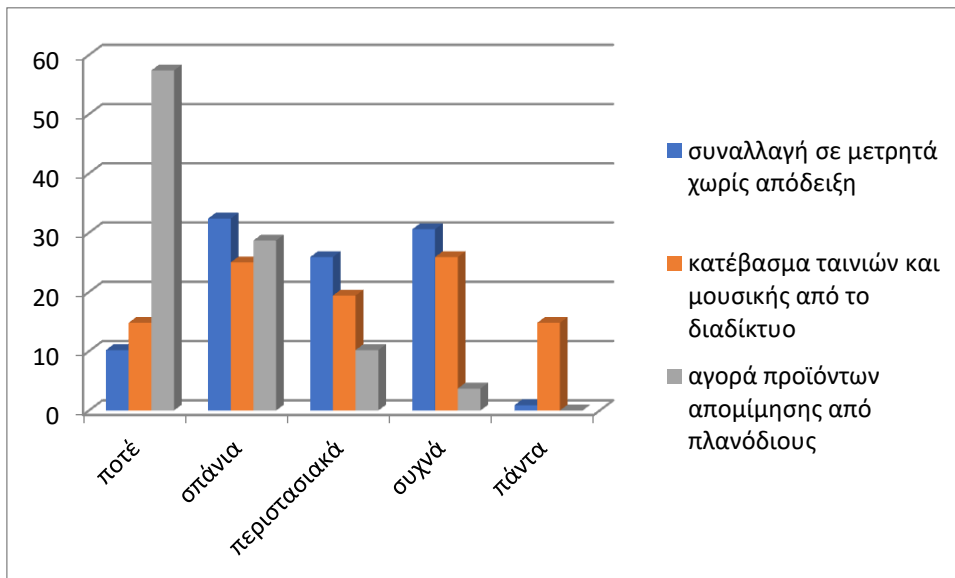
Πόσο συχνά αγοράζετε προϊόντα απομίμησης από πλανόδιους πωλητές;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ποτέ	62	57,4	57,4	57,4
	σπάνια	31	28,7	28,7	86,1
	περιστασιακά	11	10,2	10,2	96,3
	συχνά	4	3,7	3,7	100,0
	Total	108	100,0	100,0	

Πόσο συχνά αγοράζετε προϊόντα απομίμησης από πλανόδιους πωλητές;

Διάγραμμα 5.55: Αγορά προϊόντων απομίμησης

Διάγραμμα 5.56: Συγκριτική απεικόνιση συχνότητας συναλλαγών

Συγκρίνοντας τις τρεις φορολογικές συμπεριφορές, όπως απεικονίζονται στο παρακάτω γράφημα παρατηρείται διαφοροποίηση στη συχνότητα με την οποία πραγματοποιούνται συναλλαγές οι οποίες έχουν φορολογικό ενδιαφέρον. Η διαφοροποίηση οφείλετε ως ένα βαθμό στις συνήθειες των νέων. Στην πλέον συνηθισμένη και προφανούς φορολογικού ενδιαφέροντος συμπεριφορά που είναι η συναλλαγή χωρίς απόδειξη το 90% δήλωσαν ότι την ακολουθούν με μικρή ή με μεγάλη συχνότητα

6 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

6.1 Αξιοπιστία Ερωτηματολογίου – Στάθμιση

Σε κάθε ανάλυση ερωτήσεων που χρησιμοποιείται η βαθμολογική κλίμακα Likert (κλίμακα βαθμού ικανοποίησης - αξιολόγησης από 1 έως 5) κρίνεται σκόπιμο να εκτιμηθεί η αξιοπιστία των υπό αξιολόγηση ενοτήτων του ερωτηματολογίου. Για την εκτίμηση της αξιοπιστίας χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής άλφα του Cronbach (Cronbach's alpha), τιμές του οποίου μεγαλύτερες του 0,70 δίνουν ενδείξεις υψηλής εσωτερικής συνοχής του ερωτηματολογίου. Ο δείκτης επηρεάζεται από το πλήθος των ερωτήσεων κάθε ενότητας, με μεγάλο πλήθος ερωτήσεων να συνεπάγεται υψηλές τιμές του. Εξετάστηκε ο βαθμός συμβολής κάθε ερώτησης στη διαμόρφωση του δείκτη σε κάθε υποενότητα καθώς και η εσωτερική συνοχή των ερωτήσεών της.

Πίνακας 6.1: Συντελεστής Alpha του Cronbach

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,869	24

Πίνακας 6.2: Συντελεστής Alpha του Cronbach, εσωτερική συνοχή των ερωτήσεων

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης]	74,81	367,573	,467	,865
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση]	75,44	360,174	,521	,862
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους	75,02	369,626	,335	,867

φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	75,43	357,686	,553	,862
ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	75,83	363,505	,441	,864
ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	75,75	360,544	,474	,863
ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	75,98	373,813	,204	,869
ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Είμαι ενημερωμένος/η για όλους τους φόρους που πληρώνω ως φορολογούμενος πολίτης]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	76,20	377,696	,114	,871
ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Έχω αρκετές πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	77,03	369,317	,432	,865
ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]				
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ	76,87	372,170	,336	,867
ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην				

Ελλάδα είναι δίκαιο]					
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ		74,93	385,714	-,052	,873
ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη]					
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ		75,33	381,776	,052	,872
ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις]					
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]	ΣΤΟ	73,40	329,532	,560	,860
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	ΣΤΟ	75,71	321,739	,760	,851
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]	ΣΤΟ	74,43	318,322	,720	,852
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]	ΣΤΟ	74,25	316,395	,608	,858
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]	ΣΤΟ	75,39	321,212	,704	,853
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]	ΣΤΟ	73,78	326,436	,626	,857
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	ΣΤΟ	75,19	325,236	,772	,851
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	ΣΤΟ	75,28	330,202	,665	,855
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Κρατική Τηλεόραση]	ΣΤΟ	75,99	338,047	,579	,859
Πόσο πραγματοποιείτε συναλλαγή σε μετρητά	συχνά	75,94	388,771	-,128	,875

χωρίς απόδειξη;				
Πόσο συχνά κατεβάζετε ταινίες ή μουσική από το διαδίκτυο;	75,72	390,539	-,147	,878
Πόσο συχνά αγοράζετε προϊόντα απομίμησης από πλανόδιους πωλητές;				
	77,13	381,030	,093	,871

Όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες ο δείκτης άλφα του Cronbach εκτιμήθηκε 0,869 για τις τέσσερις ενότητες του ερωτηματολογίου. Η εσωτερική συνοχή των ερωτήσεων είναι αρκετά υψηλή και όπως φαίνεται στην τελευταία στήλη του δεύτερου πίνακα η διαγραφή καμίας ερώτησης δεν αυξάνει την τιμή του δείκτη σημαντικά.

6.2 Έλεγχοι ανεξαρτησίας, γραμμικής τάσης και συντελεστές συσχέτισης

Για να ελεγχθεί αν δύο μεταβλητές σχετίζονται μεταξύ τους κατασκευάστηκαν πίνακες συνάφειας, εκτιμήθηκαν συντελεστές συσχέτισης και διενεργήθηκαν έλεγχοι ανεξαρτησίας και γραμμικής τάσης. Η μηδενική υπόθεση του ελέγχου είναι ότι οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Για να ποσοτικοποιηθεί η ένταση της συσχέτισης δύο μεταβλητών εκτιμούνται συντελεστές συσχέτισης. Παίρνουν τιμές μεταξύ -1 και 1 με τιμές κοντά στο 0 να δίνουν ενδείξεις για την ανεξαρτησία των μεταβλητών. Ανάλογα με το είδος των μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν οι συντελεστές: ρ του Pearson, ρ_{Spearman} του Spearman, οι συντελεστές τ_b , τ_c του Kendall, ο συντελεστής d του Somer και ο συντελεστής γ των Goodman και Kruskal, Φ και C του Pearson και ο συντελεστής V του Cramer.

Η ένταση της συσχέτισης ανάλογα με την τιμή του συντελεστή δίνεται ενδεικτικά στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 6.3: Πίνακας έντασης συσχέτισης μεταξύ δύο μεταβλητών

Τιμή του συντελεστή	Χαρακτηρισμός έντασης
<0,20	φτωχή
0,21– 0,40	ασθενής
0,41 – 0,60	μέτρια
0,61 – 0,80	ισχυρή
0,81 – 1,00	πολύ ισχυρή

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι σημαντικότερες στατιστικά συσχετίσεις των μεταβλητών που αφορούν στα δημογραφικά στοιχεία της έρευνας.

Πίνακας 6.4: Συσχέτιση εργασιακής εμπειρίας στο παρόν και στο παρελθόν

	X ² p-value	Pearson's (p-value)	phi	Cramer's (p-value)	V
Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)	Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)				
	0,000	0,389 (0,000)		0,389 (0,000)	
	Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;				
	0,000	0,418 (0,000)		0,418 (0,000)	
	Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;				
	0,000	0,397 (0,000)		0,397 (0,000)	

Πίνακας 6.5: Συσχέτιση εργασιακής με φορολογική εμπειρία

	X ² p-value	Pearson's (p-value)	phi	Cramer's (p-value)	V
Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)	Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;				
	0,000	0,556 (0,000)		0,556 (0,000)	
	Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;				
	0,000	0,382 (0,000)		0,382 (0,000)	

Πίνακας 6.6 : Συσχέτιση υποβολής φορολογικής δήλωσης και πληρωμής φόρου

	X ² p-value	Pearson's (p-value)	phi	Cramer's (p-value)	V
Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;	Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;				
	0,000	0,568 (0,000)		0,568 (0,000)	

Πίνακας 6.7: Συσχέτιση ηλικίας με εργασιακή και φορολογική εμπειρία

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;					
Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)	0,000	0,319 (0,000)	0,323 (0,000)	0,361 (0,000)	0,539 (0,000)
Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)	0,000	0,430 (0,000)	0,434 (0,000)	0,497 (0,000)	0,683 (0,000)
Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;	0,000	0,606 (0,000)	0,612 (0,000)	0,702 (0,000)	0,890 (0,000)
Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;	0,000	0,501 (0,000)	0,514 (0,000)	0,539 (0,000)	0,833 (0,000)
Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;	0,000	0,298 (0,002)	0,360 (0,002)	0,188 (0,002)	0,861 (0,002)

Πίνακας 6.8: Συσχέτιση επιστημονικού πεδίου σπουδών με φορολογική συνείδηση

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των τωρινών σπουδών σας ;					
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]	0,002	0,239 (0,000)	0,239 (0,000)	0,221 (0,000)	0,320 (0,000)

Σύμφωνα με τους παραπάνω πίνακες με τις στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις εντοπίζεται:

- Μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις ερωτήσεις «Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)» με τις ερωτήσεις που αφορούν τις φορολογικές υποχρεώσεις «Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση; (0,418) και Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας; (0,397)
- Μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις ερωτήσεις «Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση) και στις ερωτήσεις «Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;» (0,556) και «Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;»(0,382)

- Μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις ερωτήσεις «Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;» και «Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;» (0,568)
- Η ηλικιακή ομάδα παρουσιάζει μέτρια θετική συσχέτιση με την ερώτηση «Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)» (0,539), ισχυρή θετική συσχέτιση με την ερώτηση «Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν;(είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)»(0,683) και πολύ ισχυρή θετική συσχέτιση με τις ερωτήσεις «Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;» (0,890), «Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;» (0,833) και «Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;» (0,861).

Τα ευρήματα αυτά είναι απολύτως φυσιολογικά αφού οι μεγαλύτερες ηλικίες είναι λογικό να έχουν σε μεγαλύτερο βαθμό εργασιακή ή/και φορολογική εμπειρία.

Περαιτέρω οι στατιστικές συσχετίσεις της ηλικιακής ομάδας με τις ερωτήσεις της ενότητας 2 (φορολογική συνείδηση/φορολογική επίγνωση), της ενότητας 3 (εμπιστοσύνη στο κράτος/Κυβέρνηση) και της ενότητας 4 (φορολογική συμπεριφορά) απεικονίζονται στον κατωτέρω πίνακα:

Πίνακας 6.9: Συσχέτιση ηλικιακής ομάδας με φορολογική συνείδηση, εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση και αγορά προϊόντων απομίμησης

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]				
	0,011	-0,205 (0,015)	-0,205 (0,015)	-0,204 (0,015)	-0,305 (0,015)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]				
	0,030	-0,172 (0,035)	-0,173 (0,035)	-0,188 (0,035)	-0,237 (0,035)
	0,006	-0,199 (0,018)	-0,199 (0,018)	-0,184 (0,018)	-0,318 (0,018)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα με τις στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις υπάρχουν ασθενείς αρνητικές συσχετίσεις της ερώτησης «Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;» με την δήλωση «Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο» (-

0,305), με την εμπιστοσύνη στην Ελληνική Κυβέρνηση (-0,237) και με την αγορά προϊόντων απομίμησης από πλανόδιους πωλητές (-0,318). Προκύπτει δηλαδή ότι, όσο μεγαλώνουν οι ερωτώμενοι θεωρούν το φορολογικό σύστημα λιγότερο δίκαιο και μειώνεται η εμπιστοσύνη τους στην κυβέρνηση.

Πίνακας 6.10: Συσχέτιση εργασιακής εμπειρίας με φορολογική συνείδηση και επίγνωση

	X ² p-value	Somers' (p-value)	d tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση]				
	0,020	-0,188 (0,025)	-0,192 (0,025)	-0,231 (0,025)	-0,311 (0,025)
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]				
	0,012	-0,212 (0,009)	-0,217 (0,009)	-0,266 (0,009)	-0,349 (0,009)
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]				
	0,016	-0,221 (0,010)	-0,223 (0,010)	-0,258 (0,010)	-0,376 (0,010)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα υπάρχουν ασθενείς αρνητικές συσχετίσεις της ερώτησης «Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)» με τις δύο ερωτήσεις της ενότητας ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ που είναι σχετικές με την ηθική διάσταση της φορολογίας: «Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση» (-0,311) και «Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες» (-0,349) καθώς επίσης και με τη δήλωση «Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο» (-0,376) Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι η εργασιακή εμπειρία επηρεάζει ως ένα βαθμό αρνητικά τη φορολογική ηθική και την αντίληψη περί δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος.

Πίνακας 6.11: Συσχέτιση εργασιακής εμπειρίας με την εμπιστοσύνη στους κρατικούς φορείς

	X ² p-value	Somers' (p-value)	d tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]				
	0,009	-0,252 (0,001)	-0,259 (0,001)	-0,327 (0,001)	-0,394 (0,001)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά κράτη]				

δικαστήρια]				
0,041	-0,176 (0,023)	-0,183 (0,023)	-0,241 (0,023)	-0,272 (0,023)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]				
0,044	-0,165 (0,033)	-0,172 (0,033)	-0,227 (0,033)	-0,257 (0,033)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]				
0,017	-0,209 (0,008)	-0,216 (0,008)	-0,281 (0,008)	-0,322 (0,008)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]				
0,000	-0,300 (0,000)	-0,310 (0,000)	-0,402 (0,000)	-0,460 (0,000)

Η εργασιακή εμπειρία όπως διαφαίνεται από τον παραπάνω πίνακα σχετίζεται επίσης αρνητικά με την εμπιστοσύνη με τους περισσότερους κρατικούς θεσμούς.

Σε ό, τι αφορά την φορολογική εμπειρία η οποία προκύπτει από τις ερωτήσεις «Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;» και «Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;» προκύπτουν οι εξής στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις:

Πίνακας 6.12: Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (υποβολή δήλωσης) με φορολογική επίγνωση

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;					
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]	0,001	-0,320 (0,000)	-0,324 (0,000)	-0,374 (0,000)	-0,525 (0,000)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη]	0,028	0,211 (0,013)	0,214 (0,013)	0,254 (0,013)	0,351 (0,013)

Πίνακας 6.13: Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (πληρωμή φόρου) με τη φορολογική επίγνωση

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;					
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]	0,014	-0,215 (0,007)	-0,221 (0,007)	-0,233 (0,007)	-0,419 (0,007)

Από τους παραπάνω πίνακες προκύπτουν μέτριες αρνητικές συσχετίσεις της φορολογικής εμπειρίας με την αντίληψη περί δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος (-0,525) και (-0,419) . Ενδιαφέρον είναι επίσης ότι υπάρχει ασθενής θετική συσχέτιση μεταξύ της ερώτησης « Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;» και της δήλωσης ότι «Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη» γεγονός που υποδηλώνει ότι η επαφή με το φορολογικό σύστημα είναι μια πολύπλοκη και δυσνόητη διαδικασία.

Πίνακας 6.14:Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (υποβολή δήλωσης) με την εμπιστοσύνη στο κράτος/φορείς

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	
Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,025	-0,220 (0,006)	-0,226 (0,006)	-0,286 (0,006)	-0,347 (0,006)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,023	-0,197 (0,013)	-0,204 (0,013)	-0,264 (0,013)	-0,308 (0,013)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	0,001	-0,288 (0,000)	-0,298 (0,000)	-0,386 (0,000)	-0,441 (0,000)

Πίνακας 6.15:Συσχέτιση φορολογικής εμπειρίας (πληρωμή φόρου) με την εμπιστοσύνη στο κράτος /φορείς

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	
Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,020	-0,224 (0,005)	-0,236 (0,005)	-0,272 (0,005)	-0,408 (0,005)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,039	-0,174 (0,025)	-0,185 (0,025)	-0,219 (0,025)	-0,309 (0,025)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	0,001	-0,282 (0,000)	-0,299 (0,000)	-0,354 (0,000)	-0,491 (0,000)

Ομοίως η φορολογική εμπειρία όπως διαφαίνεται από τον παραπάνω πίνακα σχετίζεται αρνητικά με την εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς ιδιαίτερα στους

Οικονομικούς: Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών) και Ελληνικές Τράπεζες.

Στη συνέχεια επιδιώχθηκε η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της φορολογικής συνείδησης και της εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς /φορείς.

Πίνακας 6.16: Συσχέτιση φορολογικής συνείδησης (κοινωνική ευθύνη) με εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης]	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]	0,000	0,392 (0,000)	0,402 (0,000)	0,353 (0,000)	0,557 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,001	0,263 (0,000)	0,267 (0,000)	0,223 (0,000)	0,396 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]	0,000	0,327 (0,000)	0,335 (0,000)	0,292 (0,000)	0,474 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]	0,002	0,267 (0,000)	0,272 (0,000)	0,231 (0,000)	0,397 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]	0,019	0,166 (0,032)	0,170 (0,032)	0,149 (0,032)	0,241 (0,032)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,001	0,274 (0,000)	0,280 (0,000)	0,240 (0,000)	0,404 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	0,009	0,221 (0,003)	0,226 (0,003)	0,193 (0,003)	0,328 (0,003)

Πίνακας 6.17: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθική υποχρέωση) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς /φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness)	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]				

Consciousness) [Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση]	0,000	0,282 (0,000)	0,284 (0,000)	0,284 (0,000)	0,350 (0,000)	
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,000	0,311 (0,000)	0,312 (0,000)	0,297 (0,000)	0,405 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]	0,000	0,269 (0,000)	0,270 (0,000)	0,269 (0,000)	0,332 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]	0,003	0,241 (0,003)	0,242 (0,003)	0,242 (0,003)	0,299 (0,003)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]	0,000	0,352 (0,000)	0,353 (0,000)	0,343 (0,000)	0,452 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]	0,010	0,205 (0,005)	0,206 (0,005)	0,206 (0,005)	0,255 (0,005)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,000	0,282 (0,000)	0,282 (0,000)	0,276 (0,000)	0,357 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	0,019	0,160 (0,022)	0,160 (0,022)	0,157 (0,022)	0,204 (0,022)

Πίνακας 6.18: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (αυξάνουν το χρέος των επόμενων γενεών) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών]	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]	0,004	0,189 (0,014)	0,189 (0,014)	0,189 (0,014)	0,235 (0,014)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]	0,015	0,163 (0,049)	0,163 (0,049)	0,158 (0,049)	0,210 (0,049)

Πίνακας 6.19: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (νόμος του κράτους) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς και φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους]	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]	0,000	0,309 (0,000)	0,310 (0,000)	0,313 (0,000)	0,379 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,000	0,428 (0,000)	0,428 (0,000)	0,411 (0,000)	0,549 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]	0,000	0,307 (0,000)	0,308 (0,000)	0,309 (0,000)	0,378 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]	0,000	0,334 (0,000)	0,336 (0,000)	0,338 (0,000)	0,411 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]	0,000	0,364 (0,000)	0,365 (0,000)	0,357 (0,000)	0,460 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]	0,003	0,218 (0,004)	0,219 (0,004)	0,221 (0,004)	0,270 (0,004)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,001	0,270 (0,000)	0,270 (0,000)	0,266 (0,000)	0,339 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	0,001	0,260 (0,001)	0,261 (0,001)	0,257 (0,001)	0,329 (0,001)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Κρατική Τηλεόραση]	0,009	0,218 (0,008)	0,218 (0,008)	0,206 (0,008)	0,285 (0,008)

Πίνακας 6.20 Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθικές αξίες) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)	
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]	0,020	0,178 (0,024)	0,179 (0,024)	0,182 (0,024)	0,216 (0,024)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,001	0,276 (0,000)	0,276 (0,000)	0,268 (0,000)	0,351 (0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]	0,002	0,227 (0,001)	0,227 (0,001)	0,231 (0,001)	0,277 (0,001)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]	0,007	0,212 (0,006)	0,212 (0,006)	0,216 (0,006)	0,258 (0,006)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]	0,002	0,251 (0,001)	0,251 (0,001)	0,248 (0,001)	0,314 (0,001)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]	0,001	0,236 (0,002)	0,237 (0,002)	0,241 (0,002)	0,288 (0,002)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,026	0,179 (0,012)	0,179 (0,012)	0,178 (0,012)	0,222 (0,012)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Κρατική Τηλεόραση]	0,043	0,149 (0,050)	0,149 (0,050)	0,142 (0,050)	0,193 (0,050)

Πίνακας 6.21: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (καλές δημόσιες υπηρεσίες) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς / φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness) [Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]				
		0,172 (0,021)	0,173 (0,021)	0,178 (0,021)	0,208 (0,021)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική				

ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες]	κυβέρνηση]				
	0,000	0,287	0,287	0,017	0,363
		(0,000)	(0,000)		(0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]				
	0,000	0,334	0,335	0,342	0,404
		(0,000)	(0,000)	(0,000)	(0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικός Στρατός]				
	0,001	0,279	0,279	0,287	0,336
		(0,000)	(0,000)	(0,000)	(0,000)
	ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]				
	0,001	0,268	0,268	0,267	0,332
		(0,000)	(0,000)	(0,000)	(0,000)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]					
0,001	0,261	0,262	0,268	0,315	
	(0,000)	(0,000)	(0,000)	(0,000)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]					
0,000	0,319	0,319	0,321	0,391	
	(0,000)	(0,000)	(0,000)	(0,000)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]					
0,024	0,175	0,175	0,175	0,216	
	(0,017)	(0,017)	(0,017)	(0,017)	

Από τον συσχετισμό των έξι μεταβλητών/ερωτήσεων που αφορούν στη φορολογική συνείδηση με τις μεταβλητές που αφορούν στην εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς και φορείς προκύπτουν ότι υπάρχουν ασθενείς έως μέτριες θετικές συσχετίσεις μεταξύ της φορολογικής συνείδησης και της εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς. Από τα ανωτέρω γίνεται εμφανές ότι όσο αυξάνεται η εμπιστοσύνη προς το κράτος και τους θεσμούς του τόσο ενισχύεται η φορολογική συνείδηση και το αντίστροφο.

Ο επόμενος έλεγχος αφορά στη συσχέτιση των ερωτήσεων που αφορούν στη φορολογική συνείδηση με τις ερωτήσεις που αφορούν στη φορολογική επίγνωση. Στους επόμενους πίνακες απεικονίζονται οι στατιστικά σημαντικότερες συσχετίσεις:

Πίνακας 6.22: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθική υποχρέωση) με φορολογική επίγνωση

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]				

Consciousness) [Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση]	0,010	0,214 (0,007)	0,215 (0,007)	0,180 (0,007)	0,314 (0,007)
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]				
	0,009	0,196 (0,018)	0,196 (0,018)	0,182 (0,018)	0,276 (0,018)

Πίνακας 6.23: Συσχετισμός φορολογική συνείδηση (νόμος του κράτους) με φορολογική επίγνωση

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]				
[Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους]	0,001	0,283 (0,000)	0,284 (0,000)	0,239 (0,000)	0,416 (0,000)

Πίνακας 6.24: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (ηθικές αξίες) με φορολογική επίγνωση

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]				
[Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες]	0,001	0,285 (0,001)	0,285 (0,001)	0,270 (0,001)	0,392 (0,001)

Πίνακας 6.25: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (καλές δημόσιες υπηρεσίες) με φορολογική επίγνωση

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ(Tax Consciousness)	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]				
[Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες]	0,004	0,190 (0,018)	0,191 (0,018)	0,164 (0,018)	0,273 (0,018)
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]				
	0,000	0,287 (0,001)	0,287 (0,001)	0,275 (0,001)	0,390 (0,001)

Από τους παραπάνω πίνακες παρατηρείται ασθενής έως μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στη φορολογική συνείδηση και τις ερωτήσεις της ενότητας ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ «Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος» και «Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο» Συνεπώς η φορολογική συνείδηση εμφανίζεται να συνδέεται με την αντίληψη περί της δικαιοσύνης, του φορολογικού συστήματος και της ανταποδοτικότητας των φόρων ενώ δεν εμφανίστηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με τη φορολογική γνώση και ενημέρωση.

Οι επόμενες στατιστικά σημαντικές σχέσεις εντοπίστηκαν μεταξύ των ερωτήσεων της ενότητας ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ «Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος» και «Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο» με την ενότητα που αφορά την εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς.

Πίνακας 6.26: :Συσχετισμός φορολογικής επίγνωσης (οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς/φορείς

	X2 p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness)					
[Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος]					
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ευρωπαϊκή Ένωση]					
0,003	0,236 (0,002)	0,240 (0,002)	0,221 (0,002)	0,319 (0,002)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]					
0,000	0,435 (0,000)	0,439 (0,000)	0,385 (0,000)	0,587 (0,000)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]					
0,003	0,170 (0,042)	0,172 (0,042)	0,158 (0,042)	0,231 (0,042)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική Αστυνομία]					
0,001	0,230 (0,004)	0,232 (0,004)	0,207 (0,004)	0,316 (0,004)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]					
0,003	0,222 (0,002)	0,226 (0,002)	0,207 (0,002)	0,304 (0,002)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]					
0,000	0,310 (0,000)	0,313 (0,000)	0,282 (0,000)	0,421 (0,000)	
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές					

Τράπεζες]				
0,001	0,230 (0,007)	0,233 (0,007)	0,209 (0,007)	0,314 (0,007)

Πίνακας 6.27: Συσχετισμός φορολογικής επίγνωσης (το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο) με την εμπιστοσύνη σε κρατικούς θεσμούς /φορείς

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness) [Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]					
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνική κυβέρνηση]	0,000	0,392 (0,000)	0,393 (0,000)	0,383 (0,000)	0,500 (0,000)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικά δικαστήρια]	0,004	0,221 (0,003)	0,222 (0,003)	0,226 (0,003)	0,286 (0,003)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Εθνικό Σύστημα Υγείας]	0,001	0,255 (0,000)	0,258 (0,000)	0,263 (0,000)	0,330 (0,000)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)]	0,000	0,363 (0,000)	0,365 (0,000)	0,365 (0,000)	0,472 (0,000)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Ελληνικές Τράπεζες]	0,000	0,320 (0,000)	0,322 (0,000)	0,321 (0,000)	0,417 (0,000)
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ [Κρατική Τηλεόραση]	0,010	0,179 (0,030)	0,180 (0,030)	0,172 (0,030)	0,244 (0,030)

Όπως διαφαίνεται από τον παραπάνω πίνακα υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στην αντίληψη περί δικαιοσύνης και ανταποδοτικότητας της φορολογίας και της εμπιστοσύνης προς τους κρατικούς θεσμούς και ιδιαίτερα προς την Κυβέρνηση το Υπουργείο Οικονομικών και τις Τράπεζες. Από τα ανωτέρω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι όσο αυξάνεται η εμπιστοσύνη προς το κράτος και ιδιαίτερα προς τους οικονομικούς φορείς τους τόσο ενισχύεται η αντίληψη περί δικαιοσύνης της φορολογίας και το αντίστροφο.

Στους επόμενους πίνακες εμφανίζονται οι συσχετίσεις ανάμεσα στις ερωτήσεις «Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο» και «Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες» και στη συχνότητα με την οποία πραγματοποιούνται συναλλαγές χωρίς απόδειξη.

Πίνακας 6.28: Συσχετισμός φορολογικής επίγνωσης (το φορολογικό σύστημα είναι δίκαιο) με τις συναλλαγές χωρίς απόδειξη

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness)					
[Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο]	0,027	-0,179 (0,027)	-0,179 (0,027)	-0,166 (0,027)	-0,253 (0,027)

Πίνακας 6.29: Συσχετισμός φορολογικής συνείδησης (καλές δημόσιες υπηρεσίες) με τις συναλλαγές χωρίς απόδειξη

	X ² p-value	Somers' d (p-value)	tb (p-value)	tc (p-value)	Gamma (p-value)
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness)					
[Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες]	0,018	-0,183 (0,019)	-0,183 (0,019)	-0,171 (0,019)	-0,244 (0,019)

Οι σχέσεις παρουσιάζονται αρνητικές γεγονός που υποδηλώνει ότι οι ερωτώμενοι που θεωρούν ότι το φορολογικό σύστημα δεν είναι δίκαιο καθώς και όσοι δεν αναγνωρίζουν την ανταποδοτικότητα των φόρων τείνουν να πραγματοποιούν συναλλαγές χωρίς απόδειξη.

7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

7.1 Έλεγχος ερευνητικών υποθέσεων

Η παρούσα ενότητα επικεντρώνεται στην σύνοψη των αποτελεσμάτων της έρευνας. Ως δομή ακολουθείται το σχήμα στο οποίο αποτυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα:

Το πρώτο ερώτημα αφορά στην επίδραση των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών (φύλο, ηλικία, εθνικότητα, απασχόληση, οικογενειακή κατάσταση) στο επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης. Η ερευνητική υπόθεση που υποστηρίζει το παραπάνω ερώτημα είναι ότι H_{01} : Το επίπεδο φορολογικής συνείδησης διαφοροποιείται βάσει ορισμένων κοινωνικών ή/και δημογραφικών χαρακτηριστικών των ερωτώμενων. Ως προς τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά από τον έλεγχο της ανεξαρτησίας των μεταβλητών διαπιστώθηκε ότι :

- δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε κανένα παράγοντα ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες και συνεπώς το φύλο δεν έχει επίδραση στο επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και της φορολογικής επίγνωσης.
- υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στην ηλικιακή ομάδα και στα επίπεδα της φορολογικής επίγνωσης. Η ηλικία των ερωτώμενων σχετίζεται αρνητικά με τη αντίληψη περί δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος
- Η εργασιακή εμπειρία όπως εκφράζεται από την μεταβλητή «Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)» έχει αρνητική επίδραση στους παράγοντες που αφορούν τη φορολογική συνείδηση: «Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση» (-0,311) και «Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες» (-0,349) καθώς επίσης και με την αντίληψη περί δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος «Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο» (-0,376).
- Η φορολογική εμπειρία όπως εκφράζεται από τις μεταβλητές «Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;» και «Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;» επίσης έχει αρνητική επίδραση στην αντίληψη περί δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος (-0,525) και (-0,419) αντίστοιχα.
- Εντοπίστηκε θετική συσχέτιση (0,320) ανάμεσα στα επίπεδα της μεταβλητής «Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των τωρινών σπουδών σας;» και στη δήλωση «Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες» που υποδηλώνει ότι το περιεχόμενο των σπουδών επιδρά σε ένα βαθμό στη διαμόρφωση της φορολογικής συνείδησης των ερωτώμενων. Επιπλέον, όπως

φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα σκορ του παράγοντα φορολογική συνείδηση των φοιτητών Θεωρητικών και Κοινωνικών Επιστημών από τους φοιτητές των άλλων επιστημονικών πεδίων.

Πίνακας 7.1: Συσχέτιση επιστημονικών πεδίων με φορολογική συνείδηση

		Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των σπουδών σας ;	Έλεγχος Μέσων Τιμών	Έλεγχος Διακυμάνσεων
		Mean	Standard Deviation	P value – Levene's p - value
ΦΟΡ.ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ	Οικονομικές/διοικητικές	0,01758	0,6663	0,035
	Θετικές	0,18498	1,13067	
	Θεωρητικές/κοινωνικές	0,58905	1,37357	
	Επιστήμες Υγείας	0,44733	0,86806	
	Άλλο	0,37096	0,46049	

Το δεύτερο ερώτημα αφορά στην επίδραση της εμπιστοσύνης προς τους κρατικούς θεσμούς /φορείς στο επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης. Στο πλαίσιο αυτό ερευνήθηκε ο βαθμός αξιοπιστίας/εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς /φορείς και παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις διαπιστώθηκε συγκέντρωση χαμηλής βαθμολογίας, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι γενικότερα οι κρατικοί θεσμοί δεν απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των ερωτώμενων. Από τους ανωτέρω θεσμούς πλέον αναξιόπιστοι θεωρούνται η Κρατική Τηλεόραση, η Κυβέρνηση, οι Ελληνικές Τράπεζες και η Φορολογική Διοίκηση. Η ερευνητική υπόθεση που σχετίζεται με το παραπάνω ερώτημα είναι:

H₀₂: Το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και επίγνωσης συσχετίζεται θετικά με το επίπεδο της εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς και φορείς.

Από τους ελέγχους συσχετισμού των μεταβλητών που αφορούν στη φορολογική συνείδηση με τις μεταβλητές που αφορούν στην εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς και φορείς προκύπτουν ότι υπάρχουν θετικές συσχετίσεις μεταξύ όλων των μεταβλητών που αφορούν στην φορολογική συνείδηση και της βαθμολογίας που αφορά στην αξιοπιστία και εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς. Οι θετικές σχέσεις υποδηλώνουν ότι όσο αυξάνεται η

εμπιστοσύνη στους κρατικούς θεσμούς τόσο θα αυξάνεται το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης και συνεπώς επαληθεύεται η υπόθεση H_{02} .

Το τρίτο ερώτημα αφορά στη συσχέτιση της φορολογικής επίγνωσης με τη φορολογική συνείδηση Η ερευνητική υπόθεση που υποστηρίζει το παραπάνω ερώτημα είναι: H_{03} : Το επίπεδο της φορολογικής επίγνωσης των ερωτώμενων συσχετίζεται θετικά με το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης

Από τον έλεγχο συσχετισμού των μεταβλητών που αφορούν στη φορολογική συνείδηση με τις μεταβλητές που αφορούν στη φορολογική επίγνωση προέκυψαν ορισμένες στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις που απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα:

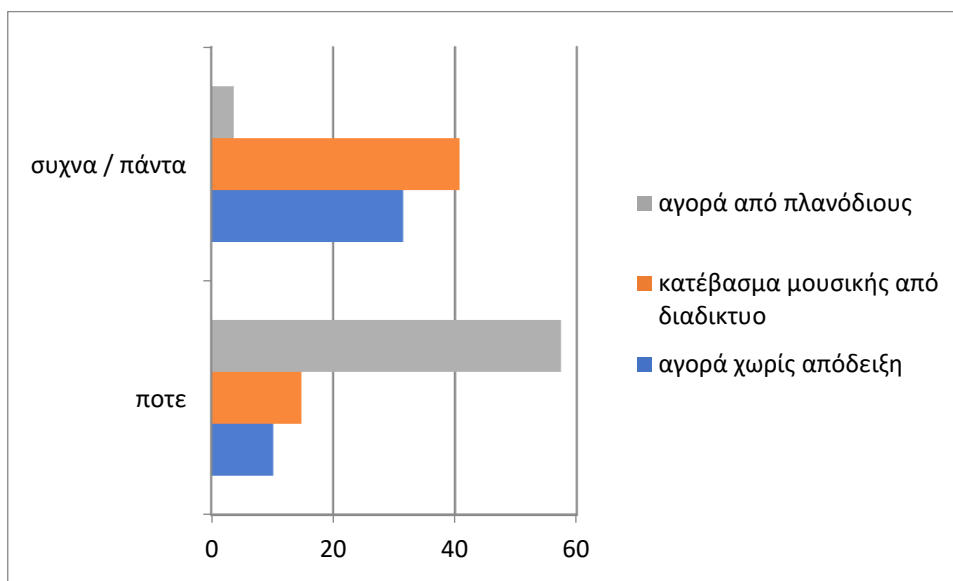
Πίνακας 7.2: Συσχέτιση φορολογικής συνείδησης με φορολογική επίγνωση

Φορολογική συνείδηση	Φορολογική επίγνωση	
	Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος	Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο
Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση	0,314	0,276
Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους	0,416	
Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες		0,392
Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες	0,273	0,390

Ο συσχετισμός των μεταβλητών ανέδειξε θετική αλλά με φτωχή ένταση συσχέτιση της φορολογικής συνείδησης με τη διάσταση της φορολογικής επίγνωσης που αφορά στην αντίληψη περί δικαιοσύνης και ανταποδοτικότητας της φορολογίας ενώ δεν βρέθηκε σημαντική συσχέτιση με τη διάσταση της φορολογικής επίγνωσης που αφορά στη γνώση ή στην ενημέρωση για τους φόρους.

Το τελευταίο ερώτημα αφορά στην προσωπική στάση των ερωτώμενων απέναντι σε συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές. Όπως φαίνεται από το παρακάτω σχήμα παρατηρείται διαφοροποίηση στη συχνότητα με την οποία πραγματοποιούνται οι τρεις συναλλαγές οι οποίες έχουν φορολογικό ενδιαφέρον. Το κατέβασμα μουσικής και ταινιών

από το διαδίκτυο είναι πολύ δημοφιλής στους νέους ενώ στον αντίποδα βρίσκεται η αγορά προϊόντων απομίμησης από πλανόδιους.

Διάγραμμα 7.1: Προσωπική στάση των ερωτώμενων απέναντι σε συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές

Από τον έλεγχο συσχέτισης των μεταβλητών η πλέον προφανής φορολογική συμπεριφορά «συναλλαγή σε μετρητά χωρίς απόδειξη» παρουσίασε ασθενή αρνητική συσχέτιση με τη φορολογική επίγνωση (Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο) και τη φορολογική συνείδηση (Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες)

Πίνακας 7.3 Συσχέτιση φορολογικής επίγνωσης με τις συναλλαγές χωρίς απόδειξη

	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ: Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ: Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες
ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ: Πόσο συχνά πραγματοποιείτε μία συναλλαγή με μετρητά χωρίς απόδειξη	-0,253	-0,244

Επομένως σε ότι αφορά την ερευνητική υπόθεση H04: Το επίπεδο φορολογικής συνείδησης ή/και επίγνωσης συνδέεται με συγκεκριμένες φορολογικές συμπεριφορές η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων απαιτεί μεγαλύτερη διερεύνηση του θέματος στο μέλλον.

7.2 Συμπεράσματα - προτάσεις

Συγκεντρώνοντας τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται σε αυτήν την έρευνα, η γενική δήλωση είναι ότι, εκτός των οικονομικών, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες (κοινωνικοί ψυχολογικοί) οι οποίοι σχετίζονται με την φορολογική συμπεριφορά των πολιτών και ειδικότερα των νέων. Οι παράγοντες αυτοί είναι ικανοί να επηρεάσουν το επίπεδο φορολογικής συνείδησης και ευαισθησίας και να οδηγήσουν μελλοντικά στην αύξηση της εκούσιας συμμόρφωσης.

Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι η ηλικία και η συνακόλουθη μ' αυτή εργασιακή και φορολογική εμπειρία των ερωτώμενων έχει αρνητικό αντίκτυπο στην αντίληψή τους για τη δικαιοσύνη και την πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος. Αυτό το πολύ ευρύ και γενικό συμπέρασμα, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο χάραξης στρατηγικής πολιτικής από τους υπεύθυνους σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας εξουσίας. Οι θεσμικές παρεμβάσεις κρίνονται απαραίτητες ιδιαίτερα σε επίπεδο οικονομικής και φορολογικής πολιτικής. Οι φορολογικοί νόμοι συχνά επικρίνονται ότι είναι υπερβολικά περίπλοκοι για πλήρη κατανόηση, αυξάνοντας έτσι τον αναλφαβητισμό των φορολογουμένων. Η απλοποίηση των φορολογικών νόμων και η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος είναι από τις θεσμικές παρεμβάσεις που θα οδηγούσαν στην ενίσχυση της φορολογικής επίγνωσης των πολιτών. Επιπρόσθετα η φορολογική διοίκηση πρέπει να στοχεύει στην επικοινωνία τη διαφάνεια και την συνέπεια. Η επικοινωνιακή προσέγγιση σε κάθε επαφή και συναλλαγή με τον φορολογούμενους πολίτες μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης τους.

Μία από τις σημαντικότερες διαπιστώσεις είναι ότι το επίπεδο εμπιστοσύνης προς τους Κρατικούς θεσμούς και φορείς είναι ιδιαίτερα χαμηλό και συνδέεται επίσης με χαμηλό επίπεδο φορολογικής συνείδησης. Η σχέση είναι θετική που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η εμπιστοσύνη προς στους κρατικούς θεσμούς τόσο θα αυξάνεται το επίπεδο της φορολογικής συνείδησης. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί με τη σειρά της στην αναγνώριση ότι σχέση μεταξύ Κράτους και πολιτών πρέπει να αλλάξει. Η επικρατούσα άποψη είναι ότι πρέπει να υπάρχει εταιρική σχέση μεταξύ του κράτους και των πολιτών του με κάθε πλευρά να έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις, Βασική προϋπόθεση σε αυτήν τη σχέση είναι οι πολίτες να κατανοούν και να αποδέχονται τις δημοσιονομικές τους ευθύνες.

Τα αποτελέσματα δείχνουν επίσης ότι υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ φορολογικής συνείδησης και της αντίληψης ότι οι φόροι χρησιμοποιούνται σωστά από το Κράτος καθώς της

αντίληψης περί δικαιοσύνης του φορολογικού συστήματος. Η ανταποδοτικότητα των φόρων έχει ήδη εντοπισθεί από τους ερευνητές ως κρίσιμος παράγοντας για την αύξηση της προθυμίας των ανθρώπων να καταβάλουν τους φόρους τους. Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας έχει γίνει αναφορά στον ρόλο που διαδραματίζει η εκπαίδευση στην διαμόρφωση των αντιλήψεων αυτών.

Επίσης από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές των οικονομικών και κοινωνικών σπουδών είχαν σχετικά υψηλότερο επίπεδο φορολογικής συνείδησης απ' ότι οι φοιτητές των υπολοίπων επιστημονικών πεδίων, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι η αλλαγή της αντίληψης των νέων για την φορολογία και το φορολογικό σύστημα μπορεί να πραγματοποιηθεί με αύξηση της γενικής οικονομικής και φορολογικής τους παιδείας, μέσω ενός ολοκληρωμένου προγράμματος που θα ενσωματωθεί στα προγράμματα σπουδών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης. Αυτό θα στοχεύσει όλους τους νέους προτού εισέλθουν στην αγορά εργασίας, ανεξάρτητα από το αν θα συνεχίσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα εγγενή εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν αφορούν στους χρονικούς περιορισμούς των προγραμμάτων σπουδών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, στους περιορισμούς των δημόσιων οικονομικών που θα απαιτηθούν για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό των προγραμμάτων και στους περιορισμούς του ανθρώπινου δυναμικού που θα κληθεί να τα υποστηρίξει. Ταυτόχρονα η εκπαίδευση των νέων φορολογουμένων πρέπει να αναγνωριστεί ως μια συνεχής (δια βίου) διαδικασία. Η χρήση των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης (You Tube, Twitter) προσφέρει μια σειρά από ευκαιρίες επικοινωνίας και μετάδοσης πληροφοριών και μηνυμάτων. Η επικοινωνία θα λειτουργήσει αποτελεσματικά μόνο εάν υπάρχει μια ευρεία γενική ευαισθητοποίηση σχετικά με φορολογικά θέματα.

Τέλος, τα ευρήματα αυτής της μελέτης μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον στο πλαίσιο μιας ευρύτερης έρευνας για την καλύτερη κατανόηση της φορολογικής συμπεριφοράς των νέων, καθώς και στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση, από τους υπεύθυνους χάραξης οικονομικής και φορολογικής πολιτικής, της αποτελεσματικότητας των εφαρμοζόμενων στρατηγικών φορολογικής συμμόρφωσης.

8 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Π1: Ερωτηματολόγιο

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ/ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Στην ενότητα αυτή καλείστε να επιλέξετε μία απάντηση για κάθε ερώτηση και να δώσετε επιπλέον διευκρινήσεις όπου χρειάζεται.

1. **Φύλο:**
 - Γυναίκα
 - Άνδρας
 - Άλλο
2. **Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;**
 - 18-20
 - 21-25
 - Άνω των 25
3. **Ποια είναι η εθνικότητά σας;**
 - Ελληνική
 - Άλλη (παρακαλώ διευκρινίστε):
4. **Πόσο καιρό ζείτε στην Ελλάδα;**
 - Όλη μου τη ζωή
 - Λιγότερο από 3 χρόνια
 - Κάπου ανάμεσα
5. **Εργάζεσθε τώρα; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)**
 - Ναι
 - Όχι
6. **Έχετε εργασθεί ποτέ στο παρελθόν; (είτε με πλήρη είτε με μερική απασχόληση)**
 - Ναι
 - Όχι
7. **Έχετε υποβάλει ποτέ φορολογική δήλωση;**
 - Ναι
 - Όχι
8. **Έχετε πληρώσει ποτέ φόρο για το εισόδημα ή την περιουσία σας;**
 - Ναι
 - Όχι
9. **Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;**
 - Άγαμος /η
 - Έγγαμος/η ή με σύμφωνο συμβίωσης
 - Διαζευγμένος/η ή χήρος /α
10. **Έχετε παιδιά; (φίλτρο από προηγούμενη ερώτηση επιλογή: έγγαμος ή διαζευγμένος/χήρος)**
 - Ναι
 - Όχι
11. **Ποιο είναι το επιστημονικό πεδίο των τωρινών σπουδών σας;**
 - Οικονομικές/διοικητικές
 - Θετικές
 - Θεωρητικές/κοινωνικές
 - Επιστήμες Υγείας

Άλλο (παρακαλώ διευκρινίστε):

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

12. Στην ενότητα αυτή καλείστε να επιλέξετε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις ακόλουθες προτάσεις:

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Tax Consciousness)	διαφωνώ απόλυτα	διαφωνώ	δεν γνωρίζω	συμφωνώ	συμφωνώ απόλυτα
Ο φόρος είναι μέρος της κοινωνικής ευθύνης					
Ο φόρος είναι ηθική υποχρέωση					
Οι φόροι που δεν καταβάλλονται σήμερα αυξάνουν τους φόρους και το χρέος των επόμενων γενεών					
Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι είναι νόμος του κράτους					
Οι φόροι πρέπει να καταβάλλονται διότι βασίζονται σε ηθικές αξίες					
Εάν δεν πληρώνω με συνέπεια και ειλικρίνεια τους φόρους μου δεν θα έχω καλές δημόσιες υπηρεσίες					

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ (Tax Awareness)	διαφωνώ απόλυτα	διαφωνώ	δεν γνωρίζω	συμφωνώ	συμφωνώ απόλυτα
Είμαι ενημερωμένος/η για όλους τους φόρους που πληρώνω ως φορολογούμενος πολίτης					
Έχω αρκετές πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική νομοθεσία					
Πιστεύω ότι οι φόροι που πληρώνουμε χρησιμοποιούνται σωστά από το κράτος					
Το φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα είναι δίκαιο					
Η Ελληνική φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη και δυσνόητη					
Οι φόροι αποτελούν εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις					

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

13. Στην ενότητα αυτή καλείστε να βαθμολογήσετε σε μία κλίμακα από το 1 έως το 10 (όπου το 1 είναι πολύ αναξιόπιστο και το 10 είναι πολύ αξιόπιστο) την **αξιοπιστία των ακόλουθων θεσμών και οργανισμών**. Η βαθμολογία αφορά την προσωπική σας εμπιστοσύνη σε καθέναν από αυτούς.

ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ευρωπαϊκή Ένωση										
Ελληνική κυβέρνηση										
Ελληνικά δικαστήρια										
Ελληνικός Στρατός										
Ελληνική Αστυνομία										
Εθνικό σύστημα Υγείας										
Φορολογική Διοίκηση (Υπουργείο Οικονομικών)										
Ελληνικές Τράπεζες										
Κρατική Τηλεόραση										

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ (ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ)

Στην ενότητα αυτή καλείστε να επιλέξετε την συχνότητα με την οποία ακολουθείτε τις παρακάτω συμπεριφορές:

14. Πόσο συχνά πραγματοποιείτε μία συναλλαγή σε μετρητά χωρίς απόδειξη;

- πάντα
- συχνά
- περιστασιακά
- σπάνια
- ποτέ

15. Πόσο συχνά κατεβάζετε ταινίες ή μουσική από το διαδίκτυο;

- πάντα
- συχνά
- περιστασιακά
- σπάνια
- ποτέ

16. Πόσο συχνά αγοράζετε προϊόντα απομίμησης από πλανόδιους πωλητές;

- πάντα
- συχνά
- περιστασιακά
- σπάνια
- ποτέ

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο που αφιερώσατε να απαντήσετε σε αυτό το ερωτηματολόγιο. Οι απαντήσεις σας θα βοηθήσουν στην ολοκλήρωση της έρευνας μου για τις στάσεις και τις αντιλήψεις των νέων απέναντι στη φορολογία.

Π2 : Συνοδευτική επιστολή

Θέμα : Συμμετοχή σε έρευνα

Αγαπητοί φοιτητές και φοιτήτριες

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών “Δημόσια Οικονομική και Πολιτική” του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των φοιτητών απέναντι στη φορολογία και το φορολογικό σύστημα.

Για τον λόγο αυτό, παρακαλώ να απαντήσετε στο ερωτηματολόγιο που θα βρείτε στο υπερσύνδεσμο στο τέλος της ηλεκτρονικής επιστολής.

Υπολογίζεται πως η συμπλήρωσή του **απαιτεί περίπου 5 λεπτά** από τον χρόνο σας.

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι ανώνυμη και προαιρετική ενώ έχετε τη δυνατότητα διακοπής της σε οποιοδήποτε στάδιο πριν την υποβολή του ερωτηματολογίου.

Πατώντας Υποβολή στο τέλος του ερωτηματολογίου οι απαντήσεις σας μεταφέρονται αυτόματα στην σελίδα των αποτελεσμάτων,(google sheets) διαφυλάσσοντας έτσι την ανωνυμία σας σε όλα τα στάδια της έρευνας (συλλογή, επεξεργασία και δημοσιοποίηση).

Οποιοσδήποτε πληροφορίες αποκτηθούν παραμένουν απόρρητες και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον πολύτιμο χρόνο που διαθέσατε για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και για τη συμβολή σας στην έρευνα.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΦΟΡΜΑΣ (Hyperlink)

Με εκτίμηση

Ακριτίδου Μερώπη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΜΠΣ «Δημόσια Οικονομική και Πολιτική»

Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Σχολής Διοικητικών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

9 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

9.1 Ελληνική/Βιβλία- Δημοσιεύσεις

Βαρότσης, Ν. (2015) *Κοινωνιο - ψυχολογικές διαστάσεις οικονομικής συμπεριφοράς: μοντέλα προσομοίωσης φορολογικού σχεδιασμού*. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Stamatopoulos, I., Hadjidema, S. and Eleftheriou, K. (2017) ‘Corporate Income Tax Compliance Costs and their Determinants: Evidence from Greece’, in *Advances in Taxation*, pp. 233–270. doi: 10.1108/S1058-749720170000024006.

9.2 Ξενόγλωσση / Βιβλία- Δημοσιεύσεις

Alexander P Balavac MMukherjee S Lymer A Massey D (2018) ‘Improving Tax Literacy and Tax Morale of Young Adults End of Project Report to the Chartered Institute of Taxation’, pp. 1–41.

Allingham, M. G. and Sandmo, A. (1972) ‘Income tax evasion: a theoretical analysis’, *Journal of Public Economics*, 1(3–4), pp. 323–338. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:pubeco:v:1:y:1972:i:3-4:p:323-338>.

Alm, J. (2012) ‘Measuring, explaining, and controlling tax evasion: lessons from theory, experiments, and field studies’, *International Tax and Public Finance*, 19(1), pp. 54–77. doi: 10.1007/s10797-011-9171-2.

Alm, J., McClelland, G. H. and Schulze, W. D. (1992) ‘Why do people pay taxes?’, *Journal of Public Economics*, 48(1), pp. 21–38. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:pubeco:v:48:y:1992:i:1:p:21-38>.

Braithwaite, V. (2003) ‘A New Approach to Tax Compliance’, *Taxing Democracy: Understanding Tax Avoidance and Evasion*.

Chaudhuri, A. (2011) ‘Sustaining cooperation in laboratory public goods experiments: a selective survey of the literature’, *Experimental Economics*, 14(1), pp. 47–83. doi: 10.1007/s10683-010-9257-1.

Frey, B. S. and Feld, L. P. (2002) *Deterrence and Morale in Taxation: An Empirical Analysis*. Munich: Center for Economic Studies and ifo Institute (CESifo). Available at: <http://hdl.handle.net/10419/75993>.

Frey, B. and Torgler, B. (2007) ‘Tax morale and conditional cooperation’, *Journal of Comparative Economics*, 35(1), pp. 136–159. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:jcecon:v:35:y:2007:i:1:p:136-159>.

Gordon, J. P. P. (1989) ‘Individual morality and reputation costs as deterrents to tax evasion’,

- European Economic Review*, 33(4), pp. 797–805. doi: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(89\)90026-3](https://doi.org/10.1016/0014-2921(89)90026-3).
- Hashimzade, N. *et al.* (2014) ‘Social networks and occupational choice: The endogenous formation of attitudes and beliefs about tax compliance’, *Journal of Economic Psychology*. Elsevier B.V., 40, pp. 134–146. doi: 10.1016/j.joep.2012.09.002.
- Hashimzade, N., Myles, G. D. and Tran-Nam, B. (2013) ‘APPLICATIONS OF BEHAVIOURAL ECONOMICS TO TAX EVASION’, *Journal of Economic Surveys*. John Wiley & Sons, Ltd, 27(5), pp. 941–977. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2012.00733.x>.
- Herrmann, B., Thöni, C. and Gächter, S. (2008) ‘Antisocial punishment across societies.’, *Science (New York, N.Y.)*. United States, 319(5868), pp. 1362–1367. doi: 10.1126/science.1153808.
- Hofmann, E., Hoelzl, E. and Kirchler, E. (2008) ‘Preconditions of Voluntary Tax Compliance: Knowledge and Evaluation of Taxation, Norms, Fairness, and Motivation to Cooperate’, *Zeitschrift für Psychologie*, 216(4), pp. 209–217. doi: 10.1027/0044-3409.216.4.209.
- ‘IOTA Report for Tax Administrations: Fiscal Education for the Young’ (2008). Budapest.
- Kahneman, D. and Tversky, A. (1979) ‘Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk’, *Econometrica*, 47(2), pp. 263–291. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:ecm:emetrp:v:47:y:1979:i:2:p:263-91>.
- Kirchler, E., Hoelzl, E. and Wahl, I. (2008) ‘Enforced versus voluntary tax compliance: The “slippery slope” framework’, *Journal of Economic Psychology*, 29, pp. 210–225. doi: 10.1016/j.joep.2007.05.004.
- Myles, G. and Naylor, R. (1996) ‘A model of tax evasion with group conformity and social customs’, *European Journal of Political Economy*, 12(1), pp. 49–66. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:poleco:v:12:y:1996:i:1:p:49-66>.
- OECD/The International and Ibero-American Foundation for Administration and Public Policies (FIIAPP) (2015) *Building Tax Culture, Compliance and Citizenship, Building Tax Culture, Compliance and Citizenship*. Paris: OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264205154-en.
- OECD (2010) ‘Forum on tax administration: small / medium enterprise (sme); Understanding and Influencing Taxpayers ’ Compliance Behaviour’, (November), pp. 1–49.
- Slemrod, J. and Weber, C. (2012) ‘Evidence of the invisible: toward a credibility revolution in the empirical analysis of tax evasion and the informal economy’, *International Tax and Public Finance*, 19(1), pp. 25–53. doi: 10.1007/s10797-011-9181-0.
- Slemrod, J. and Yitzhaki, S. (2002) ‘Tax avoidance, evasion, and administration’, in Auerbach, A. J. and Feldstein, M. (eds). Elsevier, pp. 1423-1470 BT-Handbook of Public Economics. Available at:

<https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:pubchp:3-22>.

Snow, A. and Warren, R. S. (2005) 'AMBIGUITY ABOUT AUDIT PROBABILITY, TAX COMPLIANCE, AND TAXPAYER WELFARE', *Economic Inquiry*. John Wiley & Sons, Ltd, 43(4), pp. 865–871. doi: <https://doi.org/10.1093/ei/cbi066>.

Torgler, B. (2003a) 'Tax morale : theory and empirical analysis of tax compliance'.

Torgler, B. (2003b) *Tax Morale and Institutions, Tax Compliance and Tax Morale*. doi: 10.4337/9781847207203.00009.

Torgler, B., Schneider, F. and Schaltegger, C. (2008) *Local Autonomy, Tax Morale and the Shadow Economy*. Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA). Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:cra:wpaper:2008-24>.

Traxler, C. (2010) 'Social norms and conditional cooperative taxpayers', *European Journal of Political Economy*, 26(1), pp. 89–103. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:poleco:v:26:y:2010:i:1:p:89-103>.

Weber, T. O., Fookien, J. and Herrmann, B. (2014) *Behavioural Economics and Taxation, Working Paper*. doi: 10.2778/32009.

Wenzel, M. (2003) 'Tax compliance and the psychology of justice: Mapping the field', *Taxing Democracy: Understanding Tax Avoidance and Evasion*, pp. 41–70. doi: 10.4324/9781315241746-9.

Wenzel, M. (2004) 'An analysis of norm processes in tax compliance', *Journal of Economic Psychology*, 25(2), pp. 213–228. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:joepsy:v:25:y:2004:i:2:p:213-228>.

YAYAR, R., BARLAS, E. and GÜNEY, G. (2019) 'Measuring Tax Sensitivity of University Students', *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, pp. 309–319. doi: 10.18657/yonveek.476528.

Yitzhaki, S. (1974) 'Income tax evasion: A theoretical analysis', *Journal of Public Economics*, 3(2), pp. 201–202. Available at: <https://econpapers.repec.org/RePEc:eee:pubeco:v:3:y:1974:i:2:p:201-202>.

9.3 Διαδικτυακές πηγές

Διαδικτυακή πύλη TAXEDU (no date). Available at: https://europa.eu/taxedu/home_el/ (Accessed: 24 May 2021).